kadınlara mahsus gazete

PAZARTESİ

SAYI: 45 EKİM 1988

200.000 TL. (KDV DAHİL)

devrimci,
kahraman,
yakışıklı...

BİZE YETMEZ!

ETEĞİNDE ÇOCUKLA İKİNCİ EVLİLİK

chp'den

ÇAĞDAŞLIK IŞIĞINDA KÜRT KADINI

seçimiz başımız

BIRAK DAĞINIK KALSIN

şeriat/türban yasağı

KADINLAR EVLERE!

9 771300 853634

Merhaba,

Ahmattın Çakıcı'nın, başbakan dahil birçok siyasetçi ve üst düzey bürokratla ilişkilerini ortaya koyan itiraflarıyla bütün dengelerin sarsıldığı, her şeyin sorgulanmaya açık olduğu, seçim tartışmalarıyla zaten belirsizleşen gelecekle ilgili öngörülerin iyice bulanıklaştığı günler yaşıyoruz.

Üniversitelerin açılmaya başladığı bugünlerde, türban yasağıyla ilgili tartışmalar da bu karmaşık siyasal gündemin bir parçası. Kadınların kamusal alanda başlarını örtmeleri önündeki yasak, onların gündelik hayatını belirlerken, aynı zamanda insan hakları ve kadın politikası açısından da ele alınması gereken yakıcı bir konu. Üniversitelerdeki ve devlet dairelerindeki yasak uygulamasının yoğunlaştığı son bir yıl içinde, bu konuyla ilgili olarak toplumda çeşitli siyasal taraflar oluştu. Kapak sayfalarımızda yer alan başörtüsü dosyamızda bu farklı tarafların görüşlerini yansıtmaya çalıştık.

Geçtiğimiz günlerde, CHP Güneydoğu'da yaşayan kadınlarla ilgili bir rapor hazırladı. Basında yeterince ele alınmayan bu raporu Gülnur Savran değerlendirdi.

İzmir'de sol çevrelerden birinde sarsıcı bir cinayet olayı yaşandı. Genç bir kızla genç bir çocuğun sanık olarak tutuklandıkları olayda, orta yaşlı bir adam hayatını kaybetti. Her cinayet gibi karanlık noktaları bulunan olay, bugünkü sol kültür ve gündelik hayata eleştirel bir bakış için imkânlar da sunuyor. Filiz İzmir'e giderek olayla ilgili kişilerle görüştü. Elde ettiği bilgileri bu sayımızda bulacaksınız.

Yoksulluğun kadınlaştığı "küreselleşme" çağında, etkileri derinleşerek süren Asya krizi kadınları da vurdu. Nesrin Sungur'a, krizi ve krizin kadınları ne yönde etkilediğini anlattığı aydınlatıcı yazısı için teşekkür ediyoruz.

Che Guevara basının sevdiği bir devrimci kahraman. Yalnızca basının mı! Nathalie Cardone, bugünlerde Carlos Puebla'nın Che'yle ilgili şarkısı *Hasta Siempre*'yle pop listelerinde yükseliyor. Şarkının klibinde Ernesto Che Guevara'nın hem görüntüsüne, hem de imgesine büyük yer veriliyor. Ayşe bu klibi de ele aldığı yazısında Che Guevara'ya pek rastlamadığınız bir açıdan bakıyor.

Geçtiğimiz günlerde ünlü şarkıcı Zerrin Özer, Yasemin Bozkurt'un programında gençliğinde uğradığı tecavüzü açıkladı. Perihan Mağden'in, bu olayı ve programı değerlendiren yazısını ilgiyle okuyacaksınız.

Bettina Brentano-von Arnim, edebiyatın adı unutturulmuş kahramanlarından biri. Daha çok Goethe'yle olan ilişkisiyle gündeme gelmiş. Gamze Deniz Bettina'yı ele alırken, ona haksızlık etmiş ünlü yazar Milan Kundera'yı da eleştiriyor.

Gelecek sayıda görüşmek üzere...

Pazartesi'nin lokali her türlü içecek ve ev yapımı yemeklerle yaz döneminde de açık. Kavalyenizi de getirebilirsiniz.

kadınlara mahsus gazete

PAZARTESİ

Siyasal İslamın bayrağı olarak görülen başörtüsüne getirilen yasak, bir grup kadını yalnızca örttükleri için okullarından, işyerlerinden koparıp kadının asıl yeri sayılan evlerine gönderiyor.

türban yasağı'nda yeni dönem

adınların cinselliklerini bastırmak, bedenlerini yalnızca ait oldukları erkeğe göstermek, başka erkeklerin nefsini uyandırmamak üzere örtünmeleri emrediliyor. Bu da kadın ve erkeğin yaradılıştan farklı oldukları ve rollerinin sabit olduğu inancının sonucu. Erkek nefsinden sorumlu değildir; erkeğin nefsini uyandırmamak kadının sorumluluğudur. "Bedenimiz bizimdir" diyorsak, böyle bir görüşle en ufak bir ortak noktamız olamayacağı açık. Örtünmeyi böyle tanımladığımıza göre, örtünmeye karşı olduğumuz da açık. Ama örtünme ya da örtünmeme hakkı ayrı bir konu.

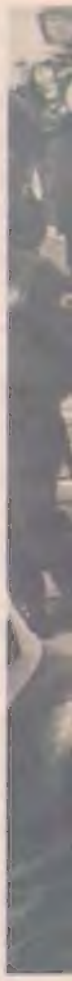

türban yasağı

"Bundan sonra okula girebileceğimi sanmıyorum"

Müşerref, Siyasal Bilgiler Fakültesi ikinci sınıf öğrencisi, soyadını vermek istemiyor. Onunla sınava girmeden birkaç dakika önce görüştük.

"Bundan sonra okula girebileceğimi sanmıyorum. Zaten televizyonlarda, bize sürekli olarak söylenen bu. Dekan da böyle söylüyor. Şu ana kadar bizimkisi en sorunsuz fakülteydi, bu konularda çok demokratik bir yapısı var. Yöneticilerimiz de bize karşı çok iyiydiler. Ancak şu anda dekanımızın değiştiğim öğrendik. Geçici dekan olarak Nursel Karael geldi. Onım bu konuda neler yapabileceğini biliyoruz. Başörtüsü konusunda çok yasakçı bir tavır sergiliyor. Uygulamaları hukuka dayandırmaya çalışıyor ama kesinlikle hukuki açıdan böyle bir şey yok. Geçen sene boyunca da psikolojik baskı altına alındık. Kimliklerimize el konuldu, geri vermediler. Şu anda sınava giriyorum ama herhangi bir kimliğim yok.

28 Şubat MGK muhtırasının ardından, Befahyol hükümetinin düşürülmesi ve yerine Anasol hükümetinin kurulmasıyla birlikte, son yıllarda ciddi bir kitlesel desteği arkasına almış olan siyasal İslamın gücünü kırmaya yönelik çeşitli müdahaleler art arda gelmeye başladı. İmam hatipleri etkisizleştirmek üzere 8 yıllık eğitimin kabul edilmesi, seçimlerde birinci parti olan Refah Partisi'nin kapatılması ve bazı önderlerine siyaset yasağı getirilmesi bu sürecin en belirleyici olguları.

1997-98 öğrenim yılının sonuna doğru üniversitelerde yürürlüğe sokulan kılık kıyafet genelgesiyle birlikte sistematik hale getirilmeye çalışılan başörtüsü yasağı ise, üniversiteleri aşıp çeşitli çalışma alanlarına da yayılırken, sürecin en görünür, en simgesel yanı olarak ortaya çıkıyor. Bu, hem yasaklayanlar, hem yasağa maruz kalanlar için böyle. Bu yasağın uzun süredir toplumun gündemini en çok işgal eden konulardan biri olmasının çeşitli sebepleri var. İlk olarak, son on yıldır sayıları müthiş bir hızla artan ve görünür hale gelen tesettürlüleri ve onların yakınlarını yani küçümsenmeyecek nicelikte bir toplumsal kesimi ilgilendirdiği için böyle bu. Öte yandan, din, inanç, ve geleneksel örtünmenin bu toplumda önemli bir meşruiyeti var. Bu meşruiyet de bugün başörtüsü tartışmalarında yasakçıların zayıf, yasaklananların güçlü tarafını oluşturuyor. Kuşkusuz, söz konusu olan geleneksel örtünmeden ibaret değil. 80'lerden bu yana tanık olduğumuz süreç, evinde, mahallesinde başını örten kadın değil, başörtüsüyle kamusal alanda kendine yer edinmek isteyen, İslami bir yaşam tarzını ya da siyasi projeyi benimsemiş, kendi kimliğini bu proje içinde kurmuş yeni bir kadın kuşağı. Her toplumsal, siyasal projede kadınlara bir yer tanımıyor, bir kimlik biçiliyor. Kadınların kılık kıyafeti de her toplumsal, siyasal proje tarafından tanımlanan, simgeleştirilen bir şey.

Yasağa hayır!

Başörtüsünün de, inancm ifadesinin yanı sıra bir simge olduğu açık. Yalnızca yasallığı değil, meşruiyeti de tartışmalı olan bu yasağa, sadece insan hakları açısından, demokratlık ölçütleri içinde bakıldığında bile, tümüyle karşı çıkmak için her türlü neden var. Yalnızca kılık kıyafetleri nedeniyle, bazı insanların eğitim ve çalışma haklarının ellerinden alınması hiçbir gerekçeyle haklı gösterilebilecek bir durum değil. Üstelik burada söz konusu olan yalnızca, bir grup insanın eğitim ve çalışma hakkının baştan engellenmesi de değil. Belki ortaokuldan bu yana öğrenimini örtülü olarak sürdürmüş, üniversite sınavlarına örtülü girmiş ve aynı biçimde üniversitede üçüncü, dördüncü sınıfa gelmiş öğrencilerin; aynı süreçlerden geçip çalışmaya başlamış kadınların edinilmiş haklarının birdenbire hiçe sayılması, hayatlarının birdenbire altüst edilmesi. Başörtüsünün ya da türbanın yasaklanmasını bir siyasal simge oluşuyla gerekçelendirmeye çalışan mantığın varabileceği tehlikeli noktayı görebilmek zor değil. Birinin üstünde taşıdığı giysiyi inancının ifadesi olarak mı, siyasal simge olarak mı gördüğünü ayırt etmenin ne imkânı ne de gereği var. Erişkin insanların siyaset yapmaya hakları varsa, üstlerinde görüşlerinin simgesini taşımaya da hakları vardır. Bu gerekçenin arkasında sırıtan, gençleri, üniversiteleri, giderek tüm toplumu siyasetten uzak tutmaya

na hayır

çalışan politik yönelişin ta kendisi ve bu yöneliş bugüne dek esas hedef olarak siyasal İslamcıları değil, Kürtlerin muhalefetini ve sol muhalefeti seçti. Bugün de durumun ne kadar değiştiği tartışmalı. Başka alanlarda "demokrat" hatta "özgürlükçü" söylemlerle ortaya çıkanların bu noktada körleşmeleri ayrı bir tartışma konusu. İşin bir başka boyutu da, bütün bu yasakçı uygulamaların, özellikle 80 sonrasında imam hatipleri besleyen, kuran kurslarını, tarikatları güçlendiren aynı devlet tarafından getirilmesi tabii.

Başörtülü kadınlar kamusal alandan dışlanıyor

Tüm dünyada İslami köktendinciliğin yükselişi ve Türkiye'de 12 Eylül sonrası uygulamaların da bir parçası olarak, kamusal alanda görünürlük kazanan başörtülü kadınlar ve bir süredir onlara uygulanan baskı konusu feministleri insan haklarının ötesinde nedenlerle de ilgilendiriyor. Gelişmelere biraz daha yakından bakalım. Başörtülü öğrencilerin üniversitelere devam etmeleri engellenmeye çalışılıyor. Uygulama imam hatiplerdeki öğrenci ve öğretmenleri de hedef almış durumda. Çok sayıda kadın öğretmen başını açmadığı için çeşitli cezalara maruz kalıyor, görev yeri değiştiriliyor hatta memuriyetten uzaklaştırılıyor. Türbanlı avukatlar, hâkimler, hemşireler, doktorlar, yöneticiler soruşturmalarla, cezalarla sıkıştırılıyor. Bütün bunların yasal dayanağı, eğitimde ve devlet dairelerinde geçerlilik kazandırılması istenen kılık kıyafete ilişkin mevzuatlar. İnsanlar inançlarının gereğini yerine getirme özgürlüğüne sahiptirler ama devlete ait yerlerdeki mevzuata uymak zorundadırlar deniyor. Aslında mesele bundan ibaret değil. 20 Eylül 1998 tarihli *Cumhuriyet* gazetesi, Basın Kartları Komisyonu'nun, kart almak için türbanlı fotoğrafla başvuru yapan kadın gazetecilerin dosyalarını görüşmeden geri çevirdiğini yazıyor. 27 Mayıs 1998 tarihli *Yeni Şafak*'taki yazısında Ali Sali, Diş Tabipleri Odası'nın diş hekimlerine yazdığı bir yazıda muayenehanelerde başörtüsü takılmamasının istendiğini, Noterler Birliği'nin de noterlere benzer bir yazı gönderdiğini söylüyor ve şöyle devam ediyor: "Kamu alanı ile kamusal alan ve özel alan kavramları birbirine karıştırıldığı gibi, ayrıca yeni belirlemeler de yapılıyor. Sözgelimi diş hekiminin muayenehanesi ve noter kamu alanı değil, ama kamusal alan olmakla birlikte aynı zamanda bir özel mekândır da." Doğru söze ne denir? Başörtülü avının yasakları, engellemeleri aşıp aşağılamaya vardığı tablolar yaşanıyor. Üniversitelerde dereceye girerek mezun olan başörtülü kız öğrenciler mezuniyet törenlerine alınmıyor, kürsüye çağrılmıyor, ödülleri, belgeleri verilmiyor. Siyasal İslama karşı mücadelenin bayrağı haline getirilen başörtüsü yasağının gözle görünür bir sonucu var: Bir grup kadın yalnızca başlarını örttükleri için eğitimden çalışmaya dek, yalnızca kamu kurumlarından değil, bütün kamusal alandan geri çekilmeye, evlerine dönmeye zorlanıyorlar. Aynı siyasal görüşün erkekleri ise aynı alanlarda hiç zorlanmadan varlıklarını sürdürüyorlar. Kadınları örtüp evlere kapatmayı hedeflediğini söylediğimiz bir siyasal projeyle "mücadele ederken" ne yaman bir çelişki!

"Yobazlar kızlarını okutmuyor, deyip okumak isteyenlere izin vermiyorlar"

Ş. T. Hukuk Fakültesi öğrencisi. Annesi öğretmen, emekli olunca örtünmüş. Ailesinde açıklar da varmış, örtülüler de. Ş, bize açık ismini ve yüzünü gösteren bir fotoğrafını vermeyi kabul etmedi. "Hukuk okuduğum için ileride bu söylediklerimden dolayı işe alınmama durumum olabilir," diyor.

Ben ikinci sınıfın sonunda örtündüm. Son iki yıl örtülü gidip geldim. Bu seneye kadar bir sorun yoktu. Sonra vizelere alınmadık bir dönem. Sonra çok büyük eylemler olunca, en azından bu fakülte için erteleyelim biraz, düşüncesi doğdu. Bu dönemden itibaren yasak tekrar başlayacak. Kayıtlarda alınmıyor şu an örtülü öğrenciler.

Bu baskılar sonucu başını açanlar oluyor mutlaka. Bizim okulda böylesi sonuçlar doğmadı ama Cerrahpaşa'da, Çapa'da birçok arkadaşımız başını açmak zorunda kaldı. Sonuçta inanıyor, yapmak istiyor ama bir taraftandan da verilen emekler var. Bu bazıları için geri adımdır ama bazıları da bir süre için erteliyordur o isteğini, arzusunu.

Herkes farklı farklı sebeplerle örtünüyor. Tanınmamak için ya da farklı görünmek için bile türban kullanan insanlar var. Bütün örtünenlerin siyasi bir amaç uğruna örtündüklerini düşünmek çok yanlış. Bütün açıklar aynı şeyi mi düşünüyor acaba? Hayır, hepsi ayrı partilere oy veriyor, ayrı inanışları var. Müslümanlığı farklı yorumlayanı var. Oruç tutanı, tutmayanı var. Ama türbanlılara yönelik bir genelleştirme var. Halbuki özellikle üniversitelerde o radikal kesim yok denecek kadar az. Erkekler de benzer bir baskıya maruz kaldılar, sakallılar da okula alınmadı. Ama sonuçta sakal sünnet, başörtüsü farz. Aydın kesim hep, "Yobazlar kızlarını okutmuyor," der. Ama işte okutmak isteyenlere izin vermiyorlar. Birçok insan belki okumak isteyecek, annesi babası diyecek ki, "Bak örtülüyü almıyorlar." Oldu da böyle, "Senin yerine kardeşin okusun, bak problem çıkmıyor." Böylelikle kızlar okumamaya başlayacak.

Hukuk Fakültesi'ndeyiz. Çıkınca hepimiz devletle ilgili bir işte çalışacağız. Sıra arkadaşım kaymakam, hâkim olmak istiyor. Benimle birlikte hareket ederse bunu tehlikeye atacak. Örtülülerden de eylemlere katılmayanlar oldu. Ailesi kızanlar var, kendi isteğiyle örtünen, ailesi örtünmesine karşı çıkanlar var. Birçoğu eylemle bir yere varılamayacağını düşünüyor. Ya da fişlenmekten korkuyorlar. Ya da provokasyon yapılıp eylemler başka yöne çekilecek, bu meseleye zarar verecek diye düşünenler var. Bize birinci sınıftan beri demokrasinin ne olduğu, laikliğin ne olduğu öğretildi. Kazanılmış hak diye bir şey vardır. Bir insan bir hakkı elde etmişse, kullanmaya başlamışsa, onu bir daha onun elinden alamazsınız. Bu durum öğrendiğimiz şeylerle çok ters düşüyor.

"Artık farklı olacak"

İstanbul Üniversitesi'nden bir öğretim üyesi anlatıyor.

Başörtülü öğrencilere yönelik baskılar İstanbul Üniversitesi'nde yeni rektör Kemal Alemdaroğlu'nun göreve gelmesinden sonra başladı. 1998 Nisanında gönderilen genelgede kılık kıyafet yönetmeliğine uymayan öğrenciler ve bu genelgeyi uygulamayan öğretim üyeleri hakkında soruşturma açılacağı söyleniyordu. Genelge zaten özel olarak türbanla ilgili değil, yeni de değil. 12 Eylül'ün kılık kıyafet genelgesi. İçinde, sakal da var, pantolon, etek boyu gibi başka abuk sabuk şeyler de var ama sadece başörtüsü kısmını dayatıyorlar. Bu uygulama öncelikle her iki tıp fakültesinde ve bir de diş hekimliği fakültesinde başlatıldı. Tıp fakültelerinde öğrenciler derslere başörtülü gelirlerse kendilerine çıkmaları söylenecek, çıkmadıkları takdirde pratik uygulaması veya ders yapılmayacaktı. Bildiğim kadarıyla bazı öğretim üyeleri bunu uyguladılar, öğrenciler dışarı çıkmadıkları zaman dersi terk ettiler. Ama sene sonunda, sınavlar sırasında dershaneyi o kadar kolay terketmek istemedikleri için polis eşliğinde çıkarıldılar. Sınava alınmadılar. Bazı fakültelerde son sınava hiç türbanlı öğrenci girmedi. Peruk takarak girenler oldu ama bazıları da hiç gelmedi. Şu anda basından izlediğim kadarıyla, Avcılar Kampüsü'nde başı açık fotoğraf getiren öğrencilerin kaydı yapıldı ve kıyafet yönetmeliğine uyacaklarına dair bir yazı imzalatıldı. Bundan sonrası yine öğretim üyelerine bırakıldı. Yani bu öğrenciler bu imzayı vermelerine rağmen derslere başörtülü girdikleri takdirde yine öğretim üyeleriyle öğrenciler karşı karşıya getirilecekler. Bu uygulama bir kere insan haklarına aykırı geliyor bana. Belirli bir kıyafetten dolayı öğrencileri derse ya da sınava almamayı yanlış buluyorum. Bir başka yönü daha var, bu öğrenciler üniversite giriş sınavına türbanlı olarak giriyorlar, bugüne kadar derslere girdiler. İkinci, üçüncü sınıfa kadar bu şekilde gelmişler. Ondan sonra öğretim üyelerinden üçüncü, dördüncü sınıfa gelmiş öğrenciyi derse almamak, sınava almamaları gibi bir şey isteniyor. Bunu da, o güne kadar belli bir hakkı elde etmiş öğrenciyi o haktan mahrum etmeyi de yanlış buluyorum. Ayrıca bu konuda doğrudan öğretim üyeleriyle öğrencileri karşı karşıya getirmeyi de çok yanlış buluyorum. Tabii haklarına saygı göstermek ayrı, onlar gibi düşünmek ayrı. Ben onlar gibi düşünmüyorum, görüşlerine hiç yakın değilim ama demokrat bir insan olarak kıyafetlerinden dolayı eğitim haklarından yoksun bırakılmalarının da doğru olmadığını düşünüyorum. Ben başörtüsünün masum bir inanç konusu olduğunu, politik olmadığını da düşünmüyorum. Bu bir politik simge ve benim karşı olduğum bir görüşün simgesi. Ben onların eylemlerine asla katılmam ama kıyafetlerinden dolayı da baskı uygulamam. Zaten bu baskılarla alevlendirildiğine, İslamcıların birbirlerine daha sıkı sarılıp militanlaştıklarına da inanıyorum. Yani bu baskılar amaçlanan şeye de hizmet etmiş olmuyor, geri tepiyor.

Bazı anabilim dallarında sene içinde derse, sınava almama gibi şeyler uygulanmadı aslında ama rektörün öğretim üyelerini de tehdit eden genelgesinden sonra, önümüzdeki dönem farklı olacak diye düşünüyorum. Çünkü genelgeyi uygulamak istemeyen kürsü ya da öğretim üyeleri çok azınlıkta ve onlar da şimşekleri üzerlerine çekiyorlar. Ama çoğunluk bunu gönüllü olarak, inanarak yapıyor zaten.

Bu kadınların kamusal alanda var olabilmek konusunda kendi erkeklerinden ne kadar destek aldıkları da ayrı bir tartışma konusu zaten. Tabii ki Fazilet Partisi'nin temsilcileri ya da İslami basın "başörtüsü mezalimi"ni önemli bir siyasal malzeme olarak kullanıp feryat ediyor. Ama Refah Partisi'nin kendisini iktidara taşıyan kadınlara, "Tamam artık işiniz bitti, evinize dönebilirsiniz," diye özetlenebilecek "ödül"ü, başörtüsü sorununun Refahyol döneminde de çözülmemiş olması hâlâ taze anılar. Öte yandan, kadınların kamusal alanı terk etmemek için buldukları peruk gibi biçare ara çözümler yalnızca Diyanet İşleri'nin fetvasıyla ya da YÖK Başkam Kemal Gürüz'ün peruklu fotoğrafla da kayıt yaptırılamayacağı yönündeki açıklamalarıyla değil, İslamcı basının kimi erkek yazarları tarafından da köşeye sıkıştırılıyor. Mehmet Şevket Eygi şöyle buyuruyor: "Hem tesettüre uymuş hem de laikleri memnun etmiş olacaklar. Fesuphanallah!.. Ne günlere kaldık. Peygamberimiz peruk takmayı yasak etmiştir. Perukla tesettür olur mu?" (3.7.1998) İsmail Nacar ise bu çözüme başvuran kadınları aşağılamaya vardırıyor işi: "Kendi saçının gözükmesi sakıncalı da başkasının saçını göstermek değil mi? Türbanı çıkararak peruk takanlar komiklik yapıyor. 'Bizi peruk takmaya mecbur ediyorlar,' demek kişiliksizliktir, maskaralıktır." Başörtülü kadınların işi her cephede zor. Siyaset Meydanı'nda görüşlerini dile getirirken, başörtüsünün hem kendilerine pozitif yaklaşanlar hem de negatif yaklaşanlar için bir siyasi istismar konusu yapıldığını, başörtülü kadınların bir nesne olarak ele alındıklarını ve artık özne olmak, özne olarak görülmek istediklerini söyleyen başörtülü tıp öğrencisinin sözlerine kulak vermek gerekiyor.

"Başörtüsü namusumdur"

Aynı Siyaset Meydanı'nda yasaktan yana olmakla birlikte, başörtülü arkadaşlarının durumuna da içtenlikle üzüldüğünü söyleyen ve sözlerini, "Kurunun yanında yaş da yanar," diye bağlayan açık bir kadın öğrenci vardı. Bu görüşe kesinlikle katılmamakla birlikte, onun türbanlı arkadaşının gözlerine bakarak ifade ettiği bir kaygıyı çok önemsemekten yanayım. Bu öğrenci, başörtülülerin eylemlerinde kullandıkları, "Başörtüsü namusumdur" sloganından duyduğu rahatsızlığı dile getiriyor, "Oyleyse ben başım açık olduğuna göre namussuzum ve biliyorum ki senin dahil olduğun camia içinde beni böyle görenler ve yarın öbür gün kıyafetim yüzünden bana saldırabilecek olanlar var," diyordu. Kuşkusuz İslami cenah içerisinde buna karşı çıkacak olanlar da var, bunu böyle görenler de var. Biz feministler açısından önemli olan, bunların sayısal olarak birbirlerine olan oranından çok, İslami sistem içerisinde kadına tanınan yer ve örtünmenin anlamı. Kadınların cinselliklerini bastırmak, bedenlerini yalnızca ait oldukları erkeğe göstermek, başka erkeklerin nefsini uyandırmamak üzere örtünmeleri emrediliyor. Bu da kadın ve erkeğin yaratılıştan farklı oldukları ve rollerinin sabit olduğu inancından kaynaklanıyor. Erkek nefsinden sorumlu değildir; erkeğin nefsini uyandırmamak kadının sorumluluğudur. "Bedenimiz bizimdir" diyorsak, böyle bir görüşle en ufak bir ortak noktamız olamayacağı açık. Örtünmeyi böyle tanımladığımıza göre, örtünmeye karşı olduğumuz da bir o kadar açık. Ama örtünme ya da örtünmeme hakkı ayrı bir konu.

Son tartışmalar sırasında, İslami basında kadın hakları savunucularını, feministleri göreve davet eden pek çok yazı yayımlandı. İlginçtir, bu yazıların sahipleri de çoğunlukla erkekler. Bunların içinde, özellikle bir tanesinden -görece eski tarihli olmasına rağmen- son derece semptomatik bulduğum için söz etmek istiyorum. Mevlüt Özcan'ın, 20.10.1997 tarihli *Milli Gazete*'deki "Acımı bir bilseniz" başlıklı yazısı bu: "Bir de bakıyorsunuz, kadın haklarından bahseden baykuşlar, çöplendikleri çöplere tünemişler, kadının feryadına aldırış bile etmiyorlar. Oysa her bir kadın için inanç özgürlüğü vardır. Öğrenim özgürlüğü vardır. Giyim kuşam özgürlüğü vardır. (...)

Müslümanlıklarının icablarını yerine getiren bu genç kızlarımızın şanlı direnişleri dururken, medyanın köşe işgalcileri şimdilerde tutturmuşlar, 'Zina suç olmasın' kampanyası yürütüyorlar. Uzun za-

İHD İstanbul Şubesi Başkam Avukat Ercan Kanar:

Türban, bir mesleğin ifasına engel değil

İnsan hakları açısından, hiçbir iktidar aygıtının insanların kılık kıyafetlerini, yasalarla, yönetmeliklerle düzenlememesi gerektiğini, böyle bir haklarının olmadığını düşünüyoruz. Herkes kendi beğenisi ve inancına göre giyim kuşamını düzenleme hakkına sahip olmalıdır. Bazı mesleklerin gerektirdiği kıyafetler kuşkusuz giyilmelidir. Ama türban takmanın herhangi bir mesleki kıyafetin giyilmesine veya mesleğin ifasına engel olduğunu düşünemiyorum. Ayrıca demokratik özden kopuk, sivil iradeden soyut, özgürlükçü olmayan bir sözde "laiklik" sürekli dayatılmak isteniyor. Sivil iradeden kopuk bir laiklik olamaz. Olur denirse ortaya kışla mantığı çıkar. Türbanın masumane bir giyim olmadığı, bunun siyasi ve köktendinci amaçlar için bir araç olduğu eleştirisine gelince, türban takanların sübjektif eğilimleri böyle olabilir. Ama gerçek laik bir anlayışta, insanların kendisinden farklı olanlara şiddet kullanmadan inancına göre yaşaması, özel yaşamını düzenlemesi, giyinmesi kuşanması ilkesi vardır. Bu anlayış ulusal-yöresel renk ve kıyafetleri kullananlar için de geçerlidir, pantolon veya mini etek giyenler için de. Devlet resmi politik tespitten yola çıkarak insanların kılık kıyafetiyle uğraşmamalıdır. Bu tür saçma yasaklarla, aslında düşünsel, felsefi düzeyde tartışılması gereken köktendinci anlayışlar daha da güçlenmiş olmaktadır.

mandan beri zinanın suç olmaktan çıkarılmasını isteyen bu domuz eti yemişlerin beyinleri de domuz etine dönmüş olacak ki, ikide bir zina yapmayanları medeniyetsizlikle, irticacı olmakla itham ediyorlar.

Malum zihniyetin şu günlerde gündeme getirdiği 'bekârete hayır' yaygarası da mütesettir kızlarımızın canlarından daha aziz tuttukları namuslarına olan düşkünlükleri üniversitelere alınmama sebebi olduğu anlaşılıyor. Şu kafaya bakın hele siz.' Şu kafaya bakın hele siz!

İslamcı kesimin ünlü kadın yazarlarından Cihan Aktaş ise 16 Eylül 1998 tarihli *Yeni Şafak*'ta yer alan "Başörtüsü, Mini Etek, Yeni Kamusallık" başlıklı yazısında, başörtüsünün simge olduğu görüşü karşısında haklı olarak moda ve defilelerin de politik olduklarını belirtiyor ve bir kapitalizm eleştirisi yaptıktan sonra şunları söylüyor: "Mini etek kadının cinselliğini öne çıkaran, cinselliği özel alanın dışına taşıyan, toplumsal ilişkilerin bu tür bir zeminde mşasına onay veren ve kadını iktisadi davranışların bir aracı gibi kullanan bir ideolojinin simgesidir. Bu ideoloji kadını moda, pazarlama, tanıtım, reklam, kozmetik, seks, uyuşturucu sektörleri gibi sektörlerin önemli bir aracı olarak tanımlar. (...) Başörtüsü bütün bu sömürü sektörleri ve bu sektörlerle işbirliği içindeki ticari hegemonya ve siyasi istikbara (büvüklenme) karşı bir direnişin de simgesidir." Cihan Aktaş'ın kapitalizm eleştirisi ve kadının cinsel meta olarak kullanılmasına yönelik eleştirileri etkileyici. Ancak bütün bunlar tutarlı bir anti kapitalist ideloloji çerçevesinde anlamlı olabilecek eleştiriler. Siyasal İslamın toplumsal projesinde böyle tutarlı bir anti kapitalist eleştiriye tanık olmuş değiliz. Mevcut İslam toplumlarının kimisinde hâkim olan ve ABD ya da batı karşıtı bir biçime bürünen emperyalizm karşıtı söylem ise kesinlikle somut anti kapitalist uygulamalara dönüşmüyor. Kuşkusuz tesettür defilelerinden, modasından, endüstrisinden, Türkiye'de güçlü bir İslami sermayenin varlığından Cihan Aktaş da haberdardır ve öyle anlaşılıyor ki buna da karşıdır. Ama karşısma ne konduğunu bilmek istemek herkesin hakkı. Mini eteğin bütün bu kötü şeylerin simgesi olduğunu bir an için kabul edelim. Sanırım Aktaş'tan farkımız, kadın giysisinin şu ya da bu biçimde toplumsal düzenlerin simgeleri olmasına bizim karşı oluşumuz. Bizi cinsel meta olarak kullanan erkek egemen toplumun karşısına, mini eteği çıkarıp başımızı örterek, kendi kılık kıyafet özgürlüğümüzden vazgeçerek değil, toplumun değişmesi, biz ne giyersek giyelim, cinsel meta olarak kullanılmayacağımız bir toplum talebiyle çıkmamız. Biliyoruz ki, bunu yapmadıkça yalnızca mini etek giyenler değil başörtülü gezenler de örtünüp korunması gereken bir cinsel meta olmaktan kurtulamıyorlar.

Mezalimin öbür yüzü

Bu tartışmada unutmamamız gereken bir başka nokta daha var. Türkiye'de yalnızca "başörtüsü mezalimi" değil başka mezalimler de yaşandı, yaşanıyor. 5-6 yaşında, seçim hakkından yoksun kız çocuklarının başları örtülerek kuran kurslarına gönderilmeleri, imam hatiplerde bugüne dek kız öğrencilerin ve hatta öğretmenlerin başlarını örtmeye zorlanmaları gibi. 28 Şubat'ta başlayan süreç, devletin yalnızca siyasal İslamın üstüne gitmesiyle sınırlı değil; başta Kürtler olmak üzere, tüm toplumsal muhalefet kesimlerine yönelik otoriter ve baskıcı uygulamalar artarak sürüyor. Polis ne KESK eylemindeki memurlara, ne solcu öğrencilere, ne de Cumartesi Anneleri'ne başörtülülere olduğu kadar "kibar" davranıyor. Kuşkusuz bütün bunlar başörtüsü yasağma karşı çıkmamanın gerekçeleri olamaz ve bizim için olmuyor da. Bizim bu yasağa gerek insan hakları, gerekse feministler olarak karşı çıkmamız için İslamcı basının "Feministler nerede?" biçimindeki davetine de ihtiyacımız olmadı. Üstelik bunun karşılığında, "Ama siz de bizim kadınlarla ilgili eylemlerimize katılmadınız," da demiyoruz. Herkesin nerede durduğu belli çünkü.

Üniversitelerin açılmaya başladığı bu günlerde türban tartışması olanca hızıyla sürüyor. Ama bu sorunun şu ya da bu biçimde halledildiğini söylemek için henüz çok erken. YOK'ün ve bazı üniversite yönetimlerinin başörtüsü konusundaki kararlı görünümleri, ANAP-Fazilet yakınlaşması ve Mesut Yılmaz'ın ılımlı açıklamalarıyla bulanıyor. Başörtüsünde nereye kadar gidilir belli değil ama belli olan bir şey var. Siyasal İslama karşı sürdürülen sözde mücadele, "Elhamdülillah biz de Müslümanız, en Müslüman biziz" nidâlarıyla sürdürülüyor. Kadınlar cenaze namazı kılıyor, Fethullah Gülen, Yaşar Nuri Oztürk hatta Fazilet Partisi, sözde laiklikle uzlaşmış İslamın temsilcileri olarak ortaya çıkıyorlar. Ne kadar laik olduğu zaten sorgulanması gereken devlet, hâkim ideolojinin ve kulturun asli bir ögesi olarak İslamdan vazgeçmiyor. Ve siyasal İslamla mücadele adına hem kadınların bir bölümünü evlere kapatmaya hem de idari tedbirlerle, yasaklarla siyasal İslamcı kadroların kemikleşmesine, militanlaşmasına, siyasal İslamın mağduriyet görünümüyle toplumda meşruiyet kazanmasına neden oluyor.

Nesrin Tura

İ. Ü. Hukuk Fakültesi son sınıf öğrencisi, ODP üyesi Funda Ekin:

"Bu bir özgürlük sorunu"

28 Şubat'tan sonra türban sorunu iyice gündeme geldi çünkü rektörlük karar aldı, "Türbanlı, sakallı öğrenciler içeri alınmayacak," diye. Ama bunu türbanlılara karşı değil, genel bir prosedürmüş gibi göstermeye çalıştılar. Çünkü türbanın bir meşruluğu var, bundan çekindiler. Bu yüzden sakallı, küpeli arkadaşlarımız ya da siyasal İslamla ilgisi olmayan ama bir şekilde başım örten arkadaşlarımız kapının önünde kaldılar. "Solcu öğrenciler türbanlılara destek veriyor," görüntüsü ilk orada oldu, çünkü bizim arkadaşlarımız da içeri alınmadılar. O kendiliğinden gelişen bir eylemdi. Herkes kapıda kaldı o gün. Ama solcuların da eyleme katılması onları ürküttü. Bizim dekanlarımız genelde Kemalisttir. Hemen solcu öğrencileri çağırıp, "Bunlara nasıl destek verirsiniz? Bunun sizinle ilgisi yok," dediler. Biz, bunun bir özgürlük sorunu olduğunu düşünüyoruz. Üniversitelerde kılık kıyafet yönetmeliğini, YOK yasalarını onaylamıyoruz. Özgürlük, demokratik üniversite istiyoruz, bu karar geriye alınmalıdır, diye bir arada oturuldu. Basın YOK yasaları, kılık kıyafet yasağıyla ilgilenmedi. Olayı direkt "Üniversitelerde solcu, İslamcı, MHP'li öğrenciler bir arada," diye verdiler. Bir süre sonra şunu ayırt etme ihtiyacı hissettik. Biz türbanın siyasal İslamın aracı olarak, simgesi olarak okullara sokulmasının ardında durmuyoruz. Bu bir özgürlük sorunudur, isteyen istediği kıyafetle üniversiteye girebilir. Ancak biz siyasal İslamın demokratik ve özgür üniversite mücadelesinde bizimle aynı safta yer alamayacağını, çünkü aslında onların da özgürlük konusunda bir sorunları olduğunu söyledik. Çünkü onlar da tek tip, başka bir şeyi ifade ediyorlar kendi durdukları yerde.

O kendiliğinden eylemden sonra bir geri çekilme oldu ve türbanlıları ayırdılar. Engellemeleri doğrudan İslamcı öğrencilere yönelttiler. İslamcı öğrenciler ortak eylem çağrısı yaptılar. biz bunu kabul etmedik. ayrı bir eylem. bir basın açıklaması yaptık. Başlık şöyleydi: "Ne MGK fermanı, ne Şeriat Fetvası!" Bunun bir özgür üniversite. özgür ülke sorunu olduğunu, ama siyasal İslamın özgürlükle hiç alakası olmadığını, bizim desteğimizin farklı bir yönde olduğunu ifade ettik. Biz kendimizi onlardan ayrı tutmakla birlikte bu uygulamaya karşı çıkmaya devam edeceğiz. İslamcı arkadaşlarla görüşürken. "Siz YÖK'e karşı yapılan eylemler boyunca hiç ses çıkarmadınız. İşte bugün sıra size geldi. Destek istiyorsunuz. Bu hiç adil bir şey değil. Sizin özgür üniversite gibi bir talebiniz de yok. Sadece size gelen bir yasağı engellemek istiyorsunuz," dedik. Ama biz YÖK yasalarına ve bu arada türban yasağına karşı mücadeleyi sürdüreceğiz. İslamcı öğrenciler televizyonlarda filan daha ılımlı, diyalogdan yana bir tavır sergilemeye çalışıyorlar. Ama öyle olmadığını, bizim türban yasağına karşı çıkmamızdan sonra bile onların tavırlarının değişmediğini biz biliyoruz. Kamuoyunda bu, ya destek ya da tam karşıtı gibi değerlendiriliyor. Laiklik ve şeriat arasında bir saflaşma yaratılıyor. Üçüncü bir seçeneğimiz olduğunu iyi anlatabilmemiz, kendimizi ayırt edebilmemiz gerekiyor.

Kadın Kimliği dergisinden Nurgül Karakoç:

"Baskıyla kimliğimize sahip çıktık"

Bu yıl başörtüsüyle ilgili değişik bir uygulamaya gidildi. Bununla ilgili ne düşünüyorsunuz?

Mevzuatta bir değişiklik yapılmadığı için kayıt yapılmasının bir aldatmaca, bir göz boyama, bir sindirme olduğunu düşünüyorum. Hatta bu uygulamanın geçen sene yalnızca İstanbul Üniversitesi'ndeyken bu sene bütün üniversitelerde olduğunu görüyoruz.

Bu uygulamalarla 28 Şubat arasında bir bağlantı görüyor musunuz?

Tabii, öyle. Askerlerin siyasete karışması doğru değil.

Geçmişte bir Refahyol hükümeti yaşadık. Bu sorun o sırada da çözülmedi.

Tepki çekmemek istediler. Geldikleri gibi başörtüsüne müdahale etmek istemedi Erbakan. Başka şeyler, mesela ekonomide havuz sistemi gibi, bazı sözleri dikkat çekti. İcraatta da bir şey yok. Biz belli bir icraat yapabileceklerine inanmıyorduk zaten. Biz Müslümanlar Ozal'ı arıyoruz. O dengelerin adamıydı. Her iki tarafı da dengede tutuyordu ve Müslümanlar daha rahat hareket ediyorlardı.

Kızların üniversiteye gitmesi, okuması filan hiçbir kesimin hoşuna gitmiyor. Türbanı savunuyorlar ama aslında kızların okumasını, sonra çalışmasını isteyen yok.

Siz gelmeden önce ben de bunu düşündüm. Aslında Türk erkeği kızının okumasını istiyor ama bunu evine mahsus kullansın istiyor. Çalışsın diyen az, onlar da kendini kurtarsın diyor. Kamu alanına gitsin, kocasına karşı ekonomik özgürlük kazansın diye değil. Okumaya daha sıcak bakıyorlar ama çalışmaya değil.

İmam hatip okullarında kızların başının örttürüldüğü söyleniyor.

Oranın adı zaten imam hatip. Öğretmenler haliyle okula uyum sağlanmasını istiyor. Birçok insan çocuğunu imam hatipe dinsel kaygılarla değil, ahlaki kaygılarla gönderiyor. Devlet de oralara gidenin kendi rızasıyla gittiğini biliyordu.

Öğretmenlerin örtünmesine de müsamaha gösterildiği söyleniyor.

Yok, imam hatiplerde bir sürü açık öğretmen vardır. Özellikle muhafazakâr aileler tercih ediyor. Dindar insandan zarar gelmez diye. İstemeyen açıklar da dayanamaz gider imam hatipten.

Ben şunu sormak istedim, işin kaynağına müdahale edilmiyor değil mi?

Bu son uygulamayla edildi. İmam hatiplerin telefonları durmazdı kayıt zamanı, şimdi özellikle erkek çocuklar girmek istemiyor. Çünkü üniversiteye giremeyecekler. Ama kızlar devam ediyor. Ben imam hatipte okudum. On yedi yaşıma kadar açıktım. Ablalarım açıktı. Bir eniştem sosyalistti. Sonra kapanmayı tercih ettim. Sonra 1980 ihtilali oldu, başınızı açıp okula gireceksiniz dendi, ben girmedim. Halbuki daha yeni kapanmıştım. Ailemin baskısı, sosyalist eniştemin baskısı, çıbanlar dökmüştüm, ama Kuran okumuştum, bu iş böyle olmaz dedim. Sonra hafız oldum, umreye gittim, okulu da dışarıdan bitirdim. Biz Bursa'da on beş kızdık örtülü. Hepimiz bir yere geldik. Ben daha önce *Zaman*'da çalıştım, oradaki Nurcularla da çok mücadele ettim. Siz erkekler olarak kadın sayfasını yazamazsınız dedim.

Başörtüsü baskısı olmasaydı politize olur muydun?

Olmazdım elbette. Yeni kapananlar daha çok olmazdı. Ben o baskıyla kimliğime sahip çıktım. Hatta baskı olmasaydı imam hatipler kendi kendine öğrenci bulamayacaktı. İmam hatipler laçkalaşmaya başlamıştı, kapalı olduğu halde insanların inançlarından soğuduğunu biliyoruz. Ama baskı olunca politize oldular, bazı şeyler yerleşti.

Seksen sonrası başörtüsü yasaklandı ama Kuran kursları, tarikatlar güçlendirildi.

Biz tarikatlara çok karşıyız, çünkü onlar devleti besleyen faktörlerdir. Bu kızların maneviyatını ellerinden alıyorlar, kızlar patlıyor. Serbest bıraksalar amaçlarına daha iyi ulaşacaklar. Bu kızların hareketleri bizi sevindiriyor doğrusu. İnsanların uyanmasına yol açıyor, insanlar politize oluyor. Laçkalaşmış kızların örtüsüne sahip çıkmasına sebep oluyor. Gelinen yer bir yandan üzücü, bir yandan sevindirici. Şimdi Fazilet de gelse, bir şey yapmaz. Kutan diyor zaten değiştik diye. 28 Şubat aslında başarıya ulaştı ama son gülen iyi güler derler ya, Müsümanlar da sonunda gülecek. Neden derseniz, imam hatipler kapandı, Müslümanlar çocuklarını kolejlere gönderiyor, dindar kolejler var, Müslüman yetiştiren kolejler var, bunları nasıl önleyecekler, benim çocuk yuvalarım var, nasıl önleyecekler? Bir ayet vardır, hayır bildiğiniz şer olacak, şer bildiğiniz hayır olacak diye. Ben aslında seviniyorum. Bugün Müslümanlık azalmıyor. Kalanlar da kemikleşiyor.

Örtülü kadınların giremediği her yere örtülü erkekler giriyor. Kadınlar uzaklaştırılıyor böylece.

(Kocası söze karışıyor) Kusura bakmayın müdahale ediyorum, samimi söylüyorum. Kenan Evren bir zamanlar söylemişti, "Ben başörtülüleri görünce sinir oluyorum," diye. Bugün birçok insan sinir oluyor ama gördüğünüz kızların hiçbiri benim kadar sıkı bir İslamcı değildir.

"Kızlar okula kapalı gelmek mecburiyetindeler"

Adının açıklanmasını istemeyen bir imam hatip lisesi öğretmenine, imam hatiplerde başörtüsü konusunda nasıl bir uygulama yapıldığını sorduk.

İmam hatiplerde kız ve erkek öğrenciler aynı binada olsalar bile ayrı sınıflarda, ayrı bahçelerde bulunuyorlar. Herhangi bir şekilde bir araya gelmiyorlar. Kızlar okula kapalı gelmek mecburiyetindeler. Yönetmelikte sadece Kuran dersinde kapanılacağı belirtilir ama dokuz yıldır imam hatip lisesi öğretmenliği yapıyorum tek bir kız öğrenciyi başı açık görmedim. Bir kız öğrenci servise bile başı açık binemez. İlkokulu henüz bitirmiş yaştaki bir kız çocuğunun başım örtmesi çok kolay sağlamıyor. Aileler, özellikle İstanbul'a sonradan gelenler kızlarını korumak istiyorlar. Namus meselesi var, bir yandan da dinlerini öğrenirler diye düşünüyorlar. Eğitimi iyileşti, üniversiteye girme şansı var diye seksenli yıllarda bu liselere rağbet çok arttı. Şöyle bir şey oluyor: Devletin bir grup okulunda kızların başını açması fiilen yasak. Eskiden bazı kadın öğretmenlerin derslerinde başı açık kız öğrenciler olurdu ama koridora çıktıklarında hemen örtünürlerdi. Şimdi benim dersimde "İsterseniz açın," diyorum, "Hocam aç kapa aç kapa zor oluyor," diyorlar. Okulda bir kız öğrencinin saçının bir kısmı görünse azarlandığını biliyorum. Bu hem idari bir baskı hem de hiçbir öğrenci kendi arkadaşları tarafından dışlanmak istemiyor. Tabii en önemlisi, daha on bir yaşındayken örtünme ve benzeri kurallara uymazlarsa başlarına gelecek cehhenemi cezalarla kız çocuklarının korkutulmaları. Bence bir tür şeriat yanlısı yapıldıkları bir süreç yaşanıyor. İmam hatip liselerinde hem dindar olup hem başı açık olunabilir diyen hiçbir idari ekip yok. Aralarında, "Başörtüsü yetmez pardesü de giymek lazım," diye tartışma oluyor sadece. Bazı kadın öğretmenler zaman içinde kapandılar, bu bir sosyal çevreye yakınlaşmakla ilgili olabiliyor. Bazı kadınlar mesela bir niyet tutuyorlar hayatlarında önemli bir konuyla ilgili, olursa örtüneceğim diyorlar ve sonra örtünüyorlar. Bazıları da çıkarlarına uyduğu için örtünüyor. Bir kadım niye örtünüyorsun diye kınayan yoksa, kapanarak huzur bulabiliyor, girdiği yeni çevre de onu çok takdir ediyor pohpohluyor oluyor. Kılık Kıyafet Yönetmeliği'nin uygulamaya girmesiyle başını açan öğretmenler oldu. Ama bunlar kendi gruplarından baskı görüyor. Perukla gelenler eleştiriliyor. Tekrar başını kapayanlar oldu ama şimdi haklarında soruşturma açılacak.

Şimdi imam hatipler meslek liseleri. 12 Eylül'den sonra üniversiteye giriş olanakları genişletildiği için cazip hale geldiler. Ama kız mezunlar için dini görev kadrosu çok sınırlı. Üniversiteye giriş için bu yılki sistemde bütün meslek lisesi mezunlarını kendi alanında eğitim yapmaya teşvik eden bir düzenleme yapıldı. Bizim son sınıflarımızdan pek çok talebe dışarıdan eğitim alınan liselere kayıt alıyor. Müdürümüzün tepkisi ilginç, "Bunlar cepheyi terk ediyorlar," diyor. Bizim lisede kız öğrenci sayısı erkek öğrenciden çok. Benim öğrencilerim bana gelip alenen şeriat propagandası yapabiliyorlar. Kızlardan beklenen ne yüksek okullarda okuyup âlim olmaları ne de imam olmaları zaten olamıyorlar. Bence onlardan beklenen kendi deyimleriyle, "tebliğci" olmaları.

Röportajlar:
Ayşe Düzkan, Handan Koç

CHP Kadın Kolları Başkanı Güldal Okuducu sorularımızı cevapladı

"Bu iş çok kısa süre içerisinde bitebilir"

İnanan kadınların devlet dairelerinde ve okullarda başlarını örtmeleri meselesine yaklaşımınız nedir?

Biz bu meseleye inananların inançlarını yerine getirmeleri meselesi olarak bakmıyoruz ve böyle de bakmamak gerekir. Demokrasiye inanan bütün partilerin görevi tabii ki bütün vatandaşların istedikleri gibi yaşayacakları bir alt yapıyı sağlamaktır. Ama bugün gelinen noktada türbanla ilgili başlatılan bu siyasi şovun başka amaçlar taşıdığını düşünmekteyiz. Çok açık bir biçimde bir takım insanların inançlarının gereğini yapmalarının çok uzağına düşülmüş, bu durum ne yazık ki siyasette ucuz bir malzeme haline getirilmiştir. Özel alandaki özgürlüklerin kamu alanına bu anlayışla taşınmaması gerektiğini düşünüyoruz. Ülkeler yasalarla yönetilir. Biz bazı yasalardan memnun olmayabiliriz. Partim adına da söylersem bu anayasa değişmelidir. Ama var olan yasa maddelerine, yönetmeliklere uymak da T.C. vatandaşlarının mükellef oldukları bir iştir diye düşünüyorum. O yüzden ben üniversitelerin açıldığı ve Türkiye'nin artık seçim atmosferine girdiği bu günlerde bu organizasyonların siyasal bir içerik taşıdığını; siyasal olarak örgütlendiğini ve siyasette kadının malzeme yapıldığını düşünüyorum.

Bu dönem eskisinden farklı bir uygulama var. Kaydedilen öğrencilere yönelik bir ikna politikası yürütülüyor. Geçen dönemde güvenlik güçleriyle karşı karşıya gelen öğrenciler şimdi hocalarıyla karşı karşıya getiriliyor.

Bir kere bu çok güzel. Üniversitede çocuğun polisle karşı karşıya gelmesi engelleniyor böylece. Tabu biz ormanı bırakıp ağaçla uğraşıyoruz. Öğretmen arkadaşlar imam hatip okullarına kayıtların düştüğü ve devlet okullarına kayıtların yığıldığını söylüyorlar. Ben inanmıyorum ki insanlar çocuklarını dinci olsun, imam olsun diye imam hatip okullarına göndermiyorlar. Bir sınıfta 90 kişi olursa, öğretmen açığı varsa, ders araç gereci ve laboratuvar yoksa ne yapacak yurttaş? O zaman yapılması gereken bugüne kadar bozulmasına seyirci kaldığımız bütün kurumların yeniden yapılanmasını sağlamaktır. Sekiz yıllık eğitim adına devletin kasasına trilyonlarca lira girdi. Bu para eğitimin alt yapısının iyileştirilmesi için mi kullanıldı? Siyasi iktidar bu iradeyi gösteremedi. Ekonomik alt yapı iyileştirilmeszse, insanların özellikle İstanbul gibi büyük şehirlerde yaşadığı o sahipsizlik, o kimliksizleştirmeye karşı sosyalizasyon projeleri, kente entegrasyon çalışmaları devreye sokulmazsa ağaçlarla uğraşmanın bize kazandıracağı bir şey yoktur. Biz bu cumhuriyeti kuran insanların torunlarıyız. Yani bizim genlerimizde bu güç var. Burada eksik olan kararlılık.

1980'den sonra bir yandan dinci örgütlemeler desteklendi, bir yandan da örtülü kızların üniversiteye girmeleri engellendi. Bunu nasıl yorumluyorsunuz?

Bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu? Siyasal İslamı güçlendirecek bütün alt yapıyı oluşturuyorsunuz, uçaklardan Kuran atıyorsunuz. Bu ülkede solu, sosyal demokrasiyi sindirme adına dini bir panzehir olarak kullanıyorsunuz. Tarikatlara hodri meydan diyorsunuz. Onlara kamunun bütün güçlerini peşkeş çekiyorsunuz; dış kaynaklı para kullanmalarına göz yumuyorsunuz. Siyasal İslam yanlısı bir sermaye grubunun oluşmasını sağlıyorsunuz. Bürokraside kadrolaşmayı gerçekleştiriyorsunuz. Sonra neden şikâyet ediyorsunuz?

Şimdi iktidarda siz olsaydınız, ne yapardınız?

Tabii ki iktidar koltuğundan bakmanın insana getireceği avantajlar, bilgiler var. Onları kullanarak bakmak ayrı bir şey. Ama bulunduğum yerden şunları söyleyebilirim. Bu işin temelini teşkil eden sorunların çözümüne el atmak gerekir. Buna el atmadıkça üniversitedeki yasağı ne kadar uygulamaya çalışırsak çalışalım birilerin bunu kullanır ve infial oluşturmaya çalışılır. Bunu önlemeye çalışmanın yolu, eğitim sistemini gerçekten laik, demokratik, özgürlükçü bir anlayışla inşa etmek. Bunu sadece üniversitelerde değil, ilkokuldan başlatmak. Üniversiteler1980'den sonra bin türlü kıskaca alındı; Türk-İslam sentezi dayatıldı, YÖK uygulandı. Buradan özgürlükçü, demokratik, adalet duyguları yüksek bir kuşak nasıl çıkacak?

Ama aynı görüşe sahip erkekler üniversiteye girebiliyor.

İşte kadın olmanın ikinci kez yarattığı sıkıntılar. Ve bu tür şovlarda kadın daha çok malzeme yapılıyor.

Ama erkeklerin girebildiği bir yere bir grup kadın giremiyor. Belki adamlar daha tehlikeli.

Kesinlikle doğru söylüyorsunuz.

CHP'nin örtülü kızlara yönelik olarak var olandan farklı bir uygulaması olacak mı?

Zannetmiyorum. Bu gidişe bir dur denilmesi gerektiğini düşünüyorum. Çünkü başkalarının yaşam biçimlerine hoşgörüyle bakmayanlarm kendileri için hoşgörü beklemeleri de biraz tartışılır. Bizim farkımız ikiyüzlü davranmamamız.

Bugün alt yapı önlemleri almaya başlasanız bunun sonucunu on sene içinde alırsınız.

Evet, Türkiye'de cumhuriyetin ilanından sonra harf devrimi uygulamaları yapılmaya çalışılırken; o zamanı düşünün. Bütün kurmaylar bu iş beş yılda altı yılda olmaz diyor. Mustafa Kemal ise, bu iş üç ayda ya çözülür ya çözülmez diyor. Türkiye Cumhuriyeti o zaman başlattığı seferberlikle üç ayda bu işi bitiriyor. Bu türban işi de çok kısa süre içinde bitebilir. Tercih edeceksiniz ve kimi tercih ettiğinizi açıklamaktan da çekinmeyeceksiniz.

Örtünenler bir azınlık ama güçlü bir azınlık. Bu, sizin dediğinize göre birkaç kuşak, ya zorla ya da şimdiki gibi iknayla, ki o da bir tür zorlamadır, açtırılacak. Ya da okula gitmeyecekler bunlar.

Bu neyi tercih ettiğinize bağlı. Eğer hükümet gerçekten laik, demokratik, sosyal hukuk devletinin eksiklerini tamamlamak, yeniden inşa etmek, halkını 2000'li yıllara özgürlükçü, adaletçi bir sistemle taşımak istiyorsa bir tercih yapacak. Cesaret ve kararlılık bir siyasetçinin temel vizyonudur.

Bu kızlar ne yapsın?

Sizin de bir biçimde dile getirdiğiniz, bazı gerçekleri bunlara anlatma projesi güzel. Bunun daha aktif, daha etkin bir şekilde uygulanması gerekli. Bu kızlarımıza da laik Türkiye Cumhuriyeti'nin yurttaşı olmanın getirdiği bir takım kuralları anlatmaya çalışmak lazım. Sonuçta onlar bizim çocuklarımız ve bu ülkenin yoksul kitlelerinin çocukları. Onlara da biz sahip çıkacağız. Ama Türkiye açısmdan da böyle önemli bir noktayla karşı karşıyayız.

Bunu yasaklayınca onlar okula ve devlet dairelerine giremiyorlar. Kamusal alanla din karşı karşıya geldiğinde, hele de kamusal alan zaten kadınlara yasaksa, kadınlar hangisini tercih eder?

Araştırmış değilim ama gazeteler yazıyor. Tarikatların başını örtenlere, 300 dolara, 500 dolara varan burslar verdiklerini söylüyorlar. Bütün bunlar bize gösteriyor ki bu işin bir başka yönü var. Şimdi mesela kendi ilçemden biliyorum, DYP'nin tabanında Atatürk ilkelerine bağlı, pırıl pırıl insanlar var. Genel Başkanlarının Anadolu'da yaptıkları konuşma karşısında infial duymuyorlar mıdır? Bu süreçte Türkiye'de çok dik durmak gerekiyor. Bence herkesin Mustafa Kemal'i yeniden okuması gerekiyor.

"Destek veren sol, sapma içinde"

Üniversiteli Deniz, türban yasağına karşı eylemler sürerken türbana karşı eylem yapıp gözaltına alınan SİP üyelerinden.

Bu konu türbanlı bayan öğrencilerin eğitim hakkının engellenmesi gibi bir insan hakları çerçevesine indirgenmeye çalışılıyor. Bu çerçeve üzerinden de soldan destek gördüler. Biz bunu onaylamıyoruz. Biz 2 Mart'ta, üniversite önünde bir açıklama yaptık. Bu eylemin esas çerçevesi YÖK'ün ve şeriatçıların durduğu yeri protesto etmekti. Bizce şeriat bayrağı olan türban denilen kılık kıyafetle okula gelinmesine karşı duruşumuzu da ifade etmek istedik. Şu da önemli, bu insanlar ne zamandan beri üniversitelerde sayıca bu kadar çoğaldılar. Türbanlılara destek veren solun içine düştüğü durumu sapma olarak görüyoruz. Harcını ödeyemediği için ya da faşistlerin saldırılarından ötürü okula gelemeyenlerin durumu aynı kefeye mi konulmalı, bunu soruyoruz. Başları sıkıştığı zaman solculardan destek almak istiyorlar. Başka eğitim hakkı engellenenler için bir duruşları yok oysa ki. Destek veren solcuları da uyarmak noktasından hareket ettik. 80'den sonra eğitim kurumlarının kadrolarında bu insanlara yer açıldı, siyasi iktidarlar bilinçli bir şekilde bunu yaptılar. Gericilik palazlandırıldı. Siyasi iktidarın şeriatçılığı ve faşizmi yeri geldiği zaman kullandığım düşünüyoruz. YÖK kendi tavrım ilerici olarak lanse etmeye çalışıyor. Biz YÖK'ü asla ilerici bir kurum olarak görmüyoruz. Sosyalistlerin tavrının şeriatçılığa geçit vermemek olması gerektiğini göstermek istedik. Biz oraya öğrenciler ve parti yöneticileri bir arada gittik ve polis bize açıklama yaptırmadı, saldırdı. Biz direndik ve kadm erkek şiddete maruz kalarak gözaltına alındık. Gözaltında da polis sert tutumunu sürdürdü. Hakkımızda mahkeme açıldı ve okullarımızdan türbanla ilgili eylem vapma gerekçesiyle uzaklaştırma cezası aldık. İşin ilginci türbanlılardan bu tür ceza alan olmadı. Başı bağlı bir kız öğrenciyle birlikte okumak beni rahatsız eder. Mesela bizim Cumartesi Anneleri'miz arasında da başı örtülü olanlar var, benim anneannemin de başı örtülüydü. Bu insanların örtünmesinin geleneksel bir anlamı var. Diğerlerini görünce benim aklıma gerici karanlık Sıvas'ta bizim insanlarımızı yakan güçler geliyor. Genelgeyi çıkaranlar konuyu gericilik olarak görmüyor, kendi yasalarının arkasında duramıyor ve kaypak davranıyorlar. Biz üniversitelerin aydınlanmacı kanallar olması gerektiğini düşünüyoruz. Başka yerlerde olabilir ama okullarda başı kapalı kız öğrencilere yer olmamalı. Milli eğitim kadrolarından gericiler temizlenmeli.

RAMİZE ERER

TÜPÇÜ

Trabzon bileziği

Anadan kıza hasır işi

Trabzon'daki kuyumculara hasır işi gümüş bilezikler kalınlığına göre 15-25 milyona satılıyor. Altın bilezikler ise yine kalınlığına göre 200-300 milyona gelebiliyor. Bu zarif takılara göz nuru döken kadınların aldıkları ücretler ise bu fiyatlarla kıyaslanır gibi değil. Tek tek evlerinde, her türlü sosyal güvenceden yoksun bir biçimde ve gülünç ücretlerle hasır işi yapan bu kadınlardan biri otuz beş yaşındaki Meryem Uğurlu. Onunla iş almaya geldiği kuyumcuda, daha sonra da Akçaabat'taki evinde işi üzerine konuştuk.

Ne kadar zamandır bu işi yapıyorsun?

Çok oldu. On on beş senedir yapıyorum.

Hasır işi dışında bir işin var mı?

Trabzon'da kurs öğretmenliği yapıyorum, dikiş kursu. Kışın altı ay kursta çalışıyorum, yazın boşum. Kadrosuz çalışıyorum. Ayda yirmi beş milyon alıyorum. Trabzon'da geçinmek çok zor. Köyden yeri olan, toprağı olan rahat. Ama geliri olmayan, her şeyi bizim gibi parayla alanın işi zor. O yüzden bir yandan da hasır işi yapıyorum. Komşular dantel, tığ işi filan da yapıyorlar.

Hasır işini hep evlerde mi yapıyorsunuz, yoksa kadınların toplu çalıştıkları atölyeler filan var mı?

Yok. Evde yapıyoruz.

En çok hangi yörelerde yapılıyor bu iş?

En çok Akçaabat'ta, Mersin Köyü'nde.

Nasıl öğrendin örmeyi?

Ben kursta öğrendim. Aslında herkes daha küçükten annesinden öğreniyor çünkü çok eskiden beri hep yapılırmış bu iş. Eskiler hep biliyor. Benim annem buralı değil, o yüzden kursta öğrendim. Ama benim üç yaşında kızım var, o şimdiden örüyor. Öğrenmesi zor değil ama ince iş, başında devamlı oturacaksın.

Teller parmaklarını kesmiyor mu?

Alışana kadar kesiyor, acıtıyor, yara yapıyor. Sonra parmak uçları nasır oluyor böyle. Tırnakları kırıyor, güdük güdük yapıyor. Çok yapınca alışıyorsun tabii. Bir de gözleri yoruluyor insanın.

Çok kadın var mı bu işi yapan?

Çok. Akçaabat'ın çoğu bununla geçiniyor zaten.

Parası iyi mi?

Hayır, parası çok az. Mesela gümüş bir gerdanlığı 1 milyona, de ki 1 milyon iki yüz elliye yapıyoruz. Bütün gün otururşan 2 günde bir gerdanlığı ancak bitirebiliyorsun. Zaten gidip gelirken, yol parası filan, kalıyor sekiz yüz. Bilezikten 2 milyon, 2 buçuk milyon filan alıyoruz. Bilezik daha enli olduğu için daha uzun sürüyor; dört beş günde ancak biter.

Ortalama aylık kazancın ne kadar oluyor?

Valla gümüşle pek olmaz da altın yaparsan biraz daha iyi. Gümüş olursa ancak ayda on milyon. Altın gümüş aslında pek fark etmiyor. Gümüşten iki milyon alırsan, altından 2 buçuk milyon. Altının işi daha ince. Telleri tartıp veriyorlar. Birazcık kaybedersen parandan düşüyorlar. Gümüş daha ucuz, o kadar titiz olmuyorsun. Ben çocuğum olduğu için altın almak istemiyorum. Çocuk oynuyor, toplanıp bahçede ya da birbirimizin evinde örüyoruz bazen, düşürebiliyorsun, incecik teller, kaybetmek kolay. Çocuktan önce altın yapıyordum.

Eşin çalışıyor mu?

İnşaatta filan iş bulunca çalışır. Bir gün çalışıyorsa on gün işi yok. Onun da toprağı yok. Annesinin var küçük bir yeri köyde ama kendileri işliyorlar, bize faydası yok.

Senin kazancınla geçinebiliyor musunuz?

Nasıl geçineceğiz, görüyorsunuz işte. Çocuğun astımı, bronşiti var. Tıkanıyor. İlaç parası yetiştiremiyoruz. 3 milyona girmiştik, şimdi kira 6 oldu. Suyu, elektriği, ısınması 14 milyonu buluyor.

Nesrin Tura

Trabzon bileziği ve gerdanlığı ya da Trabzon'da adlandırıldığı biçimiyle hasır işi, kadın emeğinin yoğun bir biçimde kullanıldığı, yöreye özgü bir takı. Ama bu takının ünü yöreyi aşmış durumda. Bundan on yıl kadar önce, gümüşten yapılanı İstanbul'da kentli kadınlar arasında moda bile olmuştu. Trabzon'daki küçük kuyumcu dükkânlarından birinin sahibi, hasır işi takıların toptan İstanbul'a gönderildiğini, oradan her yere, bu arada İspanya, İtalya, Fransa ve Almanya'ya gönderildiğini anlatıyor. Hasır işinin esas emek ve zaman isteyen kısmı, ince gümüş ya da altın tellerin tığa benzer bir alet yardımıyla örülmesi. Bu iş Trabzon ve çevresinde, özellikle de Akçaabat'ta, kadınlar tarafından parça başı olarak yapılıyor. Kadınlar kuyumculardan tarttırarak aldıkları telleri evlerinde örüp teslim ediyorlar. Daha sonra kuyumculara ait atölyelerde bilezik ve gerdanlıkların kelepçeleri takılıyor, elle yuvarlayarak biçim verme işleminden geçiriliyorlar ve parlatılıp son haline getiriliyorlar. Eroğlu Kuyumculuk'un sahibine göre, örüldükten sonraki işlemler iki saat içinde bitiyor. Hasır işi takı üretimi ve ticaretiyle ilgili bilgi almak üzere görüştüğümüz Trabzon Ticaret Odası Sanayi Şube Müdürü Cengiz Akyüz, hasır işinin geleneksel yöntemlerle ve daha çok amatör bir biçimde yürütüldüğünü, üretimde de satışta da sipariş usulünün geçerli olduğunu söylüyor. Ticaret Odası kayıtlarında, ihracata ilişkin ancak 10-15 milyar lira tutarında birkaç işlem görüldüğünü, bunun da numune ihracat anlamına geldiğini söylüyor. Akyüz'e göre, üretim de ihracat da miktar olarak çok daha yüksek ama bir yapılanma organize edilmediği için ne standartizasyon ne de güvenilir bir istatistik söz konusu.

Yirmi yaşındaki Sevtap'ın 24 yıl hapsi isteniyor

Sevtap henüz yirmi yaşında. Eski patronunu öldürmekten yargılanıyor. Kendisini taciz ettiğini söylediği eski patronunu kırk iki yerinden bıçakladığını söylüyor.

Güzel dostuma umut dolu merhaba,

Haklısın; sadece bedenim içerde. Beynimle, düşüncemle her zaman sevdiklerimin, sizlerin yanındayım. Üretkenliğimi tüketmeye yetmeyecek bu dört duvar, demir parmaklıklar. İçeride de, dışarıda da yaşam olanca güzelliğiyle devam ediyor. Her yerde, her zaman yapacak çok şeyimiz var. (...) Burada çok iyi arkadaşlar edindim. Ortama alışmam da çok kolay oldu. Kaygı içinde olduğunu biliyorum ama inan bana o kadar da olumsuz bir yer değil. Sadece bizim gibi insanlara burada çok iş düşüyor. İnsanları gözlemliyorum. Her birinin geçmişinde derin yaralar var. Düşünüp kendimi geliştirmeye, eğitmeye çalışırken, bir yandan da insanlardaki kötü izleri, suskunluğu silmeye çalışıyorum. İhtiyaçlarıma gelince; tahmin edebileceğin gibi kitaba hayır demem. Buraya gelmeden önce çok olumsuz düşünüyordum. Kapı açıldı, içeri girdim. Birçok şey daha kolay göründü gözüme. Alışmanı gerektiğini düşünürken, yavaş yavaş bütünleştiğimi gördüm. Sürekli uğraşacak bir şeylerim oluyor. Boncuk işliyoruz çoğunlukla. Kitap okuyorum, mektup yazıyorum, bir de normal ev işleri türünde işler var. Şimdilik günlerim genellikle güzel geçiyor. Umutluyum, güçlüyüm. Üstelik bir de senin gibi dostların var olduğunu biliyorum. Tek korkum bu üretkenliği kaybetmek, aynı şeyleri yapmaktan dolayı sıkılmak. Bunun olmaması için de ne gerekiyorsa yapacağım. (...)

Üniversite konusunda tahmin edebileceğin gibi çok istekliyim. Fakat artık içerideyim ve maddi anlamda yeterince yük olduğumu düşünüyorum. Bu yüzden önce biraz düşünmem ve bir gelir kaynağı bulmam gerekiyor. Bunu yapmam pek uzun sürmez sanırım. Üniversite masraflarımı karşılamaya yetecek ölçüde bir gelir edinirsem hemen sana bildiririm. Sen de ondan sonra form vs. getirirsin.

(...) Kabullenmesi biraz zor ama uzun yılları göze almam gerekiyor. Zaten bu fikre kendimi oldukça alıştırdım. Sıkıntılar, hüzünler hep olacak ama bu hiçbir şeyi değiştirmiyor. Bu süreyi burada geçireceğime göre; en iyi, en üretken şekliyle geçirmek için çabalamalıyım. Senin oldukça kaygılı olduğunu görüyorum. İnan, buna hiç gerek yok. Çünkü bir süre sonra burası da evi gibi oluyor insanın. Kalıcı arkadaşlar ediniyoruz, güzel dostluklar kuruyoruz. İnsan uyum sağlayabildiği her yerde rahat edebiliyor. Ben uyum sağlama konusunda hiç zorlanmadım. Umarım Mahir de aynı konumdadır. Gün gelip dışarı çıktığımızda tabii ki her şey çok daha farklı olacak. Sen de umudunu yitirme. Bu hiçbir yere sığdırılamayacak umudu da birlikte taşıyalım.

(...) Ben de sizler gibi, burada geçireceğimiz sürenin verdiklerinin aldıklarından çok daha fazla olmasını diliyorum. Kendimi geliştirmek için elimden geleni yapıyorum. Dışarıda basit gördüğümüz, üstüne düşmediğimiz şeyler bazen burada o kadar çok işe yarıyor ki... İnsanlarla bütünleşmeye, kendimle birlikte onları da geliştirmeye çalışıyorum. Bu da büyük bir sabır ve uzlaşmacı bir tutum gerektiriyor. Çünkü herkes çok gergin. Baştan sona süren ezilmişlik onları kısır döngülere doğru sürüklüyor. Bense en doğru şekilde onlarla iletişim kurmaya çalışıyorum. Ablamdan ilkokul ders kitapları istemiştim. Onlar gelirse burada başlattığım okuma yazma derslerini devam ettireceğim. O kadar istekli çalışıyorlar ki, onları görmeni isterdim. Gazetemi değiştirdim. Bundan sonra her gün Radikal yerine Gündem gelecek. Buna çok seviniyorum. (...) Senden tütün işçileriyle ilgili haberlerin devamını bekliyorum. Ortalık şu anda nasıl? Artık gazetem geldiği için bir olay olduğunda takip edebileceğim ama sen de söz edersen sevinirim. (...)

Kelebek romanını görünce havalara uçtum desem yeridir. Mahir övle bahsetmişti ki. Kitabın içeriği hakkında bir şey söylemedi ama benim okumamı çok istiyordu. Ben de meraktan çatlıyordum. Çok iyi oldu getirmeniz."

Sevtap'ın cezaevinden sevgilisi Mahir'in annesine yazdığı mektuplar onun siyasi bir davadan yargılandığı izlenimini veriyor. Oysa Sevtap'ın cinayet iddiasıyla 24 yıl hapsi isteniyor.

Sevtap henüz yirmi yaşında. Sevgilisi Mahir de on yedi. Tam üç yıl arayla aynı gün 17 Ağustos'ta doğmuşlar. Son doğum günlerini de aynı yerde, Buca Cezaevi'nde geçirmişler. İkisi de aynı suçla yargılanıyor, ikisi hakkında da aynı ceza, 24 yıl isteniyor.

Sevtap'la Mahir'in yollarını solculuk birleştirmiş. Arkadaşlarının anlattığına göre ikisi de "iyi" solcu olmak için çabalıyorlarmış. Mahir solcu bir anne babanın oğlu, liseden ayrılmış, tornacı. Anne ve babası işçi olan Sevtap da lise mezunu, kitap pazarlaması, tezgâhtarlık gibi işlerde çalışıyor.

Öldürdükleri iddia adilen Necati Küçük de solcu, o da tam kırk yaşında. İddiadan öte, Sevtap onu öldürdüğünü söylüyor.

"Böyle bir şeyi tanımadığını insanlara anlatamam"

Necati Küçük ile Sevtap ve Mahir'in yollarını da solculuk birleştirmiş. Necati Küçük de tıpkı Sevtap ve Mahir gibi gençliğinde solculuğu seçmiş. Bu yüzden cezaevinde yatmış, öldürüldüğü ana kadar da politikayla bağını kesmemiş. Bir buçuk yıl önce, Sevtap ve Mahir'in birbirlerine âşık oldukları sıralarda, iş arayan Sevtap'a Mahir, bu "ağbisi"nin yanında iş bulmuş. O günleri bir erkek tanıktan dinliyoruz. "Önce Mahir konuştu benimle, Necati'nin Sevtap'ı taciz ettiğini söyledi. Sonra Sevtap'la birlikte geldiler, anlattılar durumu. Ben de onlara Necati'yi partinin disiplin kuruluna verebileceklerini söyledim. Sevtap, 'Böyle bir şeyi tanımadığım insanlara anlatamam,' dedi. Ben de en iyi çözümün işten ayrılması olacağını söyledim," diyor. Bir kadın tanık ise, "Ben tecavüze uğramıştım, Mahir benim yakın arkadaşımdır, bu durumu onunla paylaşmıştım, belki de bu nedenle benimle konuşmayı tercih ettiler, onlara yardımcı olmaya çalıştım," diyor. O dönem Sevtap'ın yaşadıklarını bilmeyen bir kadın tanık ise, "Olayı duyduğumda şaşırmadım, Necati uçkuruna düşkün, kadınlara mavi boncuk dağıtan erkeklerdendi, şimdi daha çok kızın durumuna üzülüyorum," diyor.

Yine o günlere dönersek, Sevtap siyasi olarak "önemsedikleri" arkadaşlarının, ilk tanığın önerisini dinliyor ve işten çıkıyor. Ancak kendi ifadesine göre Necati Küçük'ün tacizleri bitmiyor. Sık sık evden arıyor, okul çıkışı arabasıyla okulun önüne gidiyor, "Seninle birlikte olmak istiyorum," diyor. Taciz ediyor, şiddet kullanmıyor. Ancak Sevtap, ne sorguda, ne duruşmada, ne de bize tacizin ayrıntısı hakkında bilgi vermiyor. Şiddetle ilgili olarak ise önceleri tokat attığım, olay günü de daha yoğun bir şiddet kullandığını söylüyor.

"Vurmaya başlayınca gerisi nasıl geliyor fark etmiyorsun"

Evet, gelelim olay gününe... Sevtap o günü şöyle anlatıyor: "Yine beni aradı, çok önemli bir şey söyleyeceğini söyledi. Zaten hep böyle ikna ediyordu görüşmemiz için. Ben de bazen çok ısrar ettiğinde belki onu ikna edebilirim diye görüşüyordum. Olaydan kısa bir süre önce yolda karşılaştık, yine birlikte bir yerde oturmak istediğini söyledi. ben kabul etmeyince, 'Bana çektirdiklerinin hesabını vereceksin,' diye beni tokatlamaya başladı. O gün yine beni çağırdığında, korktuğumu ve görüşmek istemediğimi söyledim. 'Büroya gel, büroda başkaları da olacak,' dedi. Belki son kez konuşur ikna edebilirim diye düşündüm. Gerçekten de gittiğimde büroda iki kişi vardı, biraz konuştuk. Sonra bürodakiler çıktı, ben de çıkmak istediğimi söyledim, 'O

Mahir'den annesine

"Şunu daha iyi anlıyorum ki, insanların niteliğini belirleyen, onların dışardaki yaşamlarından ziyade, kendi kişisel dönüşümlerini tamamlaması ve kişiliğiyle toplumda birey olabilmesidir. (...) Geçmiş, yaşananlar ve mutlak hedeflerimiz hakkında muhakkak daha rahat değerlendirme yapma olanağı buluyor insan içerde. Belki kimi dönüm noktalarında kendimi biraz daha hatalı yahut çaresiz buluyor olmam, yine de hiçbir zaman bize geçmişi yargılama hakkını tanımaz. Bizlerin yapması gereken, tüm bu yanılgıların karşısında, geleceğe yönelik attığımız adımları sağlamlaştırmak olmalı. Bu hatalardan kastım, her ne kadar olmaması gereken bir gelişme olsa dahi cinayet değildir. Bu olayın gerçekleşmesindeki faktörlerin farklılığını ve yaşanan gelişmelerin elimizde olmadığını zannedersem hatırlatmama gerek yok."

zaman dışarda konuşalım,' dedi. Bir yere gittik, oturduk, o bira içti, konuştuk, sonra dönüşte büroya uğraması gerektiğini, kısa bir işi olduğunu söyledi, bana da 'Bana güvenmiyorsan arabada oturabilirsin,' dedi. Bu sozün üzerine ben de büroya çıktını. Aradan kısa bir süre geçtikten sonra Mahir geldi. Mahir, onunla görüşeceğimi biliyordu, 'Ben bu görüşmeye sıcak bakmıyorum,' demişti. Mahir içeri girdiğinde Necati'ye 'Seninle konuşmak istiyorum, bir kadına nasıl vurursun,' dedi. Ben öteki odaya geçtim, tartışma sesleri geliyordu, dayanamadım yanlarına gittim. O, bana 'Sen git buradan,' dedi, oradan ayrıldım, merdivenlerden inerken seslerin arttığını fark ettim, hemen geri döndüm. Büroya girdiğimde boğuşuyorlardı, ayırmak için aralarına girdiğim sırada o, Mahir'i itti. Mahir yere düştü, sonra beni boynumdan yakaladı, boynumu sıkmaya başladı, bir yandan da tehdit ediyordu. Ben de cebimdeki çakıyı çıkardım, vurmaya başladım. Belli bir yeri hedeflemedim, sadece olması gerekiyor diye düşündüm. Kaç defa vurduğumu hatırlamıyorum. Aslında çakının etini deldiğini de fark etmedim, ancak boynumdaki eli giderek gevşedi, sonra da yere düştü. Yere düştüğünde boynundan kan fışkırmaya başladı, o zaman orada bulduğum bir bezle boynunu sardım. İnsan bir kere vurmaya başlayınca, gerisinin nasıl geldiğini fark edemiyor. Kaç kere vurduğumu hatırlamıyorum."

Sevtap, duruşmada anlattıklarının bir benzerini değişik cümlelerle *Pazartesi*'ye de anlatıyor. Ve ekliyor, "O an sadece eve gidip uyumak istiyordum."

"En çok onun çocuğunu düşünüyorum"

Pazartesi adına bir arkadaşımız, olay hâlâ çok tazeyken ve üstelik de cezaevi koşullarında, Sevtap'la önceleri tutuk giden, sonra giderek çözülen bir görüşme yapıyor. Sevtap *Pazartesi*'yi daha önce hiç okumamış ama *Pazartesi* adını duyunca söze "Ben feminist değilim," diye başlıyor ve "Yeni bir Kumkapı vakası yaratılsın istemiyorum, *Pazartesi* politik bir dergi, politikadan hoşlanıyorum ama konusu ben olmak istemiyorum," diyor. Bu tepkisine rağmen, görüşmenin devamında bir kadın duyarlılığı olduğu, bizim ele aldığımız konulara yabancı olmadığı hissediliyor. Örneğin, konuşmanın bir yerinde "Ensest sanılandan çok yaygın, aileler bunu biliyor ama açıklamıyor, en çok da otuz beş, kırk yaşındaki adamlar bunu yapıyor," diyor. Başından geçen başka bir taciz olayını anlatıyor; "Böyle taciz vakaları olduğunda nerede hata yaptığımı düşünürdüm. Acaba açık mı giyindim, çok mu makyaj yaptım, diye. Aslında fazla makyaj yapmam. Biraz ruj sürerim. Bir süre önce bana laf atan birisine sertçe çıkıştım. Laf atan bana elini kaldırır gibi yaptı. Bunun uzerine tekme tokat giriştim ona. Kahvede oturanlar geldiler, 'Sana ne yaptı?' diye sordular, anlatınca onlar da dövdü çocuğu. Bu olaydan sonra tacizde kendi kabahatimin olmadığını anladım."

Sevtap Necati'den "o" diye söz ediyor, "En çok o'nun çocuğunu duşunüyorum." Omuzlarını silkerek "Bana âşıkmış," diyor. "İstediklerini yapmaya alışmış, rahat yaşayan biriydi. Çevresi genişti, politik deneyimi vardı. Büyüğümüzdü, ben önceleri ona güvendim, ondan bir şeyler öğrenirim diye umdum. Sonra hayal kırıklığı yaşadım. Benden önce de başka genç kızlara böyle tekliflerde bulunduğunu sonradan öğrendim. Onunla ilgili de düşündüm, neden böyle diye. Belki mutsuz bir evliliği vardı, Bayburtlu onlar, onlarda boşanmak yokmuş, sonra çocuğu da vardı. Ama bana olan duyguları inandırıcı gelmedi. Böyle şeyler tek taraflı olmaz, karşılıklı olması lazım.

Sevtap bu yılı davasına ayırmış. Gelecek yıl üniversite sınavlarına hazırlanacak. "Cezam kesinleşsin, gideceğim cezaevi belli olsun, orada bir düzen kurayım, sınavlara öyle hazırlanacağım," diyor. Dışarıda Mahir'le birinin üniversiteye girmek, diğerinin liseyi bitirmek için ders çalışma günlerini programladıkları, bilgisayar alma planları yaptıkları bir "düzen" hayalini şimdi cezaevine taşıyor Sevtap.

"Bu işin muhasebesini kendi içimde tamamlamadım"

O, olaydan sonra "Eve geç kaldım, şimdi yine bana kızacaklar," diyecek kadar annesinin babasının küçük kızı. O küçük kız, olay için "Olması gerekiyordu, oldu," diyecek kadar soğukkanlı, "Mahir'in hiç suçu yok," diyerek bütün yaşananları üstlenecek kadar kendine güvenli, sorguda parmaklarından verilen elektriği umursamayacak, "Soyun," diyen polislere karşı koyacak kadar dirençli "Kendin için ne istersin?" sorusunu, "Koğuştaki arkadaşımın avukatı gelmiyor, onunla ilgilenir misin," diyecek kadar "idealist" olmaya soyunuyor. "Ben her şeyle baş ederim" havasına rağmen, henüz yirmi yaşında! Üstelik çoğumuz gibi, belki de yirmi yaşın taşıyamayacağı pek çok psikolojik problemi var! Olayla ilgili tek bir şey söyluyor; "Kendi içimde bu işin muhasebesini tamamlamadım."

Ya Necati Küçük?

Mumkün olsaydı, "bu iş"in muhasebesini kendi içinde nasıl tamamlardı acaba? Kendisinden yirmi yaş küçük, "Ben çok zor 'hayır' derim," diyen birisine bu kadar ısrarlı davranıp, taciz ettiği için bir pişmanlık duyar mıydı? Kendi kızma aynı şey yapılsa hissedeceklerini aklına getirir miydi? "Geleneksel roller"in yalnızca işine gelenlerini sorgulamayı adil bulur muydu? Gücünü, solculuğunu, patronluğunu, parasını, deneyimini, iktidarını, erkek oluşunu böylesine kullandığı için "Yanlış yaptım," der miydi? "Ya bu çocuk benden etkilenirse, ben de kendi düzenimi bozmadan onunla birlikte olduğumda onun ruhunda nasıl yaralar açarım," diye hiç düşünür müydü acaba? Sevtap'ın belki de ondan etkilendiği için suçluluk duyacağım aklına getirir miydi? Ya da karısının, kötü ihtimalle "tacizci", iyi ihtimalle "başkasına âşık" bir kocanın ardından göz yaşı dökerken neler hissedeceğini anlayabilir miydi? Yaşananlar "özgürlukçülük" adına mı yaşanmıştı, "özgürlükçülük" her şeyi meşru kılabilir miydi? Necati Küçük elbette ölumü hak etmemişti. Ancak muhasebesini tamamlama imkânı olsaydı, bir "solcu" olarak kendinden hoşnut kalır mıydı?

Filiz Koçali

Fadime Şahin:
Meğerse estetik yaptırmamış!

Avukatları kendisine ait sırları basına sızdıran doktorunu dava ettiler. Ama Fadime Şahin yine medyaya malzeme oldu.

Fadime Şahin'i hatırlarsınız, Müslüm Gündüz'le basılmış, Ali Kalkancı'yla ilişkisi olduğu ortaya çıkmış, uzun bir zaman medyanın baş konularından birisi halini almıştı. Bir müddet, gündemin baş köşesine oturtup sonra unuttuğumuz birçok kişiden biriydi Fadime.

Geçtiğimiz günlerde tekrar gündeme geldi Fadime. Onunla ilgili haber yapan medyanın iddia ettiğine göre başını açmakla kalmamış, estetik ameliyatla kaşlarını kaldırıp burnunu düzelttirmişti. Medyanın ünlü ettiği kadınların sahne hayatına atılması alışıldık bir şey olduğu için bu haber Fadime Şahin'in de böyle bir tercih yapabileceğini akla getiriyordu. Ama bunlar doğru değildi. Fadime Şahin, bir basın açıklamasıyla gerçeği açıkladı. Burun kemiğindeki eğriliği düzelttirmek üzere doktora başvurmuştu. Doktoru ameliyat açısından gerekli olduğunu söylediği için başı açık resim çektirmiş, daha sonra ameliyat bedelinin ödeyebileceğinden yüksek olduğunu öğrenince vazgeçmişti.

Olayın boyle çarpıtılıp basına yansımasından doktoru Zafer Atakan sorumluydu. Yanlış bilgi vermekle kalmayıp hastasına ait resimleri de basına vermişti. Ayrıca, Fadime Şahin'in ağzından, "İş bulamıyorum, hayata yeni bir başlangıç yapmak istiyorum," gibi ifadeler kullanmıştı. Şahin'in avukatları Hülya Tekin ve Remzi Kazmaz, bir dilekçeyle Türk Tabipler Birliği'ne başvurarak Dr. Zafer Atakan'ı hastaya ait sırları ve resimleri görsel ve yazılı basma teşhir edip beyanat verdiği için şikâyet ettiler. Dilekçede Fadime Şahin'in, Show TV'de yapılan yayın üzerine girdiği psikolojik bunalım nedeniyle intihara teşebbüs ettiğinden de bahsediliyordu.

Şikâyet yapılmış, işleme konmuştu ama Fadime Şahin medyaya malzeme olmaktan kurtulamamıştı.

CHP Kadın Kollarının Kürt kadınlarına önerdiği çözüm:

Çağdaşlık ithali

CHP Kadın Kolları "Güneydoğu'da Kadın Olmak" başlıklı bir rapor hazırladı. Belli ki, ne kadar "ev ev" gezilirse gezilsin, "küçüklü büyüklü toplantılar", kurultaylar yapılırsa yapılsın, "binlerce kadın, yüreğinin ağıdını" CHP'yle paylaşırsa paylaşsın, "kamu kuruluşlarından kıl çadırlara kadar uzanan bütün alanlarda" çalışılırsa çalışılsın, "Güneydoğu'da Kadın Olmak" çağdaşlığın ışığında iyi görülemiyor.

Cumhuriyet Halk Partisi bölge kadın kurultaylarının ilki 21 Şubat'ta Siirt'te yapılmıştı. Baykal'ın "Güneydoğu kadınından" özür dilediği konuşmasıyla açılan kurultayın ardından kadın kolları "Güneydoğu'da Kadın Olmak" başlıklı bir rapor açıkladı. Genel bir giriş bölümüyle başlayan rapor dort ana bölümden oluşuyor: "Aile ve Evlilik", "Eğitim", "Sağlık" ve "Çalışma Yaşamı". Genel giriş bölümünde, raporun temel dayanağı sayılabilecek bir tespit yapılıyor: Bolgenin sorunları esas olarak, "coğrafi farklılık, ekonomik farklılık, uygulanan politikalar" gibi etkenlere bağlı olarak ortaya çıkmış olan "geri kalmışlık"tan kaynaklanmaktadır. Bu koşulların yanı sıra "terör"ün de yol açtığı göç, bölgenin, kadınları özel olarak etkileyen ağırlıklı sorunlarından biridir. Savaş sözcuğunun tek bir kez bile geçmediği 55 sayfalık raporun girişinde, "Sorunların çözümü bolgeye BABIŞ ve GUVEN'in gelmesine" (s. 6) bağlanıyor. Bolgenin geleceği için tek perspektif ve esas güvence olarak GAP sürecinin görüldüğü ise raporun her satırında yansıyor. Kısacası, genel değerlendirme ve çözüm açısından son derece bıldık ve tanıdık bir perspektif.

Kadınların yaşadığı özgül sorunlara gelince. Burada, bölgeye kadınlar açısından ama dışarıdan bakıldığında göze ilk çarpan şeyler sıralanmış: "Aile ve Evlilik Yaşamı" başlıklı bölümde, aile büyüklerinin kararıyla, akrabalarıyla imam nikâhı kıyılarak evlendirilen; büyük ailelerde, sonsuz sayıda çocuklarıyla ve kumalarıyla bunalan; nüfus cüzdanı bile olmayan; berdel, başlık parası, çok eşlilik gibi feodal ilişki biçimlerinin altında ezilen kadınlar resmi geçidiyle karşılaşıyoruz. Tabloya namus cinayetleri de eklendiğinde, gerçekten de kadınların ezilmesinin en ağır biçimleriyle karşı karşıya olduğumuz çok açık. Ne var ki yine bu bölümde, bolgenin kadınlarının sesini duyurma, onların taleplerini yansıtma iddiasında olan bir raporun hazırlanmasında bu kadınların sesine ne kadar kulak veril(me)diği konusunda çok çarpıcı örnekler var. Her şeyden önce, bölge kadınlarının temel sorunlarından birisinin çok çocukluluk olduğu, kadınların söylediklerinden çıkartılmıyor, **varsayılıyor**. Buna karşı önerilen aile planlaması, doğum kontrolü yöntemlerinin ise kadınlar tarafından benimsenmediği, kuşkuyla karşılandığı belirtiliyor ve bunun bir "olumsuzluk" olarak **gözlendiği** kaydediliyor. Kadınların direncinin asıl nedenine çok yaklaşılıyor: "Çok çocuk sahibi olmak bölgede bir ihtiyaç, bir temel değer olarak karşımıza çıkmaktadır." (s. 15) Ancak bu nedenle bağlantılı olarak "kadercilik, erkek çocuk beklentisi, çocukla elde edilen güç" gibi etkenler sayılıyor ve geçiliyor. Bu açıklamada yoksulluğa ve savaşa, asimilasyon ve baskıya karşı direnme güdüsüne hiç yer yok. Böyle olunca da, çok çocukluluğun bölge kadınlarının değil, asıl başkalarının sorunu olduğu izlenimini veriyor rapor. Kuşkusuz, kadınlara doğum kontrolü önlemlerinden yararlanma olanaklarını sunmak, bu konuda gerekli bilgiye ulaşmalarının yolunu aşmak her yerde olduğu gibi burada da yapılabilecek şeylerin asgarisi, hatta olmazsa olmaz bir şey. Ancak, bu temel gereksinimi karşılama vaadiyle çok çocukluluğu yapay bir biçimde temel sorun olarak ilan edip bu konuda çeşitli dayatmalara başvurmak çok farklı şeyler.

Çok çocukluluğun hemen ardından Kürt kadınların bir diğer önemli sorunu olarak "geniş aile yapısı" ele alınıyor. Bu alt başlık edebi bir alıntıyla beslenmiş: "Çok olmak, bir arada olmak... Çileyi de paylaşmak, umudu da..." (s. 16) Ancak, çok şey anlatan ve ezilen bir toplumsal grubun kendisini ezenlere karşı en kendiliğinden silahını tarif eden bu cümle raporda bir süs olmaktan öte bir işlev taşımıyor: Neye karşı bir arada olmak, hangi çileyi paylaşmak sorusu hiç sorulmuyor.

Kürt kadınların ihtiyaçlarından söz ederken sürekli olarak kendi ihtiyaçlarını anlatan kadın kolları raporunun bu tuzağa düşmesinin nedeni çok açık: Raporu hazırlayanlar belli ki bu kadınların bizim gibi olmadıkları için ezildiklerine inanıyorlar, yani "çağdaş" olmadıkları için... Yoksa neden done done bölge kadınlarının "sosyalleşmesi" (s. 13), "modern ihtiyaçları karşılayan kurumların oluşturulması" (s. 13), "örgütlü davranış" (s. 24) gibi sosyoloji ders kitaplarından fırlamış kavramlar çözum anahtarları olarak sunulsun? Aslında, bölgedeki **toplumsal cinsiyet ilişkilerini** dönüştürmeyi değil, kadınları bizim gibi "çağdaş" yapmayı hedefleyen bir anlayışın işaretleri bunlar. Onlar da bizim gibi, çocukları bitlenince saçlarını bit şampuanıyla yıkasınlar, âdet dönemlerinde orkid kullansınlar (bkz. Filiz Koçali, "OHAL'de Değişim Var, Kürtler İçin Değişen Bir Şey Yok", *V Ozgürlük*, sayı 7)... "Örgütlülük" dendiğinde kast edilen "sivil toplum örgutleri", ÇATOM'lar vb. kuruluşların yaklaşımını da belirleyen bu "çağdaşlaştırma" anlayışı raporun her sayfasında, her satırında dile getiriliyor; eğitimle ilgili bölümün başlığında ise kendini ele veriyor: "**Kadının** Dönüşümü İçin Anahtar: Eğitim" (altını ben çizdim). Erkek egemenliğini bir toplumsal ilişkiler bütünü olarak değil, "kadının geri kalmışlığı" olarak goren bir yaklaşım bu. "Modernlik", "çağdaşlık" gozleri öylesine kamaştırmış ki, raporda yer yer "yerel duyarlılıklar"ın goz önünde tutulması gerektiğinden, "Türkiye'de insan(ın) tek tip" olmadığından (s. 35) dem vurulsa da, bu "duyarlılığın" somut örneklerine rastlamak pek mümkün değil. Bunun yerine "sivil toplum örgütleri" vb. kurumlarda çalışan kadınların bölgedeki ve özellikle de kırsal alardaki "kadınlar tarafından yabancı görülmemeleri için... iyi bir **model**" (s. 24, altını ben çizdim) olabilmeleri isteniyor. Yabancı görülmesinler ki kadınları kendilerine yabancılaştırma faaliyetlerinde başarılı olsunlar...

Raporda yararlanılan kaynaklardan biri GAP'ın hazırladığı, *GAP Bölgesinde Kadının Statüsü ve Kalkınma Sürecine Entegrasyonu Araştırması* (TKV, Ankara 1994). Bu kaynaktan aktarılan anketlerden birinde, bölge kadınlarının "kadınların statüsünün yükselmesi"ni nelere bağladıkları araştırılıyor. Verilen yanıtlarda, yüzde 65'lik bir oranla birinci etken gelir artışı. Anketçilerin sunduğu diğer seçeneklerin bir bölümü ise belli ki kadınlara pek bir şey ifade etmemiş: "Değerler" etkenine hiç tepki alınmamış; "Gelenklerin Baskısının Azalması" ve "Ailenin Küçülmesi" ise sırasıyla yüzde 1.9 ve yüzde 1.4 ile son iki sırada yer alıyor. Anketi hazırlayanlarla (ve onların beklentileriyle) bölge kadınları arasındaki bu fark, kadın kolları raporunu hazırlayanlara hiç soru sordurtmamış.

Anketleri konuşturamamanın bir başka örneği de, kadınların kendilerini güvende hissetmeleri için neleri gerekli gördüklerinin araştırıldığı bir ankette ortaya çıkıyor. Kırsal kesimde yapılan bu ankette, yüzde 35'lik bir oranla ilk sırada "koca, baba, oğullar" geliyor. Aile içi şiddetin ele alındığı bölümde aktarılan bu anketin hemen ardından gelen cümle ise şu: "Kadının baskıyı ve dayağı kabullendiğine dair yaygın **yanılgı** sürmektedir." (s. 17, altını ben çizdim) Oysa anket bunun bir yanılgı olmadığını açıkça ortaya koyuyor! Kadınlar aile içinde baskı ve şiddeti kabulleniyorlarsa, bırakın üzerine gidip Kürt kadınların kendi erkekleriyle başka kadınlara göre daha çok mu bütünleştikleri; şayet böyleyse bunun nedenleri araştırılamaz mıydı? Ama savaş koşullarında yaşayan ya da genel olarak kimliği yok sayılan bir toplulukta kadın-erkek bütünleşmesinin derecesini araştırmak için önce savaşın ve baskının varlığını kabul etmek gerekiyor. Bu yüzden de rapordan bunları beklemek boşuna.

"Eğitim" konulu ikinci bölümde, neredeyse her bölümde yer alan "hızlı nüfus artışı"ndan sonra, "bölgede önemli bir sorun olarak karşımıza (çıkan)" "dil sorunu" ele alınıyor. "Dil bilmeyenlerin daha çok kadınlar olduğu" (s. 32) (Evet yanlış okumadınız. Dilsiz bu kadınlar!) saptandıktan sonra, büyük bir yüce gonullulükle, "bolge insanının kendi dilini kullanma isteği, gözden kaçmaması gereken bir gerçeklik" olarak ortaya konuyor. Ve tabii ki "anadilde eğitim" denemediği için dil konusunda dilsiz kalmıyor: "...Sekiz yıllık kesintisiz temel eği-

timin, bölgedeki uygulama şekli... özenle ele alınması gereken bir sorun olarak karşımızda durmaktadır."

Öte yandan, eğitim ve sağlıkla ilgili bölümlerde, bütçesi dolgun bir "sosyal devlet"ten istenebilecek her şey, bu arada kadınlara çeşitli alanlarda pozitif ayrımcılık uygulanması istenmiş. Dil meselesiyle ilgili "ufak pürüz" halledildiğinde gerçekten de bu alanlarda ayrıntılı bir program oluşturulmuş. Ne var ki, savaşa, silahlanmaya bütçeden ayrılan payla eğitime ve sağlığa ayrılan miktarlardan ve bu dengenin dengesizliğinden tek söz edilmiyor. Dolayısıyla bu paranın nereden bulunacağı da "'özenle ele alınması gereken bir sorun olarak karşımızda duruyor"...

Nihayet çalışma yaşamıyla ilgili bölümde, yukarıda da söylediğim gibi, GAP'ın gereklerinin belirlediği çeşitli önlemler sıralanmış. "Eğitim" bölümündeki piyasa koşullarının gerektirdiği iş gücü talebiyle bağlantılı, "üretime, istihdama yönelik" eğitimle başlayan bu çizgi son bölümde iyice ayrıntılandırılıyor. "Kadın emeği doğal 'ucuz' emektir." (s. 49) saptamasıyla başlayan bölüm, bu emeği tarım, hayvancılık ve sanayide istihdam etmenin gerekliliği vurgulanarak ve bunun yöntemleri sayılarak tamamlanıyor. Kuşkusuz, kadınların ücretli emekçiler olarak sömürülmeleri, tarımda ve aile içinde köle olarak kullanılanlarına göre "özgürleşme"ye doğru atılmış bir adımdır. Ancak, kadınlar için işsizlik sigortasının, sosyal güvencelerin ve hakların talep edildiği bu bölümde de, sağlık ve eğitimle ilgili bölümlerde de CHP'nin angaje olduğu özelleştirme politikalarıyla kadın emekçilere bu hakların verilmesi arasındaki çelişki de "özenle ele alınması gereken bir sorun olarak karşımızda duruyor"...

Belli ki, ne kadar "ev ev" gezilirse gezilsin, "küçüklü büyüklü toplantılar", kurultaylar yapılırsa yapılsın, "binlerce kadın, yüreğinin ağıdını" CHP'yle paylaşırsa paylaşsın. "kamu kuruluşlarından kıl çadırlara kadar uzanan bütün alanlarda" (s. 2) çalışılırsa çalışılsın, "Güneydoğu'da Kadın Olmak" çağdaşlığın ışığında iyi görülemiyor.

Gülnur Savran

Savcı itiraf etti:

"Teröriste bekâret kontrolü yapılabilir"

Eva Juhnke'ye gözaltında zorla bekâret kontrolü yapılmış. Van DGM Savcısı, bunun normal olduğunu söylüyor. Şimdi dosya Hakkâri Savcılığı'nda.

Eva Juhnke, otuz üç yaşında, Alman uyruklu bir kadın. 1990 sonrası Türkiye'ye geliyor ve bölgede beş yıl kalıyor. 6 Ekim 1997'de Kuzey Irak'ta, Dağ ve Komando Tugay Komutanlığı'nca yakalanıyor. O tarihlerde gözaltı süresinin bölgede on gün olmasına rağmen, Eva Juhnke, üç hafta gözaltında tutuluyor. Gözaltındayken askerler tarafından tutularak zorla bekâret kontrolüne maruz kalıyor. Eva Juhnke'nin avukatları Kenan Sidar, Metin Kılavuz ve Gözaltında Cinsel Taciz ve Tecavüze Karşı Hukuki Yardım Bürosu avukatları, mahkemede askerler ve doktor aleyhine suç duyurusunda bulunuyorlar. Fakat savcı suç duyurusunu reddediyor. Gerekçe ise şöyle: "Kadın teröristler yakalandıklarında tecavüze uğradıklarını iddia ediyorlar. Bu iddiaları önlemek için bu uygulama normaldir, suç teşkil etmemektedir." Savcının bu açıklamasına mahkeme de katılıyor ve suç duyurusunu reddediyor. Eva'ya uygulanan bekâret kontrolünün belgesi de mahkeme dosyasında bulunuyor. Üstelik bekâret kontrolünü gösteren resmi belgede, kontrolü yapan doktorun isimini ve imzasını göstermesi gereken bölümde yalnızca "hekim"ibaresi bulunuyor. Yani yapılanı o kadar meşru görüyorlar ki, kontrolü yapan doktorun ismini yazmaması önemsenmiyor. Belki de doktorun ismi bilerek gizli tutuluyor.

Zorla bekâret kontrolü uygulaması uzun bir süredir gündemimizde. Özellikle Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı Işılay Saygın'ın konuyla ilgili açıklamaları hafızalarımızda tazeliğini koruyor. Evvelden beri gözaltında cinsel taciz, tecavüz, bekâret kontrolü vs. gibi uygulamalar kadınlara bir ceza yöntemi olarak kullanılıyordu zaten. Fakat ilginç olan Eva Juhnke davasında bu uygulamanın bir savcı tarafından bu kadar açıktan savunulması ve mahkemenin de buna onay vermesi. Çünkü bekâret kontrolu, özel hayatın gizliliği ve bedenin dokunulmazlığını savunan Anayasa'ya aykırı. Mağdur olduğunu iddia edıp (örneğin tecavüz gibi durumlarda) kendisi kontrol talep etmediği sürece, kadınlara bekâret kontrolü uygulaması Anayasa ya aykırı. Eva'nın avukatları Van'da görülen davada, mahkemenin suç duyurusunu reddetmesi üzerine Hakkâri Savcılığı'na suç duyurusunda bulunmuş. Eğer Hakkâri Savcılığı da suç duyurusunu reddederse, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na başvuracaklar.

Eva Juhnke'nin yargılandığı siyasi dava, 15 Eylul'de karara bağlandı ve Eva 15 yıla mahkûm edildi. 11 aydır Muş E Tipi Cezaevi'nde bulunan Eva'nın şimdiye kadar yattığı süre, mahkûm olduğu toplam 15 yıllık cezadan düşulecek.

Nevin Cerav

Erkekli "kadın barış treni"

1 Eylül Dünya Barış Günü nedeniyle bağımsız kadın grupları ve karma örgütlerde yer alan kadınlar, Sirkeci'den Yenimahalle'ye Kadın Barış Treni'yle gitmeyi tasarladılar. Kadınlar, Yenimahalle Fildamı'nda yapılacak Barış Şenliği'ne trenle gidecek, treni barış treni haline dönüştureceklerdi. Tıpkı iki yıl önce olduğu gibi. İki yıl önce de "Kadınlar Savaş İstemiyor!" pankartıyla Sirkeci'de buluşulmuş, trenle Yedikule'ye gidilmiş, kısa bir yürüyüşle de Yedikule Zindanları ndaki Barış Şenliği'ne katılınmıştı.

Ancak bu yıl önce polis, Sirkeci'de baskı havası estirdi. Daha sonra da kadınları desteklediğini söyleyen kalabalık bir erkek grubu polise müdahale etmekten eyleme katılmaya kadar kadınların aldığı "erkeksiz eylem" kararını ihlal ettiler. **Bağımsız Kadın İnisiyatifi** erkeklerin müdahalesiyle ilgili bir açıklama yayınladı:

"29 Ağustos Cumartesi günü katılımcısı olduğunuz Barış Kadın Treni Eylemi bir "kadın" eylemi olarak tasarlanmıştı. Oysa erkeklerin sadece fiilen katıldıkları değil bizzat yönlendirdiği bir eylem oldu.

Başlangıçta yani tren garında varlıklarını bile hissetmiyorken, son istasyondan once varlıklarını hissettirmeye, indikten sonra ise eylemi yönlendirmeye, biz kadınları korumaya ve eyleme "militan" bir "ruh" vermeye başladılar. Sesleri bizim sesimizi kısacak kadar gürdü... Hegemonyaları eylemin bir kadın eylemi olma niteliğini yok edecek kadar açıktı... Daha da önemlisi eylem sorumlusu bazı kadınlar erkeklerin bu tarzına önayak oldular!

Oysa ki bu eylemin sadece kadınların katılacağı bir eylem olacağı üzerinde ortaklaşılmamış mıydı? Bu karara rağmen erkeklerin kadın evlenmindeki "müdahalesini" sorgulamayan hatta onaylayan kadınlar, aramızdaki güven ilişkisini sorgulamamıza yol açmıyorlar mı?

Farklı örgütlenmelerimize neden olan politik angajmanlarımız belli iken, ortak hareket noktasında belli hassasiyetleri göstermek gerektiği aşikârdır. Savaşın farklı boyutlardaki mağdurlarının mücadele alanlarında buluşmaları kaçınılmaz iken; birlik zeminleri bazı ilkeler üzerinde yükselmek zorundadır. Bu tür eylemliliklere bileşenlerin bir araya gelerek aldıkları kararların hayata geçirilmesi konusunda ortak bir sorumluluk bilincinin olması gerekir. Bizleri gelecek birlikteliklerimize taşıyacak olan buna dair inancımızın sürmesidir.

Kadınların mücadelede özgürleşmesi, ancak özgür mücadele koşulları yaratıldığında mumkün..!

Yaşasın kadınların birliği, yaşasın kadınların dayanışması..!

Üç gün İzmir'deydik... Amanin!

Bir araya gelmek isteyen kişiler, yaptığı akademik çalışmalarda toplumsal cinsiyeti hesaba katan, kadın çalışmaları programlarında ders veren ya da öğrenci, kadın sorunları araştırma ve uygulama merkezleriyle bağlantısı olan, feminist teori ve metodoloji ile uğraşanlardı esas olarak. Ama "kadın çalışması"ndan kastın içinde "kadın" kelimesi geçen, akademik olan ve olmayan her türlü çalışma olduğu anlaşılan üç günlük toplantıda ailenin önemi, kadının bir anne olarak eğitici rolü, köylü kadınların sorunları gibi derin konular hakkında enine boyuna ve çaprazına tartışma imkânı bulduk. Altı atölyede eğitim, sağlık, yöntem, hukuk/siyaset, kültür ve istihdam konularının tartışılıp "politikalar üretilmesi" öngörülmüştü. Yani hep laf hep laf olmasın, biraz da yapıcı olalım hanımlar, demeye getirmiş programı düzenleyenler belli ki. (Şu "kadın ve ekonomi", "kadın ve medya" muhabbetinden nasıl gına geldi.) Daha önce yapılan sonsuz toplantılar, kongreler ve şurâlarda tartışılan politika önerilerinin nerelere gittiğini kimse merak etmedi neyse ki. Öyle ya, insan haliyle sinirlenebilir yani ne diye aynı lafları bir daha bir daha tekrarlamak daha "pratik" olsun diye.

Bu politika üretme hedefinin bir faydası, kırk benzemez konudaki bildirinin aynı atölyede sunulmasını engellemesi olacaktı. Bildiriler sunulmasın da doğrudan tartışmaya geçelim denmişti çünkü. Ama ne mümkün. Tabii ki ille de bildirisini sunmak, hiç olmazsa kısacık (yani en az yedi dakika!) özetlemek isteyen kadınlar oldu; böylece hep birlikte böyle bir formatın nasıl tartışmaları çıkmaza sokabileceğini, aynı atölyede birbiriyle hiç ilgisi olmayan, hatta aynı uzayı bile paylaşmayan problemlerin tartışılabileceğini görmüş olduk.

Politika üretirken akademisyenler yalnız kalmasınlar diye "hayatın içinden" gruplar da davet edilmişti toplantıya. Bahai Topluluğu nun kadınları, kız izciler, Soroptimistler, Haççe Kadın Vakfı, KKTC Kadınlar Konseyi, Çağdaş Yaşamı Destekleme Vakfı, emekli öğretmenler, Ege Kadın Araştırmaları Derneği grupları gibi. Bu grupların yam sıra sadece kadın cinsinden oldukları için orada olan ve her meseleye maydonoz olup tartışmaları ketleyen bir kadınlar topluluğunun da katkıları ile bazı grupların değil tartışmak, birbirlerinin dillerini anlamaları bile imkânsızlaştı. İlle de "meslek içi" meseleleri konuşacağız diye tutturanlar için de ayrıca "yöntem" konusunda bir panel ve bir de atölye çalışması düzenlenmişti. Yöntem üzerine bir panelin ne anlama geldiği üzerine önceden çok düşünüp bir türlü neye benzeyeceğini anlayamamıştık ama sonunda, "Bilenler anladı, bilmeyenler hiçbir şey anlamadı," diye özetlendiğinde anladık. Belli ki her zamanki "kadınımızın durumu" geyiği isteniyordu. Gerçi bu özeti ev sahibinin yapması çok kibar olmadı, üstelik "yöntem" başlığı altında halkı bilinçlendirme konuşmaları yapmak da biraz müşkül bir durum yaratabilirdi ama hakikaten geniş bir topluluğa feminist metodoloji, epistemoloji ve ontoloji sorunları anlatmak uçuk bir fikirdi. Nitekim bu uçukluk "ha?" nidalarıyla karşılık buldu. Boylece pek çok kadının (hatta bir grup akademisyenin de!) paylaştığı bu "egoist" akademisyenlerin fildişi kulelerinde yaşadıkları ve "hayatın içini" tabii ki bilmedikleri kanısı pekişmiş oldu!

Üniversitelerde "Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Çalışması" yapanların bir araya gelmelerini amaçlayan toplantıların dördüncüsü, İzmir'de yapıldı. Devlet protokolüyle ve kitleleri aydınlatma konuşmalarıyla açılıp resepsiyonlarla devam eden toplantıda, hemşirelerin varis sorunları, başörtüsü aslında nedir, evlilik öncesi aile eğitiminin gerekliliği gibi konularda bilgi sahibi olduk. Bir dahaki toplantıda da inşallah akademide feminist çalışma, Türkiye'de kadınlara ilişkin olarak yürütülen projeler vb. hakkında bir şeyler konuşabileceğiz.

(Aslında feminist yöntem meselesi sahiden herkese aplatılabilir ama "4. Ulusal Kadın Çalışmaları Toplantısı" gibi iddialı bir toplantıda değilse nerede kendimizi biraz bu "herkese anlatma" derdinden muaf hissedebilirdik ki?)

Kimselerin aklının fikrinin ermediği bu acayip "teorik" ve soyut mevzuların konuşulmasına ayrılmış olan yöntem atölyesine her şeye rağmen sızan dernekçi bir kadın, "Biz halkı nasıl bilinçlendireceğimizin yöntemini öğrenmek istiyoruz ama burada çok soyut konuşuluyor," diye "sokaktaki kadın"ın sesini duyurdu! ("Sokaktaki kadın" deyince aklımıza geldi, bu toplantıya katılanlardan bazıları "kadının özgurleşmesi" lafının "değişik yorumlanabileceği"ni hesap ederek hiçbir raporda yer almaması için ciddi bir kulis faaliveti yürüttüler!)

Toplantıyı renklendiren bir başka şey de başörtülü kadınlarla başörtüsüne şiddetle karşı olanlar arasındaki cenkti. Sonuçta başörtüsüne karşı olanlar göğüs göğüse çarpıştıkları bu küçük mücadelede üç-bir galip geldiler. Başörtülülerin sözcüsü gibi görünen Gülsen Ataseven'i hüngür hüngür ağlatmayı başardılar ve ayrıca bir başörtülu kızın tek başına oturum raportörü olmasını sakıncalı bulup yanma ikinci bir raportör verilmesini önerdiler. Ve bazı kendini bilmez feministler de "bunlara" söz hakkı verdikleri için paparayı yediler. Zaten kendilerine (yani başörtülülere) "Size verdiğimiz haklarla yetinin." denmişti. Devletine milletine bu kadar bağlılık olur yani.

Kültür atölyesi de çok şenlikliydi. Medya ve çeşitli kultür ürünleri ile ilgili tartışmaların yanı sıra

Üniversitelerdeki kadın çalışma merkezleri:

Nereye doğru?

Üniversitelerdeki kadın çalışmaları merkezlerinin sayısının artması, yüksek lisans eğitimi için hazırlıkların yapılması sevindirici, ama bu yaygınlaşmaya temkinli yaklaşılması gerektiğini düşünüyorum; çünkü bu sayı artışının gerçekten bir "çoğalma" anlamına gelmesi için, bütün bu sürecin tartışılıyor, paylaşılıyor, değerlendiriliyor olması gerekir.

Çok değil, on beş yıl önce, cinsiyet ayrımcılığı, toplumsal cinsiyet rolleri. kadınların yaşadıkları sorunlar vb. konular, sadece bir kısım tuhaf ve "aşırı" kadının ilgi alanına giriyor gibi görünüyordu. Kim inanırdı bu kadar kısa bir süre sonra Türkiye'nin dört bir yanındaki üniversitelerde kadın çalışmaları merkezleri kurulacağına. bu alanda öğrencilerin yetişeceğine, kendi alanlarında saygınlık kazanmış hocaların kadın çalışmaları programlarında ders vereceklerine...

Üniversitelerdeki kadın çalışmaları merkezlerinin sayısının artması, yüksek lisans eğitimi için hazırlıkların yapılması sevindirici. ama bu yaygınlaşmaya temkinli yaklaşılması gerektiğini düşünüyorum; çünkü bu sayı artışının gerçekten bir "çoğalma" anlamına gelmesi için, bütün bu sürecin tartışılıyor, paylaşılıyor, değerlendiriliyor olması gerekir.

Universitelerdeki kadın çalışmaları merkezlerine ilişkin görebildiğim sorunları tartışmaya sunmak üzere şöyle sıralayabilirim:

1. Özellikle son birkaç yılda, üniversitelerin başka birimlerini olduğu gibi, kadın çalışmaları merkezlerini de bir "uygulamacılık" telaşının aldığı söylenebilir. Bir yandan devlet ödeneklerinin giderek kısılması, üniversiteleri birer araştırma, bilgi üretme kurumu olmaktan uzaklaştırıp mümkün olduğunca çok sayıda öğrenci almaya yönlendiriyor. Öte yandan, kaynak açığım kapaya cak alternatifler olarak giderel ağırlığı artan uluslararası kuru luşlar ise daha çok uygulama pro jelerini desteklemeyi tercih edi yorlar ve bu kaynakların dağıtı mında aracılık eden devlet ku rumları da doğal olarak bu yönd etkide bulunuyor. Bir yandan da toplumun çeşitli kesimlerinc yaygın olarak tekrarlanan "uygu lamadan uzaklık", "soyut teori lerle uğraşma" gibi suçlamalar v anti entelektüalizm, bu yönelimi ideolojik arka planını biçimlendi riyor. Dolayısıyla, "somut işle yapma" endişesiyle yapılan işle rin tartışılması, değerlendirilmesi belirli bir kuramsal çerçeveye oturtulması, mümkün olmuyor.

2. Kuramla (ve feminist yazın

modern ve geleneksel doğum kontrol yöntemleri de (onlar buna aile planlaması diyorlar) tartışıldı, "geleneksel' olduğu söylenen yöntemleri kullanarak gül gibi yaşayıp gittiğini ifşa eden genç bir kadına böyle "tehlikeli" bir yöntemi kullanıp da hâlâ başına bir şey gelmediyse, kısır olabileceği açıklandı... Herhalde bir test yaptırmıştır artık. Bir kültür bir kültür. Boğazımıza kadar battık yani.

Devlet protokoluyle ve kitleleri aydınlatma konuşmalarıyla açılıp resepsiyonlarla devam eden toplantıda hemşirelerin varis sorunları, başörtüsü aslında nedir, evlilik öncesi aile eğitiminin gerekliliği gibi konularda bilgi sahibi olduk. Bir dahaki toplantıda da inşallah akademide feminist çalışma, Türkiye'de kadınlara ilişkin olarak yürütulen projeler vb. hakkında bir şeyler konuşabileceğiz.

Belki sahiden feminist yöntem üzerine tartışıp bu aptal "kuramcı" ve "uygulamacı" ayrımının anlamını deşifre edebiliriz. Ancak o zaman "kanatlı kümes hayvanı yetiştirme projesi" ile feminist yöntem arasındaki o kritik bağlantıyı yakalayıp kadınlar için yeni bir şeyler yapmaktan kadınlarla bir şeyler yapmaya geçebiliriz. Kadınlarla bir şeyler yapmanın ancak bir özgürleşme perspektifi içinde mümkün olabileceğini keşfedebiliriz. Bakalım nerede ve ne zaman?

Sevinç Tosun

Her Cumartesi 12.00'de Galatasaray'da

Cumartesi Anneleri gül bekliyor

Üç yılı aşkın süredir gözaltında kaybedilen yakınlarını arıyorlar. Her Cumartesi saat 12.00'de Galatasaray Lisesi önünde yarım saat sessizce oturup basın açıklaması yapıyorlar. "Kayıplar bulunsun, failleri yargılansın, yeni kayıplar olmasın," diyorlar. Kamuoyunun Cumartesi Anneleri olarak tanıdığı, eşini, annesini, babasını, oğlunu, kızını arayan kayıp yakınlarına birkaç haftadır basın açıklaması yapmaları için izin verilmiyor, yine her Cumartesi Galatasaray'a gelen kayıp yakınları gözaltına alınıyor. Onlar, bu hafta ve her hafta kendilerine destek olmak isteyen herkesi gülleriyle Galatasaray'a bekliyorlar.

la) uygulama arasındaki bağın böylesine zayıflatılması (gerçekte yapılan uygulama projelerine yakından bakıldığında, modernist çerçevenin kullanıldığı görülebilir, ancak bu çerçeve "doğal", "sağduyunun gereği" vb. zannedildiği için hiç tartışılmaz), uygulayıcıların yaptıkları uygulama projelerinin gerçekten kadınları güçlendirme ve özgürleştirme perspektifine sahip olup olmadığını öngörme, sorgulama, proje sonuçlarını bu açıdan değerlendirme imkânlarını ortadan kaldırıyor.

3. Türkiye'de "kadın çalışmaları" ile feminist hareket arasında güçlü bir bağın olmayısı da sorun alanlarından biri gibi görünüyor. Kadın kurtuluş hareketinden gelen akademisyenlerin ağırlıkta olduğu ülkelerden farklı olarak Türkiye'de kadın çalışmaları, giderek daha fazla, feminist olmayan akademisyenlerin ağırlık taşıdığı bir alan haline geliyor. Böylece "araştırma"larda feminist metodolojinin sunduğu olanaklardan yararlanmak yerine modernist geleneğin dar sınırları içinde kalınıyor (ki bu gelenek içinde kalınarak bile yapılabilecek daha fazla şey olduğuna inanıyorum): "uygulama" çalışmaları ise "medeniyet götürme", "aydınlatma" ve "hayırseverlik" olarak basitleştirebileceğimiz bir çerçeveye indirgeniyor.

4. Kadın çalışmaları alanında çalışan akademisyenlerin (ağırlıklı olarak) feminist olmayan kadınlar olması, onların yüzlerini başka kadınlardan çok bir takım kurumlara dönmelerine de neden oluyor. Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığı gibi - bekâret kontrolüne ilişkin söylediklerinin üzerinden henüz bir yıl bile geçmemiş Işılay Saygın, kadın çalışmaları toplantısı açılışını bu sayede yapabiliyor.

Daha da önemlisi, araştırma ve uygulama projesi öncelikleri, bu ülkede yaşayan kadınların gerçek ihtiyaçlarından çok Devlet Bakanlığı'nın ve uluslararası kuruluşlarını belirlediği ihtiyaçlara göre saptanıyor - şu sıralarda tüm hızıyla devam eden ve bir süre de edeceği anlaşılan "kadınların Güneydoğu hamlesi" başka şeylerin yanı sıra bu açıdan da düşünülebilir. (Aslında belirtmek gerekir ki, kimi durumlarda Bakanlık ya da uluslararası kuruluşları suçlamak haksızlık olabiliyor - proje sahiplerinin kadınları özgürleştirme, güçlendirme gibi bir perspektifi yoksa, bu kuruluşların sınırlarının zorlama ihtiyacını da duymuyorlar çünkü.)

Tüm bu sorunlara karşın, içinde bulunduğumuz dönem, üniversite kadın çalışmaları merkezlerinin gelişmeleri, kalıcılaşmaları için pek çok imkân sunuyor: Her şeyden önce, sosyal bilimler alanında toplumsal cinsiyeti bir değişken olarak analize dahil eden çalışmalar, mesela on yıl öncesiyle kıyaslanamayacak kadar artı. Lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin pek çok ödev ve tez çalışmasında toplumsal cinsiyet sorunlarına ilişkin konular seçiliyor, bu alanda yüksek lisans eğitimi yapmaya istekli çok sayıda nitelikli öğrenci var. Üniversitelerin genel bütçeden aldıkları pay (üniversite sayısının artışıyla birlikte) giderek azalsa da, özellikle kadın çalışmaları alanı için alternatif kaynaklar bulmanabiliyor. Bu potansiyelin doğru bir biçimde değerlendirilmesinin bu ülkede yaşayan kadınlara ve kendimize karşı sorumluluğumuz olduğuna inanıyorum.

Aksu Bora

(Aksu Bora'nın 7-9 Eylül 1998'de Ege Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından düzenlenen 4. Kadın Çalışmaları Ulusal Toplantısına sunduğu tartışma metni.)

Demirel tecavüzcüyü affetti!

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, bir kadını zorla kaçırıp tecavüz eden ancak daha sonra felçli hale gelen suçluyu affetti...

"Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, "reşit bir kadını zorla kaçırıp alıkoymak, zorla ırzına geçmek, kızlık bozmak" suçundan 12 yıl 2 ay 20 gün hapis cezasına çarptırılan bir mahkûmu, anayasal yetkisine dayanarak affetti. Cumhurbaşkanı Demirel'in cezanın kaldırılmasına ilişkin kararı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi. Demirel, Bakırköy 2'nci Ağır Ceza Mahkemesi nde yargılanan ve 13 Şubat 1996 günü mahkûmiyetine karar verilen Kemal Erten in Adli Tıp Kurumu'nun raporuna göre felçli olduğunun anlaşılması üzerine kalan cezasını kaldırdı."

Ajans haberi böyle diyor. Hani "ilahi adalet" derler ya, tecavüzcü Kemal Erten'in tecavüz sonrasında felç geçirmesi insana bu sözü hatırlatıyor. Ama gerçek hayatta adalet böyle işlemiyor tabii. Kanser olup hayatını kaybetmek üzere olan politik tutuklular söz konusu olunca "affetme" yetkisini kullanmaktan imtina eden Demirel, tecavüzcüyü affediverdi.

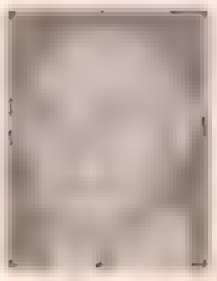

Çocuklu kadın evlenirse...

"İnsanın yükü iki katına çıkıyor

İlk evliliklerinden çocukları olan kadınlar, ikinci ilişkilerinde bu çocuklardan kaynaklanan sorunlar yaşıyorlar. Aşağıda böyle bir tecrübe yaşamış ve yaşayan dört kadının tanıklıklarını okuyacaksınız. Bakın bakalım sorun çocuklardan mı kaynaklanıyor?

Ruhsar: Ben oğlum dört yaşındayken kocamdan ayrılmıştım. Sonra o on üç yaşındayken tekrar evlendim. Oğlum yeni eşimi çok sevdi, bir sorun yok gibiydi. Ama birlikte yaşaymca sorunlar çıkmaya başladı. Oğlanın en problemli zamanı. Akşamları eşim işten yorgun geliyor. Tam o saatlerde oğlanın huysuzluğu tutuyor, benimle tartışmaya başlıyor. Bir aşamada hissettim ki oğlumla bizim yalnız yaşadığımız zamanlarda çok yakın bir hayatımız vardı. O dönemde hep ona gore düzenlemişim hayatımı. Ama üç kişi olunca bu şekilde düzenlemek mümkün değil. Aslında eşim anlayışlı biri ama aynı şey olmuyor. Örneğin eskiden hep çocuğun ihtiyacı ve isteğine gore yemek pişiriyordum. Şimdi kendisinin pek sevmediği bir yemeği pişirdiğimde soruyor ve eşim seviyor diye yaptığımı duyunca da bozuluyor.

Melek: Ben de ikinci evliliğimde en büyük sorunu çocuğumla yaşadım. Yeni eşim evlendiğimde benden bir şey rica etmişti. Eski kocanın lafını bu evde duymak istemiyorum, demişti. Kızım da bunu biliyor ve eşimin rahatsızlığını hissediyor. Ama inadına gibi sürekli babasından söz ediyor. Geçen gün bir yere gideceğiz, giyindim, "Babam bu elbiseyi çok severdi," dedi. O yüzden genellikle üçümüz birlikte olmayalım diye çalışıyorum.

Gaye: İkisinin arasında bir denge kurmak ve onların ikisini de ayarlamak zorunda kalıyorsun. Bu senin üzerine daha fazla sorumluluk yüklüyor. Çünkü kendinde var olanı paylaşmak, sorumluluğu adamla paylaşmak oluyor ve bu ilk başta istenilebilir gibi gelmiyor. Sanki ilişkinin büyüsü bozulacak gibi düşünüyorsun. Sevgilimin de bir çocuğu var ve çocuğa annesi bakıyor. Haftada iki gün çocuğu alıyor. O haftada bir gün çocuğu aldığında aman bir günü de benle birlikte olsun diyordum. Çünkü ben o adama çocuklu bir kadınla birlikte olmayı yaşattım, ben de bir kadın olarak çocuklu bir adamla birlikte olmayı yaşamalıyım gibi hissediyordum. Ama onun çocuğuyla da olmak demek, iki canavar çocuk, ev birbirine girmiş, bir sürü ek iş filan. Bir süre böyle yaşadık, hep birlikte tatile gittik, bu benim için iki çocuklu bir kadın olmaya dönüşüyor.

Feride: Ben ikinci kez evlendiğim zaman, oğlum üç buçuk yaşında filandı. Gerçek babasını bir buçuk yaşında görmüştü, dolayısıyla hatırlamıyordu. Sık sık "Babam nerede?" diye soruyordu. İkinci kez evleneceğim adamı da bir dost gibi görüyordu, ona "Yaşar," diye hitap ediyordu. Biz bir arada oturmaya karar verdiğimizde ev tuttuk. Yalçın'la, gidiyoruz ben evle ilgileniyorum. Bir gün gittiğimizde, Yaşar badanasını yapmış evin ve evde bir tek sedir var, onun üzerinde yatıyordu. Eve döndüğümüzde, Yalçın koşarak anneannesine, "Yaşar da bizle oturacak galiba, ne işi vardı o evde?" dedi. Fakat bir müddet sonra. Yaşar illa ki Yalçın'ın ona baba demesini istedi. Yani ben onu çocuğum olarak görüyorum, diye duşunuyordu. Henüz Yalçın çok küçük olduğu ve babasını da hiç hatırlamadığı için birtakım şeyleri kavrayamadı. Başlangıçta buna biraz direndi. O olayı ne kadar çözdü kafasında bilemiyorum ama Yaşar'ı baba olarak bilmeye başladı. Ama bu ilişkinin doğması sırasında ben kendimi sorguladığımda şunu görüyorum. Aralarındaki ilişkide bir sıcaklaşma anına kadar, ciddi bir direnç yaşadılar karşılıklı. Yani Yaşar hem beni baba bilsin diyor ama sonuçta üç buçuk yaşına kadar belli eğitim almış, şekillenmeye başlamış bir çocuk var. Orada kendi şekillendirmek istiyor, çocukta da buna karşı bir direnç var. Çünkü tıpkı Ruhsar'larda olduğu gibi, bizim de üç buçuk sene çok iç içe geçen bir hayatımız var. Ev kalabalık, anneanne var ama biz ikimiz ozeliz. Aynı yatakta yatıyorduk, yatakları ayırsak bile aynı odada yatıyorduk. Bütün bunlar değişince büyük bir şoka uğradı. Ve birkaç sabah yatak odasının önünde uyumuş buldum.

Melek: Ben de evlenmeden önce kızımla birlikte yatıyordum. Evlenince tekrar odasında yatsın istedik. Müthiş tepki gosterdi. Asla eşimle birlikte yatmamı kabul etmiyor. İnsan bu konuda ısrarlı olmakta zorlanıyor. Çünkü beni bayağı utandıracak şeyler söylüyor, "Siz ne yapacaksınız birlikte," falan gibi. Özellikle eşime çok tepki gösteriyor.

Gaye: Ben de Ahmet'ten önce çocukla yatıyordum, yatak kavgası başladı. Merve'ye bakan kadın Ahmet'ten sonra Merve'nin yatağını ayırdı. Bir gün Merve eve geldiğinde Ahmet başka bir yatakta yatmasına rağmen çok tepki gösterdi, hemen gitsin bu evden dedi. İlk başlarda Ahmet'in eve gelmesini istemiyordu. Sonra Ahmet'in kızıyla tanışınca alıştı bu duruma.

Feride: Bizde bu direnç öyle bir noktaya geldi ki, biraz şiddet uygulama durumunda bile kaldı Yaşar. Bu benim kendimi hiç affetmediğim noktalardan b
dir. Orada olaya müdahil olmadım. I
zaman şunu sorguladım, eğer o şid
uygulayan gerçek baba olsaydı tav
daha farklı olurdu. Yani müdahale ed
dim, ama orda etmedim. O küçücük
cuğun bu gerçeği kabul etmesi için n
alesef böyle bir şeyden geçmesi gereki
diye düşündüm. O şiddeti hoş gord
demeyeyim ama bunu bir şekilde kab
lendim, kısa bir süre de olsa. Bu için
en büyuk yaralardan biridir. Özel
durumdu, bir taraftan başka bir adar
birliktesin, bir taraftan da onu baba o
rak kabul etmesini istiyorsun, çün
sevdiğin adam öyle istiyor. Böyle müt
bir taviz de var. Fakat sonradan çok
gınçtir, bu durum çok kısa sürdü, iki
da üç olay. Belki de çocuk teslim ol
onu tam bilmiyorum. Çünkü şiddet d
ken şöyle, odaya kapatmak. Hâlâ ku
ğımdan gitmez onun söyledikleri, "Çıl
rın beni, bir daha yapmayacağım." Şi
di ben kişilik olarak da cezaya taman
karşı olduğum için orada yaptığım
çok ilginç. Fakat çok ilginçtir ki ond
sonra aralarında gerçekten çok hoş
ilişki başladı ve bu uzun süre devam
ti. Aslında bu da bir yanılsama, sürd
günü sandık hep beraber, Yalçın da

şar da ben de. Çocuğun o ceza aldığı dönemi Yaşar'la aralarının düzelmesinden sonra bitti, fakat yeni sorunlar çok fazla çıkmadan, bizim işimizle ilgili sebeplerle Yalçın anneannede kalmak durumundaydı. Sadece hafta sonları görülen bir çocuk durumunda. Hafta sonları da olunca işin yalnızca eğlence kısmını yaşadık. Şimdi düşununce, uzun süreli bir ev birlikteliği olsaydı nerhalde çok çelişkili ve sancılı bir süreç olacaktı diyorum. Ayrıldıktan sonra ben şunu fark ettim, o kadar baba olma istemine rağmen şunu aşamıyor insanlar, sonuçta bir mulkiyet issi var ya. Benim spermim ya da benim karnımda taşıdığım çocuk, kadınlar için de böyle. Erkekler için özellikle bu çok daha ağır ve baskın bir şey. Ayrıldıktan bir süre sonra, o baba olmayı isteyen adam birdenbire şunu dedi, "Artık gerçeği öğrenmeli, benim babası olmadığını öğrenmeli." Bu çok düşuncesizce bir şey. Ve bunu yapmayı da bana bıraktı, senin sorunun sen anlat, gibilerinden. Ve çocuk bunu öğrendiğinde çok sancılı oldu. Cidden yıkılabilirdi, ama çabuk toparladı. Aslında on üç gibi tehlikeli bir yaşta olmasına rağmen. Çocuk çabuk toparladı ama bu sefer karşı taraf çok az aramaya başladı. Ve sonunda yıllara varan görüşmemeler oldu. Yalçın hâlâ onu arar. Yani, özel sevgisi vardır, "O benim

babam olmasa bile yıllarca bana emeği geçti," der. Aslında biz ayrıldıktan sonra dost kalabilsevdik belki daha farklı olurdu. Ama benimle olan dostluğu üç beş sene sonra ortadan kalkınca, zedelenince sadece ben değil, o illa ki babası olmak istediği çocuk da bir anda silinmiş oldu. Aslında o insana da haksızlık oluyor gibi. Çünkü sonuçta tam benimsemediği ayrıldıktan sonra ortaya çıkıyor. Ben, zaten çocuktan ayrıyız, en azından hafta sonlarını çocuğa ayırmak gerekir diye düşünüyordum. Hafta ortasında da bir gece yalnız gidiyordum çocuğumu görmeye. Bu tercihler onu hep sıkmış. Çünkü ayrılma sırasında bunları biraz dile getirdi. Yani, "Biz seninle hiçbir zaman baş başa kalmadık ki." Halbuki benim için çocuğumla ve onunla birlikte olmak baş başa olmak anlamına geliyordu. Onun içinse böyle değilmiş. Bu bir yerde ona haksızlık da, çünkü birtakım şeyler zorunlulukla yapılmaz. Kırk yaşındaydım ben ayrıldığımda, geriye baktığımda kendimce bu gerçekleri keşfettiğimde, bir karar aldım; bir ilişkim olduğunda o adam kesinlikle bu eve girmeyecek, yani oğlumun yaşadığı eve. Belki çok nadiren bir akşam yemeği olabilir. O da Yalçın kendini çok hazır hissettiğinde. Çünkü orada esas terk edilenin kendisi olduğunu hissetti çocuk. Bunu bir daha yaşatmak istemiyorum. Bir de adam ne kadar gonullü olsa da baba dedirtmek çok yanlış. Gerçeği bilebilir, gerçeği bilerek yine baba diyebilir. O başka. Ama böyle yanlış bir şey, belki yanlış da değil de, tehlikeli. Çocuğun baba diyebilmesine rağmen ben, o esas baba değil duygusunu öyle bir yüklenmişim, bir biçimde çocuğa bunu öyle bir yansıtmışım ki, inanmış görüntüsüne rağmen o beraberlik süresinde inanmadı diye düşunuyorum. Bunu da ben yansıttım diye düşunuyorum.

Melek: İnsan ister istemez kendi streslerini adama da çocuğa da yansıtıyor.

Feride: O tedirginlik bir şekilde o üçlü ağı etkileyen bir şey haline dönüşebiliyor. Ne kadar dikkatli davransan da. Bizde de Yaşar'ın ailesi, tabii ki Yalçın'ın onun çocuğu olmadığım biliyordu ve bunu çok ince ve hassas bir şekilde Yalçm'a hep hissettirdiler. Bunu da sonradan düşünduğümde ne kadar yanlış davrandığımı fark ediyorum. Yalçın diğer torunlarla ilişkilerin çok daha candan olduğunu fark ediyordu. Burada belirli bir mesafe var, çocuğun çözemediği bir şey var.

Ruhsar: Halbuki bu kararı verdin mi anneni babanı da ikna edeceksin. Ben şuna çok inanıyorum, erkekler için çocuk kadınla bağlantılı olarak var. Şimdiki eşim oğlumla gerçekten babasından daha çok ilgileniyor. Eski eşim de çocuklu bir kadınla birlikte olsa onun çocuğuyla ilgilenir. Ben de Feride'nin düşünduklerini çok duşündüm. Acaba çocuğuma haksızlık yapıyor muyum, diye sordum kendi kendime. Ama bazen oğlumun bu endişemi bir zaaf olarak kullandığını hissediyorum. Mesela eşime diyor ki, "Bu benim odam sen karışamazsın." Halbuki benim yirmi yaşındaki kız kardeşime bile böyle demez. Bu bizim hassas bir noktamız, çocuk da bunu biliyor. Ya da eşim ona bir şey söylediğinde, örneğin paltonu portmantoya as gibi, "Sen benim babam değilsin, bana karışamazsın," diyor. Ben de biraz öyle şeylerde ikisini serbest bıraktım, ama aralarında çok sertleşen bir şey olmadı.

Feride: Bir de insan, iki insan arasında kurulacak ilişkiye ben üçüncü olarak müdahil olmayayım, diyor. Tabii doğru olan o, ama tehlikeli bir şey bu.

Melek: Benim kızım sürekli olarak eşime karşı terbiyesizlik yaptığı için ben eşimi ondan korumaya çahşıyorum ister istemez.

Feride: Mesela bizde şu olurdu, Yaşar, "Yemek öncesinde çikolata yeme," derdi, çünkü sağlıklı olanı bu. Bizim yanımızda olduğu zamanlarda bu kurallara uyardı. Ama anneanne ve dedenin yanında olduğumuzda Yaşar'm gözünün içine baka baka yemek öncesi çikolata yerdi. Hadi bakalım hodri meydan istersen karış der gibi.

Melek: Benim eşim hiçbir şey soyleyemiyor kızıma. Kızımı nerdeyse tanıyamıyorum. Çok az konuşuyorlar ve ben arada çok bunalıyorum.

Gaye: Az görüşmelerine rağmen Ahmet de bazen kızıma bağırabiliyor, azarlayabiliyor ama o zaman da ben rahatsız oluyorum açıkçası. Ben kızımın gerçek babasının çocuğa karşı bazı davramşlarına bile bozulabiliyorum ama bu benim çocukla ilgili daha çok sorumluluk almamdan kaynaklanıyor. Aslında Merve Ahmet'i seviyor. Yani hazırdı onu babasının yerine koymaya. Ben yokken evde ara sıra birlikte kaldılar ama o zamanlarda Ahmet'in de çocuğu vardı. Mesela o zamanlar "baba" demiş Ahmet'e. Ama o biraz Gamze'ye özenmesinden. Yani ailenin ayrı olması, çocuğun aime baba ikilisine özlem duymasından, toplumun böyle bir zorlaması var, onlardan etkileniyor çocuk. Ama sonuç olarak Ahmet böyle bir mesaj vermediği için bunu öyle kabullendi. Bir süre sonra bana, "O senin sevgilin olamaz arkadaşın olabilir ancak," demeye başladı. Çünkü iki çocuk evlilik olabilir diye kuruyorlardı. Sonra baktı ki bu adam cici babası olmayacak, o zaman hayatımdan çıksın, dedi. Bu durum insana hem duygusal olarak bir yük getiriyor hem de güç harcama anlamında bir yük getiriyor.

Ruhsar: Benim hissettiğim şu, ilişkiye sırtında bir kamburla giriyorsun. Biz iki yıldır evliyiz, diyelim ki işim çıktı eve geç gideceğim, onlar ikisi evde yalnız kalacak ya da eşim ona yemek hazırlayacak gibi bir şeye yeni yeni razı olmaya başladım.

Gaye: Benim kızım da sevgilime, "Sen benim babam değilsin, sen bana karışamazsın," diyor. Oysa Ahmet araya mesafe koyan biri, kendini baba yerine koyan biri değil. Ben sorumluluk yükleneyim, çocuğa babalık yapayım diye bir duşünce gütmüyor. O zaten çocuklu bir kadınla birlikte oluyorum duygusu yaşamıyor. Bütün bunları ben düzenliyorum. En çok kendimden kısmen de çocukla ilişkimden verip esas olarak da ona vererek. Ondan birşeyler bekliyorum ama o bunda pek çaba göstermiyor. Bir ara birlikte yaşadık ama şimdi aynı evde kalamıyoruz çunkü ben erken yatıp erken kalkıyorum halbuki onun işi daha rahat, böyle yaşamıyor. Hem para kazanmak zorundayım hem çocuğa bakmak zorundayım. Ben sorumluluklarımı artırıp ona bir şey yansıtmamaya çalışıyorum. Şoyle, çocuğu teyzeye, babaya daha çok bırakma var. Yani öyle yemek düzeni filan yok. Birlikte yaşadığımız o donemde çocuğu kısmen ihmal ettim. Bundan dolayı da bir ezikliK yaşadım. Şimdi çocuğa yönelik yaşıyorum ve bunun bedelini sevgilimle on gunde bir görüşerek ödüyorum. Bu bizim ilişkimizi etkileyen bir şey ama mecburen böyle.

Tatil kadınları

Tatil dizilerinin yardımcı rolleri de -mülk sahibi babaanne, disiplin sahibi dede ve değişik yaşlardan canımız, ciğerimiz çocuklarımız- kadınlara endekslidir.

Sonbaharda turşu kurulur, salça reçel vs. kaynatılır, yere dökülen yapraklar süpürülür, okullar açılır. Kış gelince sobalar kurulur, odun kömür alınır, kestane pişirilir, kilo alınır. Baharda bahar temizliği yapılır, rejim yapılır, alışveriş yapılır...

Yazın n'apılır? Tatil yapılır. Kayınvaldenin yazlığına gidilir, orada görümce, elti, kaymı ve onların görümceleri, eltileri ve kayınlarıyla buluşulur... Herkes birbirine tatil eziyeti yapmaya başlar. Olsun! Hiç tatil yapmamaktan iyidir... Ve zaten dönüşte işin eziyet yanı unutulur, bronz bir ten, mangal doygunluğu, mayo ve şort giymenin morali gibi şeyler kalır geriye.

Orta tabakanın ya da kod adıyla söylersek "emeğiyle yaşayan insanlar"ın tatili bir dizi filmdir. Ve başrolde kadınlar oynar. Erkekler mangal yakma, araba yıkama, uzun oturma ve tavla turnuvaları dışında pek bir rol üstlenmezler. On bir aya göre daha da bir tembelleşirler. Erkeklerin yüzde doksanına hiç yakışmayan şort atlet giyerler. (Bakınız: Fatih Terim, Burhan Çaçan vd.)

Kadınların rolleri daha çok çeşitli ve tip tiptir. Bir kısmı, kutsal evliliklerin yazlıklarda unutulmuş kadınlarıdır. Eşleri yakın bir metropolde "para" kazanmak, "iş"inin başında kalmak zorundadır. Madalyonun öbür yüzünde ise en azından bir kafa dinleme, en fazlasından da çapkınlık fırsatları vardır. Yazlık evler otomobillerin icadıyla gelen özgürlüğe benzer bir "ahlaksız avantaj" getirmiştir "kutsal aile"ye. Ama Şekspir'in dediği gibi, "Ev sahibi soyulduğunu bilmiyorsa soyulmamış demektir." Yazlık evlerdeki kadınların durumu da aynen böyledir.

Arabalı aile tatili yapan kadınların bu konuda içleri daha rahattır. Parası eksik kalsın, gözümün önünde olsun da... Erkekler direksiyon başında araba kullanarak dinlenirler!

Tatil dizilerinin yardımcı rolleri de (mülk sahibi babaanne, disiplin sahibi dede ve değişik yaşlardan canımız, ciğerimiz çocuklarımız...) kadınlara endekslidir. Çocukların patırtı ve istekleri tatillerde on kat artar. Durmadan kola içen ve yakaladığı sinekleri evcilleştirmeye çalışan bir oğlan çocuğu... Sırasıyla olta, ahtapot oltası, markalı basket topu, paten, deniz botu ve dayak isteyen bir ergen yeni yetme... Kral ya da Genç TV'ye, renkli saç tokalarına, kirazlı bikinilere meraklı bir kız çocuğu... Tam da bu sıralarda tuvalet eğitimi almakta olduğu için kucak, minder, plaj gibi olur olmaz yerleri ıslatma temrinleri yapan bir bebek... Bu yavrulara, birisi ne yapar ve ne isterse onlar da aynısını yapan ve isteyen, her yemekte patates kızartması ya da silikon (lokmanın yeni adı) diye tutturan misafir çocuklarını da ekleyin. Ve "ayol 'suz konuşamayan komşu kadını, sitenin ilaççısını, olası misafirleri, olası misafirlerin gelme olasılığının yarattığı fobofobiyi de eklerseniz bu dizinin neden kadın dizisi olduğunu anlarsınız...

Dizinin dekoru da tanıdıktır: Eski koltuk takımları, eski büfe, teki kayıp terlikler, patlak deniz yatakları, hiçbir yeri net çekmeyen bir televizyon, kumlu gazeteler, vileda, sinek ilacı, sinekler, börtü böcek, balkon, renkli plastik bardaklar ve deniz... *Adı Aylin*, *Bir Dinozorun Anıları*, *Kim* Dergisi, *Şamdan*... Replikler, sesler: "Anne abime bir şey söyle." "Ben bir şey yapmadım ya..." "Çok sıcak be!" "Banyonun ışığını kim sondürdü ya?" "Bak kedilere vericem mamayı, al kedi al..." "Sen yine çiş mi yaptın?" "Denize ne zaman gitçez hala?" "Kumlu denize gidelim..." "Yine su kalmamış dolapta..." "Bu gastenin eki nerde ya?" "Oğlum kıs şunun sesini!.." (Yüz defa söylendiğinde gittikçe bozularak: Oğlum kıs şunun sesini... Keş şunun şeşini... Ses şunun kesini...)

Evet, yaz tatillerinde bir günün akışı yazlıklar kurulduğundan beri aynıdır. Sabahları babaanne uykusu kaçıp, tıpış terlikleriyle "çıt" çıkarmadan iş yapmaya başlar... Şimdiki gelinler bi rahattır, döne döne uyurlar! Ve yatağın kenarına kadar gelip aşağı inmeyen bebeğin çığlıklarıyla herkes ayağa fırlar. Uyanılır. Kadınlar ikiye bölünür: Mutfağa giren grup, masaya taşıyan grup. Erkekler balkonda sigarasını içen komşu kadını görüp, "Kadınlar hiç ezilmiyo ya..." derler.

Kahvaltı diğerlerine göre daha merhametli bir öğündür. Akşam yemeğine kadar da evde hazır ne varsa yenilir, didiklenir, elde tabak ya da ekmek arası şeklinde yok edilir ve bunların hiç birisi "yemek" sayılmaz, iştah açıcı aperatif kabul edilir... Asıl felaket akşam yemeğidir. Baştan savılamaz, kaçınılamaz, ertelenemez, geciktirilemez bile.

Akşam yemeğinden sonra, erkeklerin doyma, şişme, patlama durumu ile kadınların sanki bu son akşam yemeğiymiş gibi iş bitti diye sevindirik olup gezmeye çıkmak istemeleri arasında bir çatışma yaşanır. Ve aile parçalanır nihayet... Bir grup kadın, kız çocuklarını da alarak sahile ya da çarşıya iner. Oley! Erkeklerin yastıkları yere atma, maç izleme, bir bira daha açıp biraz daha şişme özgürlüğü... İşte mutluluğun resmi! Beyler, bu mutluluktan şaşırıp, "Kahvemi yapmadan mı gidiyorsun?" diye bile sorabilirler..

Turistik çarşıda aynı incik boncuk, tahta, deri eşya... Tatil anısı... Ama onlardan çok turist kadınlara bakılır, gıptayla ve biraz da pöh! der gibi. Nasıl bu kadar ince, sakin ve neşeli ve güzel oldukları sorgulanır. Çarşıdaki erkek numuneleri, sarışın bir turist kız ayarlamış kısa, tıknaz, esmer delikanlılardır. Ya da banka ya da faks kuyruğundakiler ve esnafın çoğu da erkektir. Her yaştan yabancı kadınlara bakışlarım, mimiklerini ve beklentilerini gönderirler. Biz de sabahki kahvaltıya, kahvaltılıkların yanma ne yapabileceğimizi düşünürken yabancı kadınları pek o kadar da kıskanmadığımızı fark ederiz...

Suna Karaküçük

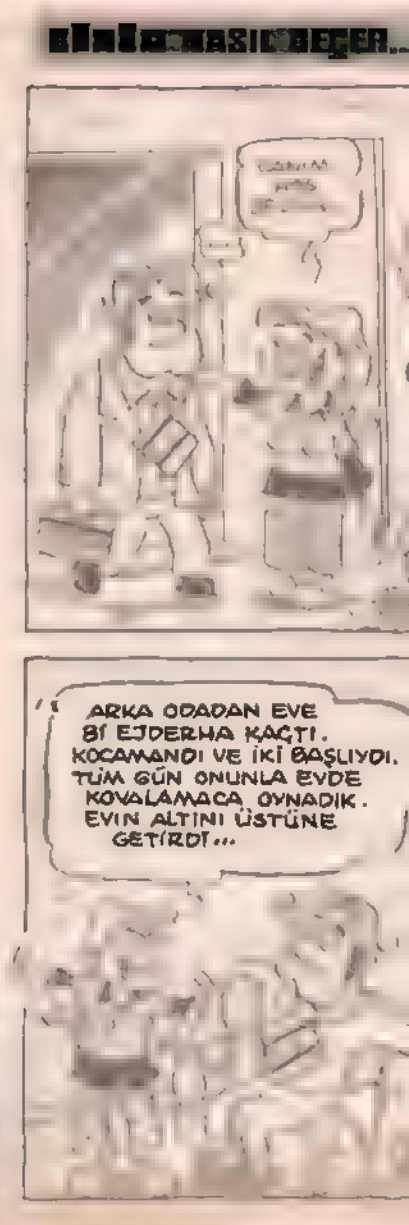

Yıkılmadım, ayaktayım!

Uç kuruş kazanıp bağımsızlığımı ilan edeyim derken, elimdeki bir avuç özgürlük de tehdit altına girmişti. Bunlar başıma dert açacaklar, babamın darbe yapmasına neden olacaklardı...

Yaktım olacak gibi değil, sekreterlikle karnı doymuyor. Üstelik sekreterlikle ekonomik bağımsızlığını kazandığın falan da yok. Sürekli iç borç alıp babama ağırlı halde yaşıyorum. Ekonomime karışan babam zamanla iç işleyişime de müdahale ediyor, ulaşım, haberleşme ve tüm sosyal hayatımı kontrol altında tutuyordu.

Yirmi beş yaşındaydım, bu gidişe bir an önce dur demeliydim. Bağımsızlığımı ilan etmeli, vatana, millete, bayrağa, ezana sahip çıkmalıydım! İşe nereden başlasam dedim. Büyüklerimin, en büyüklerimin tecrübelerini goz önüne alarak "Ekonomi" cevabı verdim.

Ben ne yapabilirim ki? Çok iyi dumen çeviremem, silah, eroin, ayran işinden de anlamam, bu kadar vasıfsız halimle bakan olma şansım da yok. Bir futbolcu bulup evlensem, şarkı sozü yazsam, genelinden bir ev açsam, evimin patroniçesi olsam, halkıma hayırlı hizmetlerde bulunsam... diye düşünürken sesli sesli bir gece vakti, anadan üryan ak saçlı bir dede çıktı karşıma.

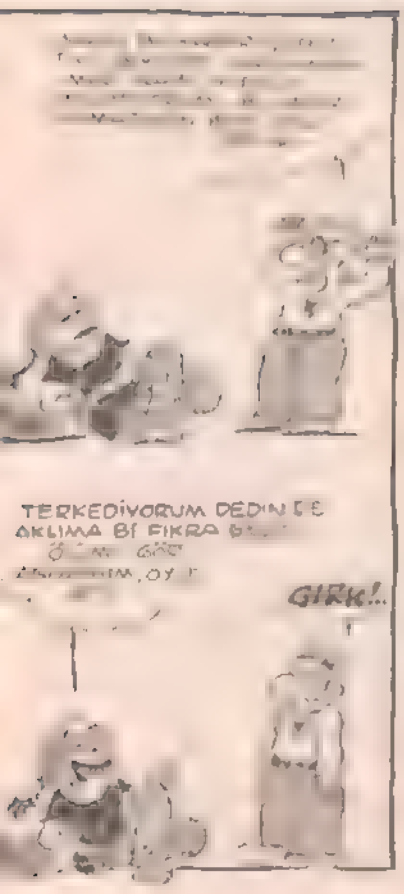

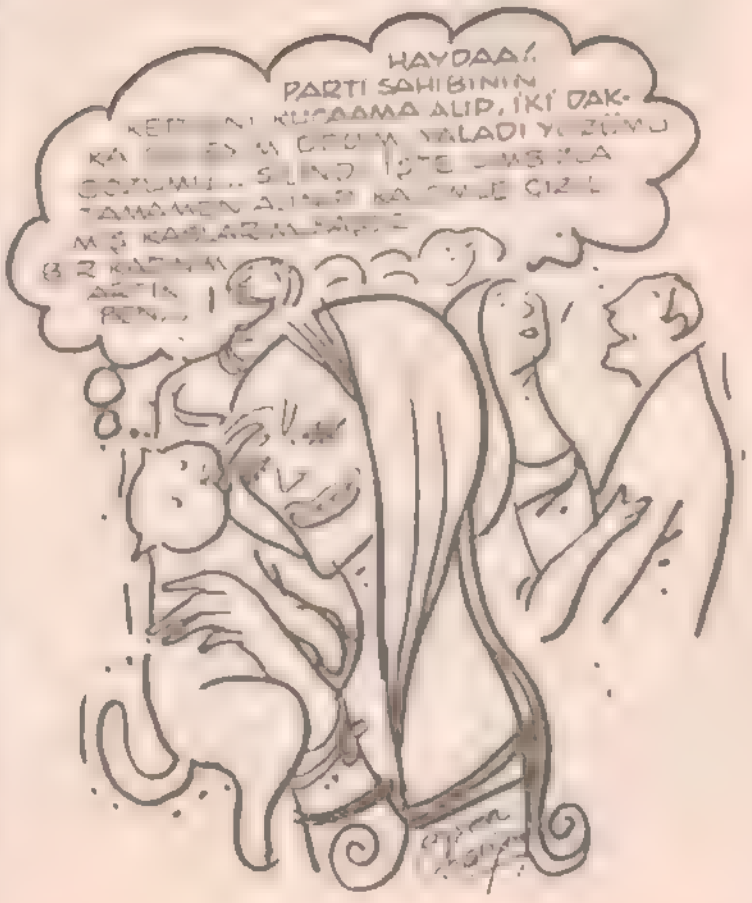

"Dede, dede senin üstün başın nerede?" dedim. Dede, "Sen beni bırak kendine bak, sana yardıma geldim," dedi. Vardım elini öptüm. "Vay sen hoş gelmişsin," dedim. "En iyi yaptığın iş nedir?" dedi. Kem küm ettim, "Bilgisayarda iyi yazı yazarım. burada değiller efendim, bir notunuz varsa alayım efendim gibi cümleleri çok iyi kurarım." "Tamam kes, uzatma," dedi. "Düşünerek zaman kaybetme, hem düşünmek sana yakışmıyor, boyle çok daha güzelsin... Madem öyle sen bir bilgisayar al, akşamları evde tez, dergi vs. işleri yap," dedi ve ışıklar saçarak uçup gitti.

Gördüm ki ihtiyar zeki, sözleri aklıma pek yattı. Sağdan soldan borçlanıp bilgisayar aldım. Oh dedim, yolu yarıladım, ha gayret kızım bağımsızlığa az kaldı. İnançlıydım, gururluydum, Türktüm, Türk müydüm, es geçtim, göğsüm iman doluydu, güzel günleri görmeden ölüm yoktu bana.

Eeeh, bilgisayarı alıp bekledik, biri kapımızı çalsın; "Tezim var, dergim var, dizer misin?" desin. I-ıh üç, dort ay bu cümleyi kuran olmadı. Ayaklarıma yol göründü, gazete, radyo ilanlarıyla dizgicileri, yayınevlerini dolaşmaya başladım. Bütün ilan sahipleri bıyıklı ve dişleri eksik ya da dolguluydu, bunları geçelim, benim konumla, konumumla ilgisi yok dedim. Hah işte tam orada yanıldım.

Bıyıklılar nedense bana çok iyi davranıyor, hatta beni ilk görmelerinde ortaklık teklif ediyor (!) işi büyütmem için beni cesaretlendiriyorlardı. Gelişmeler garip bir hal almıştı; işi arayan bendim, benim onların peşinden koşmam, işi kapmak için didinmem gerekirken, onlar beni arayıp iş vermeye geliyorlardı. Daha aldığım kitapları yazmadan, çok ince duşunup paraya ihtiyacım olup olmadığıyla ilgileniyorlar... Bilgisayarda takıldığım konuda telefondan yardım isterken, hiç erinmeden sorunu yerinde halletmek için birbirleriyle yarışıyorlardı.

İşler açılmış, şeytanın bacağını tam diz kapağından kırmıştım. "Oh olsun şeytana," diyordum. Ben böyle sevindirik biçimde sırıtırken etrafa, bıyıklılar boş durmadı. Beni, ben gibi güzeli (bu arada boyum hâlâ 1.50, esmer, esmer de laf mı, kara, kaşlar kalın), yemek, sinema, arabayla sizi evinize bırakayım teklifleriyle sardılar. Ben hayır dedikçe kızdılar.

Uç kuruş kazanıp bağımsızlığımı ilan edeyim derken, elimdeki bir avuç özgürlük de tehdit altına girmişti. Bunlar başıma dert açacaklar, babamın darbe yapmasına neden olacaklardı. Suç bendeydi, bu eksik etek halimle ne demeye erkeklerin dünyasına girmiş, onların işini yapmaya çalışıyordum ki? Para kazanmak benim neyime, dizimi kırıp evimde oturmalıydım. Ama yapmadım. "Yıkılmadım, ayaktayım, dertlerimle baş başayım..." Şu sıralar en beğendiğim şarkı bu.

Ayten Kaya

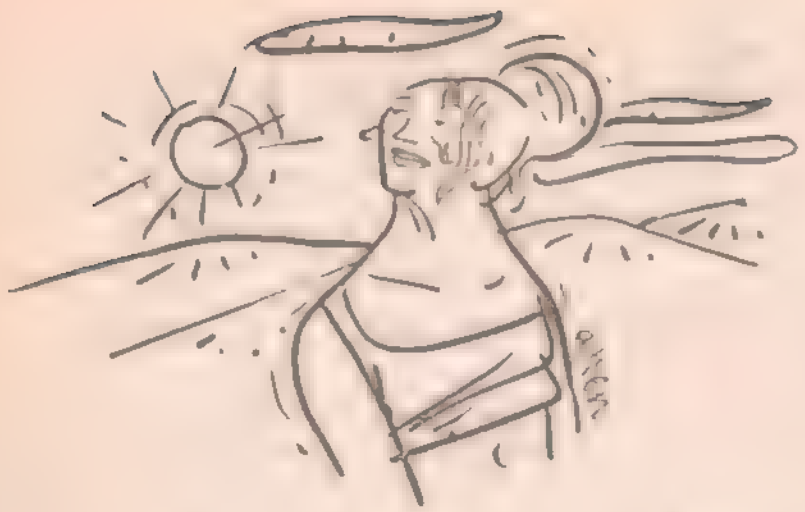

Kırk beşimde kadın oldum

Eş oldum, erkeğin sorumluluklarını da yüklendim. Ana oldum, özverilerimin sonu gelmedi. Abla oldum, kardeşlerimin hayatlarını kurtarabilmeleri için çabaladım. Ama kırk beş yaşına dek kadın olamadım.

Bir grup kadın arkadaşla sohbet ediyorduk. Birinin gazeteciliği tuttu, bana şu soruyu yöneltti. "Kendini ilk kez ne zaman kadın olarak hissettin?"

Ben kırk beş yaşında kendimi kadın hissettiğimi söyledim Diğer arkadaşlar şaşırdılar tabii, ama doğruydu. Ben kırk beş yaşında kadın olarak yaşamaya başladım

Eş oldum, erkeğin sorumluluklarını da yüklendim. Ana oldum, özverilerimin sonu gelmedi. Abla oldum, kardeşlerimin hayatlarını kurtarabilmeleri için çabaladım. Ama kırk beş yaşına dek kadın olamadım. Şoyle geriye baktığım zaman, bana en çok acı veren yaşımın on beş olduğunu görüyorum. O zaman "Ben hemen ihtiyarlamak istiyorum," diye ağladığımı, dualar ettiğimi hiç unutmuyorum. Çünkü yaşlı kadınların özgür olduğunu duşunuyordum. Evimizin önünden geçen genç erkekler yüzünden dayak yerdim. Çunkü ben on beş yaşındaydım ve geçen erkekler benim için geçmiş olabilirlerdi.

Oğlan çocuklar ağaçlara çıkıp özgürce meyva yiyebilirlerdi. Benim ağaca çıkmam yasaktı. Çünkü ben ağacın başındayken, ağacın altından bir erkek geçebilir ve benim bacaklarımı gorebilirdi. Oysa ne çok isterdim ağaca tırmanmayı. Tabii gizlice tırmandığım, o ekşi eriklerden yediğim olurdu. Bir taraftan erkek kardeşimle anamın görmemesini dileyerek.

Yine on beş yaşımın yazında, ben öğretmen okulu birinci sınıftayken, anam beni nişanlamaya karar verdi. Çünkü okuldan birisini bulma tehlikesi onları korkutuyordu. Ben yatırım çocuktum. Yatırını bir damat bulunmalıydı. Yaşlılığında anama bakacak ve kardeşimi okutacak. Ben önemli değildim. Sonunda anam köyün en uslu erkeğini bana uygun gördü. Ne yaptım ne ettiysem engel olamadım. O yaz beni nişanladılar. Nişan günü kiraz ağacının en tepesine çıkıp inmek istemeyişim de beni kurtaramadı. Öğretmen okulu bitene dek kendimi birisinin karısı gibi hissettim. Bu hiç güzel bir duygu değildi. İçimde isyanlar kabarıyordu. Özgür olmalıydım, diye haykırıyordum. Kurtuluşu kütüphanelerde buluyordum, sürekli okuyordum. Edebiyat öğretmenim çok memnundu. Şimdi kırk beşimden sonra kadınlığımı yaşıyorum. Ama ya benden çalınan çocukluğum ve gençliğim? Sevdiğimin yanında bazen kendimi çocuk hissediyorum. Galiba çocukluğumu, gençliğimi, kadınlığımı ve dört mevsimden bana düşen kışların dışındaki baharları, yazları onunla paylaşmak istiyorum.

Kâmile Yılmaz

Bu sayfaya yazan, tanıklıklarını, deneyimlerini, ilişkilerini bizimle paylaşan okurlarımıza teşekkür ederiz.

Garip bir külkedisi

Ben bir külkedisiyim! Saçlarım, yüzüm, gözlerim kül rengi. Nasıl olmasın? Dünya toz içinde. Alabildiğine kirli. Sabahları gün doğarken kalkar, ilk iş olarak dünyanın küllerini silkerim. Sonra kirli çamaşırları güçlendirilmiş koruma faktörlü Ace'ye basar, tencere diplerindeki karaları limonlu Cif'le ovar, solan ilişkileri Marc'la parlatıp aynalardaki yalanları Pril'le silerim...

Bulaşıklardan sonra günlük programda sıra gelir yamaya. Ev ekonomisini benden sorun. Onu iyi bilirim. Elimde bir tahta yumurta, önce yün çoraplara sonra eş, dost ve tüm akrabalara şöyle güzel bir yama. Eskiyen, kenarları epriyen ve eriyen hani ne varsa. Değil mi ki dünya bir yamalı bohça. Külkedisi durma!..

Sonra geçer mutfağa, börekler açarım yakınlarıma. Kıymalı, ıspanaklı, patatesli, peynirli. Bu şölene kıskanç üvey annem, kız kardeşlerim ve üvey komşular; beni kendisince seven ve tüketen herkes her gün davetli.

Hiç durmadan yıkar, yamar, siler ve dikerim. Ve gün ilerledikçe kendimden bana artan ne kalmışsa kavuşacağım anı beklerim. Ben ne balkabağından araba, ne güzel giysiler, ne de saraylar isterim. Yalnızca benim saatlerimi versin bana esin perisi. Onu beklerim.

Tik tak, tik tak, tik tak... Birkaç acele saat!.. Gong vurup da yatağıma girene değin, inanamıyorum ama yine de kendimim. İşte o zaman, o güzel zaman beyaz kağıtlar üzerinde ben yalnızca kendimle dans ederim. Gün olur düşer başım kağıt üstüne. Gün olur elimde kalem, uykuya yenik düşerim. Hani ertesi güne yarı açık bir defter içinde unutulmuş bir kalem de olmasa masada, bir inanasım gelir ki sorma; Sahi ben bir külkedisiyim!.. Dedim ya, garip bir aşk öyküsü bu. Yüksek ökçeli iskarpini ve beyaz atlı prensi olmayan. Olsun!

Ben de garip bir kulkedisiyim zaten. Dünya masallarına hiç yakışmayan!..

Nilgün Çetinalp Erentay

Kıvılcımların peşinde

Ben, aşkı her zaman günlük hayatın en ufak ayrıntısında bile hissetmek isterim. Şımarmamdan korkmadan söylenmiş tatlı bir cümle... Kalpten gelen küçücük bir sürpriz...

Ona baktım bir kez daha... Onu tanıyamıyorum... Sanki duygularını kendisine yakışmadığını duşündüğü bir ceket gibi çıkarıp atmıştı benden çok uzaklara. Bu kadar çabuk ve bu kadar kolay olmasını anlayamadım. "Sonsuza kadar" diyen hep o olmuştu oysa... Buna inanmıyor değildim ama; inanmaktan çok görmekten ve hissetmekten yanaydım... Sonsuza kadar aşk nidâlarının sadece çıplak bedenlerin buyulu zamanlarında sıkışıp kalmasından korkardım çünkü.

Ben, aşkı her zaman günlük hayatın en ufak ayrıntısında bile hissetmek isterim. Şımarmamdan korkmadan söylenmiş tatlı bir cümle... Kalpten gelen küçücük bir sürpriz... Bunlardı bütün desteğim. Çünkü onun sandığı kadar güçlü değildim hayat karşısında. Oyle bir sıradanlık ve monotonluk korkum vardı ki. O yüzden hep kıvılcımlara muhtaçtım. Hayatın böyle yaşanabileceğine inanıyorum çünkü. Korkuyordum. O kıvılcımlar olmadığı zaman ruhumun oleceğine inanıyordum. Hep lanet ettim bu yonüme. Niye normal bir kadın olamadım? Kıvılcımların peşinde koşmak o kadar yorucu ki...

Şu hayatı damarlarımda dolu dolu hissetme tutkum yok mu? İşte bütün bunlar bu tutku yüzünden. Şimdi de bu delice tutkunun bedelini ödüyorum...

Yo hayır, o kadar da bencil bir tutku değildi bu. Çünkü kıvılcımların tadına varıp damarlarımda dolu dolu hissedebilirsem onu mutlu edebiliyordum. Evet, o da bunu defalarca hissetmişti. Ama şimdi unutmuş muydu?..

İnsanlar beni anlamakta güçluk çekiyorlar. Küçücük pencereli evlerinden bakarken bana; yüzlerini buruşturuyorlar. Umurumda bile değil! Çünkü ben sadece tek bir yüzün mimiklerine ve hareketlerine önem veriyordum. Fakat o yüzde, şimdi bana anlamsız ve aşağılayıcı bakıyor. Haklıydı! Çünkü çok yordum onu; kıvılcımların peşinden sürüklerken... Haklıydı! Çünkü aşk her zaman sınavdan geçmek zorunda değildi!

Bense sadece yıllardır yaşadığım aşkı sınamak istemiştim .. Ne kadar kıvılcımı olduğunu bilmek istedim; hayata korkmadan bakabilmek için...

Şimdi çok yakınımda olduğunu bildiğim ve göremediğim kıvılcımları düşünüyorum... Ve eski günlere bakarken gözlerim kamaşıyor, hâlâ...

Emel

İyi ki yazıyoruz

Ve yazmak tıpkı şimdi olduğu gibi; bir zorunluluk, bir iç döküş, bir rahatlama aracı oluyor. Coşkularımın yoğunluğunu yazarak içimden akıtıyorum. Ve yanılgılarım oluyor, üzüntüler, acılar yaşıyorum.

İçimde tarifsiz bir sıkıntı var. Regle ilgili olduğunu sanıyorum. Ne büyük şanssızlık kadın olmak ve her ay bu iç sıkıntılarına katlanmak. İçinde nedensiz bir bunalım hissediyor ve neyin iyi geleceğini bilmiyorsun. Türkiye'de kadın olmak nasıl bir şanssızlık ise, ay başı sıkıntılarından dolayı evrende kadın olmak da bence aynı tür bir şanssızlık, çünkü dünyanın her neresine gidersen git regl oluyorsun. Henüz anne olmadığım için doğumun nasıl bir şey olduğunu bilmiyorum. O da çok ızdıraplı bir şey olsa gerek. Bir tıp doktoru olduğum halde önerilen çözümler ya devamlı antidepresan kullanmak, ya ikinci donemde tuzu kısıtlamak veya antiinflamatuvar almak gibi zor öneriler. Kadın olmayı seçemediğimiz gibi çaresiz gereklerine de bir şekilde katlanıyoruz. İlk regl olduğum günü hatırlıyorum da hiç daha önce bana anlatan olmadığı için şaşkınlık içinde ve ablamın kıskançlığı nedeniyle bana ped bile vermediğini ve bütün gün o halde annemi beklediğimi hatırlıyorum. Ortaokul 1. sınıftaydım, yaşıtlarıma göre daha gelişkindim ve erken regl oldum. Tıp okuyunca da konuyla ilgili bilmediğim hiçbir şey kalmadı tabii ki. Doğa iki cins arasında bu tür ayrımlara giderek dengeyi sağlıyor. Bunları değiştirmek bizim elimizde değil. Fakat kadın olduğum için hiçbir zaman kendimi yaşamaktan alıkoymadım, içimden geldiği gibi hareket edip doğallığımı hep korudum. Çevremle uyuşmak gibi bir sorunu hiç hissetmedim, çünkü ben de onları anlamıyorum. Sürü psikolojisi içinde herkes gibi ailelerinden gördükleri gibi, yani beklendiği gibi yaşıyorlar ve belki bunun ayırdında bile değiller. Onlar gibi olmam mümkün değil. Başlangıçta normal olup olmadığımı düşünürdüm, toplumla uyuşmadığım için. Kitaplar yaşantıma girdiği zaman bu sorun kalktı. Çünkü benim özdeşleştiğim insanlar Tezer Özlü gibi kitaplarda geçen kahramanların arkasındaki yazarlardı. Ve yazmak tıpkı şimdi olduğu gibi; bir zorunluluk, bir iç döküş, bir rahatlama aracı oluyor. Kendimi kitapların dünyasına ait hissediyorum. Büyük şehirde yaşamadığım için okuduğum kitapları konuşacak insan bulamıyorum. Coşkularımın yoğunluğunu yazarak içimden akıtıyorum. Onat Kutlar'ınkiler gibi derin ilişkiler arıyorum insanlarda ve tabii ki yalnızlık çekiyorum. Ve yanılgılarım oluyor, üzüntüler, acılar yaşıyorum. İnsanlar göründukleri gibi çıkmıyor veya yanlış gösteriyorlar kendilerini. Duyarlı bir insanım ve hassas bir yapım var.

Bir aşk insanıyım. Tagor gibi tüm evrene aşk ile bakıyorum. Dante'nin Beatrice'e aşkı gibi aşklar yaşamak istiyorum. Hiç elde etme amacı olmadan, sadece onu düşünmek ve onun için eserler yaratmak istiyorum. Çünkü tanıdıkça onu, Murathan Mungan'ın "7 Peçeli Öykü"sü gibi insanca zaafları açığa çıkıyor. Oysa sen onu (aşkı bulduğunu sandığın insan) tanımadan önce ne kadar yüceltiyorsun, büyütüyorsun iç dünyanda. Ve onlar bir bir yok oluyor. Aşkların en güzeli sanırım hiç yaşanmayanı. Ustat Aziz Nesin zaten aşkı tek taraflı olarak tanımlamıyor mu?

Naciye Gümüşsu

Alice hukuk diyarında!

"Aşk hukuku" allahtan yok. Çünkü olsaydı ben çoktan "kasten adam sevmek" suçundan müebbet hükmü giymiştim. Bu durumda en iyisi narsisizm mi acaba?

Ders çalışmalıyım. Ticaret hukuku, miras hukuku, ceza usul hukuku... Oysa bunlar nasıl kolay, kanunlar var, kuralları yerli yerine koyup çözüyorsunuz olayı. Peki ya çözemediklerim? Bana gereken hiçbir yerde öğretilmeyen ve belki de hiç olmayan "Aşk hukuku." Fakat içimi acıtan şu sancıdan nasıl kurtulabilirim? Nasıl kurtulup da ders çalışabilirim?

Kabul etmem gerekiyor ki ben bu aşk mevzuunu beceremiyorum. Üstüne üstlük bu beceriksizliğimle habire yeni bir umutla yeni biriyle (aslında yeni biri diye bir şey olmadığını da fark ettim, bütün erkekleri kazıyınca altından aynı bencil, kaba, feodal tip çıkıyor hele de devrimci erkekler) dahiyorum ilişkiye. Bu tıpkı yemek yapmayı hiç bilmeyen bir insanın kazan kazan yemek pişirmeye kalkışması gibi bir şey. Olmuyor işte, dengeyi kuramıyorum ya çok tuzsuz oluyor ya da tuzdan yenmiyor. Ya büyük düşünür (!) Mahsun Kırmızıgül'ün deyimiyle "İmanıma, allahına kadar seviyorum" ya da yanımdaki elini omzuma atınca, "Çek şu pençelerini," der gibi bakıyorum.

Bu imanıma kadar aşk durumunda karşımdakine öyle bir guven veriyorum ki, evet aynen Frenkenştayn'ı yaratan masum doktor gibi kalakalıyorum ve kontrolumden çıkıp tüm hemcinslerime zararlı bir "Öküztayn" yarattığımı dehşet içinde fark ediyorum. Bu kadar şımartmamalıydım, her dediğini şaka sanmamalıydım, mamafih âşıktım ve duygularıma her zamanki gibi kapılıp gitmişim. Özetle aptal âşık deyimi benim için uydurulmuştu.

Öte yandan diğer bir durum; ki bu durum hemen yukardaki ilişkiden sonra gelişiyor. Karşımdaki ne kadar iyi, ozenli olursa olsun "Hım kim bilir nasıl bir hıyarlık yapacak?" diye sonsuz bir güvensizlik ve iticilik yayıyorum bu defa. Böylece çok katlanılmıyorum elbet.

Sonuç; gidiyorlar, gitsinler. Ben de gitsinler istiyorum zaten. Onlar durdukça ben azahyorum çünkü.

Sonra aynı sözler, kendi kendime verdiğim. Bir daha kolay kolay bir ilişkiye girmeyeceksin, bir erkek gördüğünde scotch brite reklamında kirli tencere görmüş kadın gibi davranacaksın (elbette ovup temizleyeyim demek yok). O tencere derhal çöpe. Çünkü artık temizlense de bir kere o yağları kurumuş yapış yapış size çığlıklar attıran halini gördünüz işte, olmaz artık, o tencere sizin erkeğiniz biliyorsunuz. Zaten dikkat ettiyseniz kirli tencere görünce çığlık atan, bunu nasıl temizleyeceğini düşünen bir erkek yok (yeni bir tez size, "tüm tencereler erkektir").

Sonra günler, aylar -bazen yıllar- geçince bu kadar düşündüğüm, uğruna uykularımdan olduğum adam bu muydu? Oysa, oysa ben onu içinden ne güzellikler çıkarabileceğim bir kuvu gibi görmüştüm. Sarkıttığımda kovamı, hiç tükenmeyen şiirler, şarkılar, duygular çıkarabileceğimi düşündüğüm adam, evet tamı tamına bir kuyu ama kör bir kuyu, içinden çamur bile çıkmayacak olan. Ve o an anlıyorum ki kovayı sarkıtan da çeken de benim. Onu ışıl ışıl bir kuyu yapan yalnızca benim azmim.

Kocaman aşklar yaratıyorum, karşımdakilerden bağımsız, yalnız bana ait aşklar. Büyütüyorum, güzelleştiriyorum Her seferinde başka birileri görüyor ama asla onlara ait olmuyor. Olsun da istemiyorum. O hoyrat ellerde kim bilir ne hale gelir, düşünemiyorum.

Düşündüm de şu "Aşk hukuku" allahtan yok. Çünkü olsaydı ben çoktan "kasten adam sevmek" suçundan müebbet hükmü giymiştim. Bu durumda en iyisi narsisizm mi acaba?

Canan Şahin, Ankara

Zerrin Özer: tecavüze uğradığını unutamıyor, peki tecavüzcü kim?

Toparlanamayanlar, başaramayanlar. oturtamayanlar takımından Zerrin. tüm bu şan şöhreti elinin tersiyle bin kere silmeye hazır. Onu ünlü yapan şarkı adına, bunları yaşamasaydı. Tecavüze uğramasaydı. Ruhu yırtılmasaydı. Beden unutur. Beden iyileşir. Beden kendine gelir. Ama tecavüze uğradıysan artık hayat hiçbir zaman eskisi gibi olmaz.

Bu dünyada sahte insanlar var. Onların "sahtekâr" olmaları filan gerekmiyor; habire sahneye koydukları oyun içinde tutarlı, hatta bir nevi dürüst bile olabilirler. Ama gerçek insanlar değil onlar. Gerçekten sevinip üzülmüyorlar. Gerçekten âşık olmuyor, duşmüyor, kendilerini rezil etmiyorlar. Her beş yılda bir hazırladıkları "beş yıllık kalkınma planları" uyarınca yükseliyor, yükseliyorlar. Yükselmek ne demekse ve her nereye yükseliyorlarsa...

Nasıl kalp paralar varsa, kalbi olmayan bu insanlar da "kalp insanlar". Gerçek değiller; hiçbir zaman olmadılar. Analarından mı boyle doğdular, beş yaşında mı kaçırıldılar, on yaşında mı, on beş yaşında azimle hakiki olmama, en tepelerde olma kararı mı aldılar, bilemiyorum. Bildiğim, nasıl filmlerde bir takım adamlar kalp altınları dişler ve gerçek altın mı değil mi karar verirler. Ben de bu kalp insanlardan görünce allak bullak oluyorum. Onlarla muhatap olmak zorunda kalıp bir iki zaman geçirdim diyelim; ertesi gün ağzımda, ruhumda ne kadar gargaralasam gitmeyecek bir **bok** tadı, bir bok tadı. Bu vitrin mankenleri, insanla konuşur gibi yaparlar. Hatta çeneleri fena halde düşük, Türkçeleri acayip düzgün, ses tonları dublaj tonlarının her rengiyle bezelidir. Güzel sesleri, güzel Türkçeleriyle konuşur, konuşurlar. Habire. Araya sizi sokmamacasma. Sonra oturur, duşunursünüz: **Ne dedi? Hiç.** Koca bir hiç dedi. Söyledikleri, anlattıklarında hiç ama hiçbir şey yoktur. Konuşmuş, konuşmuşlardır daireler çizerek. Hiçbir şey demeyerek.

"Medya dünyası" denilen beter dünyada, bu tiplerden geçilmez. Cırcırcır vırvırvır, konuşurlar. Bu konuşmaları için, havsalamızın almayacağı ücretler kazanırlar. Gerçek olmadıkları için, sahneye koydukları o insan modeli için bunlara şahane paralar verilir. Televizyonda: yine siz evinizde koltuğunuzdasımz, o, o kara kutu içinde, bir nevi daha çekilir bir durum. Ama ben geçenlerde mesela en meşhur, en başarılılarından biriyle vakit geçirmek zorunda kaldım: İnanılmazdı. Böylesine gerçeküstü bir kendini önemseme, kendini bir halt zannetme, koruma, kollama... Neden, koruyor. Hayır, bu sahte tipler çok çok iyi korumaya muhtaçtırlar kendilerini. Hakiki olmadıkları için kendi yarattıkları fanuslarda. kafeslerde, mesafelerde acayip iyi korunmaları gerekir. Bunu da, en iyi bunlar bilir

Mevzu aslında bunlar değil. Mevzu sahte olmayan, asla olamayan bir kadın: Zerrin Ozer. Yasemin Bilmemne diye inanılmaz sahte bir kadın (televizyoncu) var biliyorsunuz. Buram buram samimiyetsizlik tutmesi yetmiyor, bir de "burjuva kadın" taklidi yapıyor. Bunun sahicisi zaten hiç çekilmez bir nanedir, bir de taklidi artık, tüylerimi diken diken ediyor. Tavuk gibi gıdaklayarak gülme ve sevinme numaraları, "Canım, canım" diye üzüntüyü paylaşıp empati duyma numaraları, kaduıdan sıtkım tamamen sıyrıldı, epey zamandır "programımı" seyredemiyorum. Derken, programına Zerrin Özer çıktı ve parçalanıp dağılarak yıllar önce uğradığı; ama ruhundan atamadığı tecavüz olayını anlattı, biliyorsunuz. *Gönül* şarkısından açılmıştı mevzu, Zerrin Özer için Orhan Gencebay abimizin bu bestesi, katlanılmaz bir acıyı çağrıştırıyordu ve Yasemin'in Tenceresinden programında, Ayşe Düzkan'ın pek güzel tasvir ettiği gibi, "Boyle bir haberin patlamış olmasından duyduğu sevinci, böyle bir gerçekle yüz yüze gelmiş olmanın verdiği tiksintiyle bastırarak," "Biraz toparlan lütfen Zerrin," diye gıdaklıyordu. Nerdeyse tüm ana haber bültenleri, bu bolümü yayınladı, ben onlarda izledim. Annem, "Allah belasını versin tecavüzcünün, kızı ne hale getirmiş," dedi. İşte üstünden on küsur yıl geçmiş; Zerrin ünlü ve zengin ve şu ve bu. Beni en çok Zerrin'in şu lafı yaraladı: "Keşke İstanbul Gelişim'in solisti olarak kalsaydım da, bu acıyı hiç yaşamasaydım. Ben bir daha hiç toparlanamadım."

Evet toparlanamayanlar, başaramayanlar, oturtamayanlar takımından Zerrin, tüm bu şan şöhreti elinin tersiyle bin kere silmeye hazır. Onu ünlü yapan şarkı adına, bunları yaşamasaydı. Tecavüze uğramasaydı. Ruhu yırtılmasaydı. Beden unutur. Beden iyileşir. Beden kendine gelir. Ama tecavüze uğradıysan artık hayat hiçbir zaman eskisi gibi olmaz. Tecavüze uğradın: Buhun kirletildi. Birisi zorla seni bir bedene, bir uzva indirgedi. Seni hiçe saydı, parçaladı, parçaladı. Zerrin'e bunu yapan -her kimse- dilerim bunun cezasını aldığı her solukta ödüyordur.

Yasemin Tenceresinden hanım, tabii içinde insanlığa dair, kadınlığa dair bir kırıntı yaratamadı. Zira hazırlıklı değildi. Zerrin'in tecavüze uğradığını söyleyeceğinin provasını yapmamıştı. Bilseydi aynanın karşısına geçip hazırlanırdı. "Gerçek" bir kadın, bir hemcinsinin uğradığı bu zulüm karşısında ne hisseder, içinde neler çığlık çığlığa kopar dağılır, nasıl Zerrin'i kucaklamak ister, yüreğini yüreğine akıtmak vs. vs. Belki bir asistan ona hissedilmesi muhtemel hislerin listesini ve bu hisler duyulunca yapılan şeylerin tarifini çıkarırdı. O zaman Yasemin Tenceresinden daha sahiciye yakın, insan gibi, davranmaya muvaffak olurdu.

Zerrin arıza kadınların onde gidenlerinden. Hiç kendiyle "barışmadı", barışamadı. İçinde bulunduğu piyasada bir türlü rahat edemedi. Kaç kez müziği bıraktı, Amerika'ya Avrupa'ya kaçtı. Kaç kez sağlığıyla oynadı. Kaç aşk yaşadı. Yanıldı. Ne çok, ne büyük, ne hakiki yanıldı. Zerrin'in en büyük (çok yıllar öncesinden) aşkıyla meselesi hâlâ hatırımdadır. Adam zengindi, fabrikası vardı. Ailesi istemiyor diye yıllardır aşkların en fırtınalısını yaşadığı Zerrin'le evlenmedi. Gitti bir "iyi aile kızı" aldı. Evlendiğinin haftasına yine Zerrin'leydi. Zerrin darma dumandı. Anasından çekti. Ama iyi çekti. Anasının kızıydı. Anasından çeke çeke hep onunlavdı. Alevi kimliğinden kaçmadı, iftiharla taşıdı. Berbat bir herifle evlendi. Çabuk uyandı. Beklam müptelası bu herif hâlâ magazin basımında "Zerrin Özer'in eski kocası" kod adıyla geçer. Onu da kovmuş Yasemin'in Tenceresinden'den. Böyle bir başarısızlık, dağıtmışlık hülasası.

Tecavüzü söyledikten sonra, "Söylediğim için hiç pişman değilim. Bir yerden çıkacaktı, burda oldu," dedi. Keşke tecavüzcünun kim olduğunu da söyleseydi. "Çok güvendiğim, abi gibi, baba gibi bildiğim biriydi," dedi. "Döve döve, çimdik ata ata tecavüz etti," dedi. "O şarkı hiç olmasaydı," dedi. Yoksa, Türkiye'nin en büyük sahte adamlarından birinden: Orhan Abimizden mi söz ediyordu? Tecavüzcü Orhan Abimiz olabilir miydi? Aile içi tecavüzün yaygınlığı goz önüne alınırsa, hepimizin abisi bu işi yapmış olamaz mıydı? Keşke Zerrin hayatını karartan o düşük varlığın kimliğini de açıklasaydı. Yoksa Orhan Abi, o şerefli, o temiz, o ruhani abimiz bir balon muydu? Bulent Ersoy'un evlenmesi ustüne kopan tantanada, abimiz ne kadar kof, ne kadar kaygan, ne kadar belkemiksiz olduğunu gözümüzün önünde ispat etmişti.

Orhan Abi derin konuşurdu. Konuya bir daldı mı, dalgıçm Allalı onu çıkaramazdı. Ne dediği anlaşılmazdı gerçi. Zira Orhan Abi, derin mi derindi. Orhan Abinin saçları boya karası, goğsü her daim nefesini tıtarmış gibi şişiktir. "Uzatmalı aşkı" Sevim Emre'yle evli mi değil mi? Onu bile kainatın sırlarından biri haline getirmişti. "Gönül" adamıydı. Zerrin'in adım duyunca paramparça olmasına neden olan *Gönül* onun eseriydi. Orhan Abi. bir tecavüzcü olabilir miydi?

Tecavüzcülerin alnında bir ışık yanıp sönmüyor. İçlerinde bir şeyler çürük, iğrenç kokular saçıyorlar; ama biz o kokuları ancak diğer tecavüzcülerin "haklarını" savunmak üzre kalem oynattıklarında, ya da kadınlara ana avrat giriştiklerinde, ya da bayramlık ağızlarını açtıklarında, filme alabiliyoruz. Yoksa tecavüzcülerin kim olduğunu bilmek kolay değil. En saygın bestekârımız, en şakacı yazarımız, en baba figürümüz, en taklit abimiz olabilir tecavüzcüler. Onlar aramızda. Onlar olduğu sürece de, burası iyi bir dünya değil.

Perihan Mağden

At kuyruğu. topuz, örgü, iki örgü, çarliston, karavel, afro, alagarson, kıvırcık, dalgalı, lepiska, katlı küt... Ve sa kım saçak!

Saçımız başımız:

Bırakın dağınık kalsın!

Perma. su perması, mizanpli, röfle, meç, baleyaj, defrize, aslanbaşı, civciv kafası... diye devam edebilir ve bir de renk muhabbetine girersek, sarı, siyah, kızıl, kestane, fındık kabuğu, soğan kabuğu, havuç rengi derken (ne yazık ki ve hâlâ, kadınlar söz konusu olunca garaj filan değil) mutfak ya da kilerde bulabiliriz kendimizi. Kadınlar saçlarını çok sevdikleri için, aradıkları ve bir türlü tam aradıkları gibisini bulamadıkları renk ve biçimlerin sonu yoktur! Bin yıllardır, güzel olalım, aynalar (ve elbette erkekler de!) bizi sevsin diye renkten renge girdik... Bir sarışın, bir esmer, arada bir de kızıl olduk. (Olmadık mı?) Yeşil bile olmuşuzdur...

Saçlar en feminist parçamızdır. En hareketli, en konuşkan, masum ve en günahkâr... Göğüs, popo, bacak ve kaş gözden daha az organik ama daha çok kökü bizde parçamız. Bize ait olanlar içinde erkekler için daha az (daha çok kendimiz için) süsleyip püslendiğimiz yerimiz... Yıkanır, kurutulur, taranırken ya da dokunurken, saçlar önce bize haz verir; kötü niyetimiz o sırada bir erkeğe yöneltilmiş olsa bile.

Biz onların fallusunu gerçekten kıskanıyor muyuz bilmiyorum ama, erkekler bizim saçlarımızı gerçekten kıskanıyorlar... Nurtopu gibi erkekler görüyorum: Kel! Ayrıca saçları fırça gibi olsa bile yine de yok gibi... Bir dert biçiminde tıraş olurlar, uzatsalar bile değişik tarayamaz, toka takamaz, saçlarının keyfine bizim kadar varamazlar. Kadınlar içinse saç narsist bir araçtır. Cinsel kimliğini öne çıkarmak (ya da çıkarmamak) için kullandığı bir dildir. Dağıtılır, savrulur, yüze duşurutur, daha da olmazsa bir saç perçemi ağıza alınır. (bakınız: Banu Alkan ve arkadaşları...) Ya da tam tersi, ensede sıkı sıkı toplanır, bastırılır, göz ardı edilir... Rol gereği, cinsel kimliksizlikten kadınsılığa geçilecekse, bu sıçrama da öncelikle saçlarla yapılır: "Çirkin ördek yavrusu" kız kuaföre gider, jon dam olarak çıkar. Ya da "kaktüs çiçeği" önce gözlüklerini atar, sonra saçlarını çözer, dağıtır... Cinsler arası eşitlik, özgürlük, bir şeylere karşı çıkına gibi bir davanız varsa bunun da mesajı saçlarla verilir. Kadınsanız kısacık kestirirsiniz: "Saçlarımı kullanmıyorum!" Erkekseniz uzatırsınız: "Kadınlara benzemekte sakınca gormüyorum!"

Bir Taksim otobusünde önümde oturan kumral afetin pırıl pırıl parlayan saçlarına dalmıştım. Kafamda, hangi şampuan bu, bu nasıl bakını... diye duşunurken "afet" ayağa kalktı, arka kapıya doğru yurudu. Saçlarını seyredip durduğum kız, bir adamdı... Erkekti yani, güzel saçlı bir erkek... Fazladan sakalı ve bıyığı da vardı üstelik! Yetmişli yıllarda hippiler muhafazakârlara çok yaşatmıştı bu tip şokları... "O benim kızını değil bayım... oğlum!" "Pardon beyefendi..." "Ayrıca ben de babası değil annesiyim bayım!"

Erkekler tarih boyunca birçok kez saç uzatma zorunluluğu ya da hevesi duymalarına rağmen, genelde, bu, Barış Manço ve benzerlerini saymazsak geçici bir gençlik durumudur yalnızca. Orta yaşa gelip iş, güç, aile, statü ya da zenginlik elde edilince, erkekler için uzun saçlara gerek kalmaz. Ancak beyazını kapatma derdine duşülebilir... Bunun en uç görüntüsü de Hayri Kozakçıoğlu vd. gibi zifiri siyaha boyayıp ürkünç olmak olabiliyor... En iyisini müzikçiler yapıyor: Çelik, Kenan Doğulu ve benzerleri, Tarkan ve diğerlerine karşı! Marş ve romantik müzik yapıyorsanız uzun, erotik mesaj kaygılarınız varsa kısa saç... Hepsi hepsi bu!

Ama kadınlar için görüntü hiçbir zaman bu kadar basit değil. Saç operasyonları bir tür revizyon, bir sosyal muamma! Problem değil, problematik! Ortada saçın uzama hızından daha hızlı değişen bir saç modası var. Bazı kadınlar bu modanın yapıcısı, bazıları da, (vitrindekiler) etkin bir grup halinde izleyicisi... Bir çabalama, bir didinmedir başlıyor... Koşuşturanların bir kısmı saçına harcadığı her kuruşun karşılığını alıyor, onlarınki "rantabl saç"!.. Ama diğer çoğunluk yalnızca tuketici... Kocaları fark etmiyor bile! Fark ettiği zaman ise, o, karikatürlerde çizilen, korkudan saçları havaya dikilmiş koca tipi... Sonuçta, aklını saçlarına, varoluşunu da saç modasına takmış kadınlar için, saçlarının doğasına uysa da uymasa da Ajda gibi, Sezen gibi, Diana gibi, yeni yıldızımız Monica gibi olmak... ya da olamamak! Bütün mesele bu oluyor...

Bu saç doyumsuzu kadınların tam karşıtında ise hiç değişimsiz kadınlar vardır: Saç fobisi taşıyan kadınlar... Saçlarının ucundan iki parmak kestirmek bile onlarda yürek çarpıntıları yaratır. Çocukluk, gençlik ya da yaşlılık, hiç fark etmez, onları bin yıl sonra bile hatta bir mumya bile olmuş olsalar saçlarından tanıyabilirsiniz... Rapunzel'le karıştırmayın lütfen, bu kadınların saçlarına hiçbir erkek tırmanmaz!

Kadınların bu "saça dayalı varoluş"unun sarışınlığa doğru oluşu (akça pakçalıkla da birleşerek) Batı yayılmacılığının sonucu diye duşunuyorum... (Siyah saçlı kadının gezi notlarını okuduğumdan beri.) Bütün diğer güzellik, estetik ölçüleri gibi sarışınlık da Batı'nın dayattığı ve tıkır tıkır işleyen bir empoze-değer. Saçını siyaha boyatan sarışın?.. Ben görmedim! Ama tersi, esmerlikten tam sarışınlığa geçenler, buna cesaret edemese de rengini "açan"lar çok. Saçların zaten bir dili varken sarışınlığı seçerseniz iki dil gibi oluyor... (sanki!)

Ayrıca "bomba" olma olasılığım da yakalamış oluyorsunuz. Bu arada aptal sarışın olma olasılığını da unutmayın!

Ama bir (birçok) erkek daha ne ister? Hem aptal, hem sarışın: ideal kadın! Erkeğiyle yarışmayan, tartışmasız, kuşkusuz, bunalmısız kadın... Saç aşkın ya da ilişkilerin psikolojisini bu kadar belirler mi? Kadınların kendilerini algılamalarını, iyi ya da kötü hissetmelerini etkilediği gibi, uzun saçlı kadın, sarışın, olmazsa kızıl saçlı kadın merakı da erkeklerin icraatını bu kadar etkiler mi?

Yoksa bütün bunlar sanal kuruntular mı? Bir sarışın-esmer çekişmesi yaratılıp rollerimiz biçildi, "kumral eş"ler "sarışın tehlike" olasılığına karşı koşullandırıldı mı? Eşinizin omzunda ya da arabanın koltuğunda sarı bir saç teli bulmak öteki renklerin verdiğinden daha mı çok acı verir? (Eşe kırılır, kızar; sarışın hemcinsimizden ise nefret ederiz!..) "Erkekler sarışınları tercih eder..." (Anita Loos'un kitabı, Marilyn Monroe filmi) "ama esmerlerle evlenirler"miş... (Aynı kitabın devamı.) Seçim sizin, saçınızı boyayarak erkeklerin hayatını altust edebilirsiniz. Niyetiniz buysa!

Altüst deyince aklıma bir Maupassant öyküsünden uyarlanan bir film geliyor: *Altın Saç Örgüsü*. Muzmin koleksiyoncu Bernard'ın eski bir dolabın dibinde bulduğu kadın saçma tutulmasıyla altüst olan yaşamı. "Bedenden geri kalan" saç örgüsünün ardındaki öyküye, belki de drama duyulan merak... Saçın parfümüyle, yumuşaklığıyla Bernard'ın aklına hatta yatağına girişi... Fantezilerin fetişe donüşmesi... Annemin, teyzelerimin gözyaşları içinde okudukları O'Henry'den de hüzünlü bir saç öyküsü anımsıyorum: Yoksul çiftin birbirlerine yılbaşı armağanı almaları. Kadın kocasının antika saatine zincir almak için muhteşem saçlarını kestirip satıyordu. Ona gelen hediye ise: Kocasının saatini satarak aldığı güzel bir saç tokası...

Saçlarımız boyle gizemli ya da romantik öykülere konu olabilirler ama her zaman değil, her kültürde değil. İlkel, baskıcı ve erkek egemen hayatları anlatan öyküler hiç de güzel bitmiyor... Duşman subayına âşık olduğu ve onunla yattığı için *İrlandalı Kız*'ın saçlarını kökünden kesen linç grubunu hiç unutmuyorum... Başka film, öykü, haber karelerinden bizdeki sosyal cinayetleri anımsıyorum: Atın yelesinden ve kadının saçından birer tutam keserek erkeği, atını ve kadınını öldürmek, namusunu temizlemek zorunda bırakan katil toplumlar hâlâ var... Kadınların saçına müdahale yalnızca modayla, güzelleşmek için ya da kadının kendi tercihiyle olmuyor... Saçlarımız yalnızca moralimiz, güzelliğimiz, özgürluğumüz değil korkularımız, başımızın belası, aklımızın miktarı, inancımızın koşulu, namusumuzun ölçüsü de olabiliyor. Ve bunların hepsi kadınlar için... Yalnızca kadınlara bela, kadınlara korku, kadınlara namus... Madem öyle; saçlarınızı bırakın dağınık kalsın!

Suna Karaküçük

Kimin diyeti kiminkini dövüyor?

Bilmem farkında mısınız, zayıflama rejimlerinin artık mevsimi kalmadı. Oysa eskiden, baharlarda bir dolu rejim önerileri çıkar, "Yaz geliyor, hadi şöyle incelelim!" ya da "Kışa girerken kilolarımıza hakim olalım!" gibi çağrılarla kitleler halinde yeni moda bir beslenme şeklini sahiplenmeye çalışırdık. Şimdi öyle mi ya? Tüm yayın organlarında sürekli bir takım diyet tarifleri gözümüze sokuluyor; diyet yapmaya niyeti ve ihtiyacı olmayanlar bile, "Aaa bak bu diyet kolay, ben de yapabilirim, birkaç kilodan da kurtulurum," diyerek kolları sıvıyor.

Ama önerilen bu diyetlerin her bünye üzerindeki etkisinin ne olacağını kim bilebilir? Kilo vereyim derken binbir türlü maraza yakalanmak olası, bundan haberimiz var mı? Üstelik bu diyetleri kimler ve ne amaçla düzenleyip sunuyor, hiç düşündük mü? Artık mevsimi kalmadığına göre, zayıflama rejimlerinin bayağı geniş bir pazarı olduğunu söylemek mümkün. Oldukça da kâr getiren bir pazar bu... Çünkü çoğu diyetler, yanlarında "olmazsa olmaz" ürünleriyle sunuluyor tüketiciye. "Tok tutar, gerekli enerjiyi verir, şişmanlatmaz" gerekçesine dayandırılan destansı metinlerle hazırlanan broşürler eşliğinde aklımızı çelerek hayatımıza giren bu ürünlerden denememiş olan pek yoktur sanırım. Çünkü, inceliğin makbul bir özellik olduğu, mankenlerin ince oldukları için "daha mutlu" bir yaşam sürdüğü gibi asılsız dayatmalardan, en azından bilinç altında kaçamıyoruz.

"Ben kilolarımdan memnunum: bedenimle barışığım; fazla kilolarım beni dış dünyaya karşı koruyor" türü ifadelerin de çoğu zaman bu dayatmaya karşı kullanılan birer kalkandan fazla işlevi olmuyor. Tıp literatüründe diyet, belli sağlık sorunlarının gerektirdiği belli bir takım beslenme kurallarını içeren ve tedavinin bir parçası olan uygulamalara verilen ad. Bu ciddi ve iyi niyetli diyetle zayıflama rejimlerinin karıştırılmaması gerek. Buna bir örnek vermek gerekirse, diyabet hastaları için üretilen diyet ürünlerini yiyerek zayıflamaya çalışan pek çok kişi olduğunu söyleyebilirim. Oysa o ürünler normal kişiler için hazırlanmadığından, uzun süreli kullanımları kan şekeri düzeyini etkileyebilir ve içindeki yapay tatlandırıcılar da çok ve uzun süreli kullanımda vücutta hasara yol açabilir.

Son zamanların en popüler diyeti, hatta "dünyayı sarsan diyet", Fransız "beslenme dehası" Michel Montignac'ın "Yedıkçe Zayıfla" yöntemi kuşkusuz. Kalori hesaplarına dayanan diyetlerin pabucunu, bir hamlede 8 dilde 15 milyon baskı yapan kitabıyla dama atan Montignac, "Az değil, bilinçli, bilgili ve sistemli yiyin," diyerek bütün kilolu ve işfahlıların gönlünde taht kurdu.

Kitabında, her kategorideki besinin metabolizmanın işleyişini nasıl etkilediğini ayrıntılı biçimde açıklayan yazar, bunların bazılarının birbiriyle etkileşiminden kaynaklanan gereksiz kilo almayı önlemek için de öğünlere çeşit sınırlaması getiriyor. Yani kimi grup besinler, kimi grup besinlerle yan yana tüketilemiyor. Bay Montignac'ın yasakları bundan ibaret. Her şey iyi güzel de, yiyecek kombinasyonunda işler sarpa sarıyor. Yemek arasında üç bardağa kadar şarap da öneren yazar, Fransız tüketicilerin hiç zorlanmadan oluşturabilecekleri öğün listeleri öneriyor. Ancak örneğin Türkiye'de yaşıyorsanız bu liste içeriklerinin ne kadarını sürekli temin edebilirsiniz, ya da maddi olarak bu mümkün müdür bilemiyorum. Örneğin, yalnızca sabah kahvaltısında yeme özgurlüğüne sahip olduğunuz ekmek, tercihan her zaman "entegral" olmalı! Bu entegral ekmek denilen, beyaz değil; kepekli değil; e peki ne? Belki koy ekmeği olabilir. Yazarın liste önerileri içinde yer alan bazı yiyecekler var ki (kaz ciğeri ezmesi, jambon, bacon, mercimekli yeni tuzlanmış domuz eti, karides kokteyl, somon fume gibi), kaç kişi ve ne sıklıkta bunları "zengin ama zayıflatan" mönülerine alabilirler?

Genel olarak diyetlere bir de alternatif yaklaşımlar var. Bunlar da, "Bedeniniz, ihtiyaçlarını belli eder. Onu dinlemeyi bilin; onun gereksinimleri doğrultusunda beslenin. Gereksiz, zevk yiyeceklerine değil, doğal, sağlıklı, bedenin ihtiyacı olanlara rağbet edin," diyorlar. Bunlar da güzel ama, "zevk yiyeceği" dediğimiz, yani fiziksel ve ruhsal eksikliklerimizi tatmin için tükettiğimiz maddeler de bir yerde "bedenimizin değilse de varlığımızın ihtiyacı" olmuyor mu? Ya da başka bir deyişle, hayatımızdan, kendimizden memnun değilsek, zevk yiyecekleri yerine nereye yöneleceğiz?

Bunlar, hayatını istediği gibi yönetebilen, pek çok konuda şanslı sayılabilen, maddi olanakları kısıtlı olmayan ve kilo almak istemeyenlere uygun oneriler olabilir. Yine çoğunluğu göz önüne aldığımızda ise, içinde yaşadığımız ve mücadele etmek zorunda olduğumuz onca sistematik ve yapısal sorun arasında debelenirken, sağlıksız da olsa bizi ayakta tutacak, yakıt görevi yapacak zevk yiyeceklerine yönelmenin çok doğal olduğuna inanıyorum. Doğal olmayan ise, bu gerçekleri göz ardı edip bol keseden ve biraz da yüksekten atıp tutmak.

Bu konuda da, her konuda olduğu gibi, yine çözüm ruhen olduğu kadar bedenen de özgür olmak, toplumda bir yere ve saygınlığa sahip olmak, ekonomik bağımsızlık gibi hedefleri içeren ve yüzyıllardır süren hak savaşında yatıyor. Ancak tüm bu koşulların sağlandığı bir dünyada her kadın, nasıl mutlu ve doyumlu olacağını, sorunların çozumunun zevk yiyeceklerinde olmadığını bilebilir.

Füsun Ozlen

Elinin hamuru

Eski Türk filmlerinde Şoför Nebahat diye bir tipleme vardı. Nebahat "erkek işi" yapıyordu ve bunu yaparken de o dünyada var olabilmek için giyimiyle davranışlarıyla, konuşmasıyla erkeksileşiyordu. Saçları uzun ama toplu, kafasında bir kasket, kadınsı hatlarını kapatan erkeksi giysiler, erkeklerle hafif sesini de kalınlaştırarak kabadayı gibi konuşan, onlarla meyhaneye giden, tavla oynayan şoför Nebahat tiplemesi ancak bu şekilde davranarak "namus"umu koruyabilen bir kadın imgesi yaratıyordu. Yani mesaj açık, erkek işi yapabilirsiniz, onların dünyasına girebilirsiniz ama bir şartla. On iki yıldır taksi şoförlüğü yapan Nevin Say'la görüşmeye giderken de kafamızda hep şoför Nebahat'ın görüntüsü vardı. Bakırköy'deki Birlik durağına gittiğimizde, Nevin'in en azından görüntü olarak şoför Nebahat'le uzaktan yakından ilgisinin olmadığını anladık. Otuz dokuz yaşında, uzun boya sarısı saçlarıyla, makyajıyla ve giyimiyle özenli, hoş bir kadın bulduk karşımızda. Ama konuşmaları ve tavırları tam bir şoför Nebahat. Zaten kahve kumarını yani okeyi ve yanığı çok sevdiğini söylüyor; konuşması da uzun süre erkeklerle çalışmış birinin üslubu. Yani biraz "delikanlı" ağzı. Gerçi ona hak vermiyor değilim, çünkü yaptığı iş gerçekten çok riskli ve üstelik de bu işi gece yapıyor. Onun kendine güvenini ve cesaretini çok sevdim. Belli ki medya da onu çok sevmiş çünkü onunla görüşmeye çalışırken, fotoğrafını çekerken, elinde bir tv. kanalının telefonu olan arkadaşlarından biri gidip diğeri geliyordu sürekli. Bütün koşturmalarının arasında bize de vakit ayırdı ve onunla, mesleğini, düşüncelerini, yaşadıklarını konuştuk.

Nevin Say'ın duraktaki arkadaşlarından üçü Nevin'le ilgili düşüncelerini anlattılar.

Sinan Doğan
Nevin abla bu işi çok iyi yapıyor. Direksiyonu çok iyi. Çok sabırlı, hemen sinirlenmiyor. Bir erkekten bile daha iyi çoğu zaman. Durağımızda bir kadın şoför olması bizi çok sevindiriyor. Çok tecrübeli ve iyi bir şoför

Gürbüz Toper
Nevin hanımı on senedir tanırım, baba mesleği yapıyor. Babası da arkadaşımızdı. Arabayı çok düzgün kullanır, sakindir. Aramızda olmasından hiç rahatsızlık duymuyoruz. O da bizim için bir erkek gibi.

Abdi Ilelvacıoğlu
Ekmek parası kazanan biri. Herkes şoför olamaz. Kadınlar bu işi özveriyle ve namusuyla çalışırlarsa yapsınlar. Erkek gibi çıkıyor gece çalışıyor ekmeğini kazanıyor. Biz de onu kollamaya çalışıyoruz. Kadın olduğu için polisler de ona daha iyi davranıyor. Bizim trafikte bir işimiz olsa, sağ olsun halledıyor. Nevin gibiler çoğalsın. Biz erkek arkadaşlarımızla nasıl iletişim kuruyorsak Nevin'le de aynı. Aramızda bayan var diye çekinmiyoruz, o da bize bu rahatlığı verdi zaten.

yla taksici!

Semra Emre

Taksi şoförlüğüne nasıl başladın?

Taksi şoförlüğü baba mesleğiydi, yirmi beş senelik şoförddü babam. Önceleri babamla birlikte yapıyorduk ama ben başkasının arabasında çalışıyordum. Sonraları babamın eşi dostu, "Senin araban varken kızın neden başkasının arabasında çalışıyor," demiş. Zaten babam prostat kanseri olduğu için bu işi bırakmak zorunda kaldı ve babamın yerine ben başladım onun arabasında çalışmaya. Babam yobaz değildi ama gece çalışmamı istemiyordu, "Erkek şoförler iki duble içer, sana da ısmarlar sonra karşılığını bekler," diyordu. Fakat ben karşı çıktım, gece çalışmak istediğimi söyledim. Sonra o da memnun kaldı.

Ailede tek çocuk sen misin?

Hayır biz beş kardeşiz, üç kız iki erkek. Erkek kardeşlerim şoförlük bilmiyor. Kız kardeşlerim de cesaret edemedi. Ben çok istiyordum, sınavlara girdim ve kazandım.

Peki ailenden hiç tepki görmedin mi?

Hayır, çünkü babam vardı başımızda. Babam öldükten sonra biraz sorun çıktı. Erkek kardeşim diklendi, malları paylaşmak istediler. Ama devam ediyoruz hâlâ. Herkese ayrı daire açtık. Aslında erkek kardeşlerimin de bu işi yapmasını isterdim. İlk başlarda annem biraz endişelendi. Başıma bir şey gelmesinden korktu, çünkü sabaha karşı gidiyorum eve. Ben zili çalmadan kapıyı açıyor, gasp olur diye endişe ediyor. Ama alıştılar onlar da artık, sadece çevreye güvenmiyorlar.

Çevrendeki insanlar, erkek şoförler nasıl davranıyor?

Pek tepki olmadı. erkek arkadaşlar çok iyi karşılıyorlar. İlk başlarda biraz zorlandım ama çalıştığım durakta rahatım. Çevremle aram iyi. Benim dürüst olduğumu biliyorlar, yalan söylemem ben. Müşteriler ise ilk zamanlar çok şaşırıyorlardı. Arabama bindikleri zaman önce kaptan deyip sonra küçük hanım diyorlardı. "Avrupa'da mı yetiştiniz?" diye soranlar oldu. Yadırgayanlar bir süre sonra bakıyorlar iyi kullanıyorum arabayı, direksiyonum iyi, fazla para bile veriyorlardı. Ayrıca ben bu işi on on iki senedir yapıyorum ve hep gece çalıştım. Artık herkes alıştı, güvendi bana.

Son zamanlarda çok taksici öldürüldü, kendini korumak için aldığın önlemler var mı?

Hayır, yok. Ben akşam dörtte iş alıp sabah beşte bırakıyorum ve yıllardır önemli bir tehlike yaşamadım. Kendi müşterilerim var, zaten durakta çalışıyorum. Yoldan müşteri alırken de gözümün tutmadığını almıyorum. Son günlerde fazlalaşan taksicilere yönelik saldırılara çok üzülüyorum ama ben hiç karşılaşmadım.

On iki yıldır bu işi yapıyorsun, bu süre içerisinde ters bir olay yaşamadın mı?

Yaşamaz olur muyum, tabii yaşadım. Dudullu'ya iş aldım. Giderken yolda etrafımı polisler sardı. "Dur bakalım bu adamı nereye götürüyorsun, bu arabayı gasp mı ediyorsun?" dediler. Ben, "Bu adam işe yaramaz ki, yaşlı zaten nereye götürücem?" dedim. Sonra evraklarımı görünce, "Kusura bakmayın hiç taksici kadın gormediğimiz için yanlış anladık," dediler. Yolda giderken beni daha önce görmeyen ekipler hemen çeviriyorlar. Evrak soruyorlar. Müşteriler ise beni görünce benim arabama binmek istiyorlar.

Polisin dışında erkek müşterilerden tacizde bulunan oldu mu?

Evet, oldu. Bundan birkaç sene önce bir adamı İncirli'den aldım. "Nereye gideceğiz?" dedim. "Kan merkezine," dedi. Afedersin dinle imanın kimde olduğu belli olmaz derler ya, biz kan merkezine giderken Topkapı'da bir taksici selektör yaptı. Bana, "Bu beyefendi senin arabana binmek istiyor," dedi. Ben de, "Buyursun gelsin," dedim. Bindi, "Ben polisim," dedi. Ben de, "Ne olursan ol biz gayrimeşru bir iş yapmıyoruz," dedim. Öndeki adamın karısı doğum yapacakmış hakikaten. Kan merkezine gittik. Bana yüz dolar bıraktı, "Bir iki dakika bekler misin?" dedi. Ben dedim ki, "Benim işim var." Bunun üzerine adamın inmesiyle binmesi bir oldu. Bana, "Kaptan bizi pavyona götür," dedi. "Ben pavyon filan bilmem," dedim. Aslında bilirim de bilmem. "Sefaköy'e gideceğiz," dedi. Neyse, polisi indirdikten sonra, "Kaptan sen benim çok hoşuma gittin, karım da evde yok, sana bu beş yüz doları vereyim bizde kalalım," dedi. Ben buna bir tekme, "İn lan aşağı, sen bizi ne zannettin?" dedim. Ondan sonra, "Ya yanlış anladın," filan dedi. Bunun dışında da sıkıştıranlar oluyor arabasıyla, o zaman ben de onları sıkıştırıyorum, karşılık veriyorum yani.

Medya da seninle çok ilgileniyor bildiğim kadarıyla?

Evet, sürekli teklif alıyorum hâlâ. Daha önce de bir çok kanala çıktım. Ben bu işe başlarken hiç aklıma gelmezdi meşhur olacağım, televizyona çıkacağım diye.

Arabanın tamir işleriyle ilgileniyor musun?

Elbette, motoru indiremem ama birçok şeyini tamir ederim.

Diğer kadınlara bu işi tavsiye eder misin?

Bu işi herkes yapamaz, çok zor bir iş. Ama ben bu işi kavradım artık. Yanımda bir şoför var, o gündüz ben gece çalışıyoruz, araba benim. Benim kız kardeşlerimden biri de şoförlük bilir ama yapamaz, hele gece hiç. Çekiniyor. Oysa ben ilkokul mezunuyum, o ise üniversite bitirmiş. Mesela benim bir kan kardeşim var, Süheyla, o çok istiyor şoförlük yapmayı ve becerir de. Çünkü beni de gorerek kaptı bu işin nasıl yapılacağım. Bu işi gerçekten yapabileceğini düşünen kadınlar yapmalı. Eğer cesaretlilerse, kendilerine güveniyorlarsa yapsınlar. Çünkü gerçekten zor bir iş. Bu işi sevecek ve benimseyecek. Ben bu işi seviyorum yani.

Peki bu kadar rahat ve cesaretli oluşunun yetiştirilmenle ya da kişilik yapınla bir ilgisi olduğunu düşünüyor musun?

Evet, benim yapım gerçekten farklı. Bende korku diye bir şey yok, aklıma bile gelmiyor. Bu işe başlarken hiç erkek işidir diye bakmadım, sınavlara girdim kazandım çok doğaldı benim için. Zaten dokuz aylıkken hem yürümüşüm hem konuşmuşum, yani daha küçük yaştayken bile zekiymişim. Bir de babam beni çok iyi yetiştirdi. Her şeyi öğretti bana, işte şundan bu kotülük gelir, bundan bu diye. Aramız oldukça iyiydi, çok severdim onu.

Türkiye'deki kadınların durumlarını nasıl değerlendiriyorsun?

Kadınlar her zaman bu toplumda ikinci planda görünüyor. Oysa ki kadının da hakları var. Hep iş yapmalı diye düşünülüyor. Oysa erkeğin de kadının da ayrı ihtiyacı var. Kadına, evde çocuk doğurur, yemek yapar, afedersin, vazifesini yapar diye bakılıyor; bu yanlış çünkü erkeksiz bir kadın kadınsız da bir erkek olmaz. Herkesin fiziksel yapısı farklıdır, bu ayrı bir konu. Kadının bir asalak gibi evde oturması yanlış.

Bu işi ne kadar devam ettirmeyi düşünüyorsun?

Ben evlenirsem bu işi bırakmayı düşünüyorum. İleride kafama uygun birini bulursam evleneceğim ama henüz böyle bir durum söz konusu değil.

Durakta erkek şoförler sana nasıl davranıyorlar?

Benim yanımda daha dikkatliler. Ablamız burada deyip ona göre davranıyorlar. Ama ben de öyle davranıyorum; ne küçüğümü kırarım ne buyugumü. Arkadaşlarımı çok seviyorum.

Nevin Cerav

Asya'da ekonomik kriz kadınları da vurdu

Dünyanın her yerinde ucuz olan kadın emeğinin yoğun sömürüsü, küreselleşme denilen sermayenin uluslararasılaşması olgusunun önemli boyutlarından biri. Öyle ki yoksulluğun dünya çapında kadınlaşmasından söz ediliyor artık. Son ekonomik kriz hızla yoksullaşma sürecindeki kadınlara da büyük bir darbe vurdu.

Üzerinden bir yıldan fazla sure geçmiş olmasına rağmen hâlâ derinleşmeye ve yaygınlaşmaya devam eden Asya krizinin nedenleri üzerinde henüz bir uzlaşma sağlanabilmiş değil. Neredeyse her kafadan bir ses çıkıyor. 1997 yılı Temmuz ayında Tayland'da döviz kuru çöktüğünde ve mali piyasaları erimeye başladığında hiç kimse pek fazla endişe etmemişti. O zamana dek ne IMF ne de diğer uluslararası kurumlar krizin olabileceğine ilişkin en ufak bir açıklamada bulunmadığı gibi, IMF 1997 raporumda, başta Tayland olmak üzere bölge ekonomilerinden övgü ile söz ediliyordu. Ancak Tayland krizi çok kısa bir süre içinde önce Güney Doğu Asya krizine daha sonra ise Asya krizine dönüşürken, dunya ekonomisinin Bretton Woods sisteminin 1970'lerin başında çöküşünden bu yana ortaya çıkan en ciddi kriz ile karşı karşıya olduğu anlaşılmıştı.

Asya krizi, krizden öncelikle ve özellikle etkilenen Tayland, Endonezya, Malezya ve Güney Kore'nin toplumsal dokularında çok ciddi bir tahribata neden oldu. IMF'nin kurtarma paketleri karşılığında son derece ağır koşulları kabul etmek durumunda kalan bu ülkelerde finansal kriz reel ekonomiye yansıyınca binlerce işyeri kapanırken, milyonlarca kişi işsiz kaldı. İşini kaybetmeyenlerin de ücretleri dondurulurken, işten çıkarılanların bir kısmı, ancak geçici olarak ve eski ücretlerinin neredeyse yarısının ödenmesini kabul ederek iş bulabildiler... Bu ülkelerde ulusal paraların çok ciddi oranlarda değer kaybetmiş olması yanında, özellikle gıda maddeleri fiyatlarında ortaya çıkan yüksek oranlı artışlar, reel gelirlerin önemli ölçüde erimesine neden olurken, bu dönemde sosyal yardımların da kesilmesi, yaşanan yoksulluğun boyutlarını iyice arttırdı.

Krizin yol açmış olduğu tahribat toplumun hemen bütün kesimlerini etkilemesine rağmen, krizden en fazla etkilenen kesim hiç kuşkusuz kadınlar oldu. Örneğin Güney Kore'de çalışanların yaklaşık yarısı işsiz kalırken, işsiz kalanların yüzde 78'ini kadınlar oluşturmaktaydı. İşsiz kalan kadınların yüzde 80'ini ise evli kadınlar oluşturuyordu. Aynı şekilde Tayland'da da işsiz kalanların yüzde 80'i kadınlardı. (Chol Soon, M, R, "Globalization and the Impact of Economic Crisis on Asian Women Workers" ALARM (APEC Labour Rights Monitor) Update 22, Mart 98)

Kriz öncesi dönemde, dünyanın bir çok ülkesinde olduğu gibi, bu ülkelerde de kadınlar için çalışma koşullarında ciddi bir eşitsizlik söz konusuydu. Doğu ve Güney Doğu Asya ülkelerinin mucizevi büyüme süreçlerinde, özellikle emek yoğun sanayilerinin gelişiminde ucuz işgücü olarak önemli bir rol oynamış olan kadınların ücretleri aynı işi yapan erkek işçilerin yarısı civarındaydı. Yine bu ülkelerde kadınların ağırlıklı olarak enformel sektörlerde veya 5 kişiden az işçi çalıştıran küçük atölyelerde yoğunlaşmış olması, onların sosyal güvenlik sisteminin ve iş kanunlarının dışında kalmalarına neden olmuş ve bu durum kadın emeği sömürüsünün boyutlarını daha da arttırmıştı. Diğer az gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında bu ülkelerdeki kadın nüfusun okullaşma oram ve eğitim düzeyi daha yüksek olmakla birlikte, kadınların karar alma duzeylerinde temsil oranının oldukça duşük olduğu görülüyordu.

Bu çalışma koşulları altında ortaya çıkan ve hiç beklenmedik boyutlara ulaşan ekonomik krizin öncelikle kadınları etkilemesi pek de şaşırtıcı değil. 1997 yılı Temmuz ayından bu yana milyonlarca kadının işsiz kalmasına ve eriyen reel gelirleri nedeniyle hızla yoksullaşmasına neden olan ekonomik krizin en olumsuz sonuçlarından biri de hiç kuşkusuz başta Tayland olmak üzere bölge ülkelerinin hepsinde hızla artan fahişelik olgusu.

Bu ülkelerde, özellikle Kore ve Vietnam savaşları sonrasında başlayan seks ticareti, yüz kızartıcı biçimde ülkenin önemli döviz kaynaklarından biri olarak gelişti. Avrupa ve ABD'deki turizm acentaları aracılığıyla bölgeye düzenlenen seks turları yoluyla büyüyen seks sanayiinin ülke ekonomilerine katkısı resmi olarak açıklanmasa bile, turizm gelirlerinin önemli bir kısmını oluşturduğu biliniyordu. Kadınların yanında on, on bir yaşındaki kız çocuklarının da yer aldığı bu kirli endüstrinin ne yazık ki boyutları kriz döneminde daha da büyümüş durumda. Özellikle kırsal kesimde yaşayan ve bu dönemde geçim düzeyi yoksulluk sınırının altına inen ailelerin bir geçim kaynağı olarak kız çocuklarını bu ticareti yapan aracılara neredeyse yalvararak teslim ettiklerini bölgeye ilişkin bir çok kaynakta görmek mümkün. Hiç bir sosyal güvencesi olmayan bu seks işçilerinin kriz koşullarında herhangi bir sağlık kontrollerinin de yapılmıyor olması nedeniyle, AIDS türü hastalıkların bölgede giderek yayılıyor olması da, krizin bölgeye bir başka faturası.

Asya krizi, krizin ortaya çıkmasında hiç bir rolü ve suçu olmayan milyonlarca insanın bütun hayatlarını altüst edecek sonuçlar yaratarak, milyonlarca insanın ve bunlar içinde özellikle kadınların neredeyse gelecek umudunu tüketerek sürmekte.

Daha önce de belirttiğim gibi ödenen fatura çok büyük olsa da, krizin tek bir tesellisi, küreselleşmenin ve liberalleşmenin dünyaya sonsuz bir refah ve zenginlik getireceği masalını hem anlatacak hem de bu masalı dinleyecek kişi sayısının ciddi ölçüde azalmasına yol açmış olması.

Nesrin Sungur

Newsweek, kriz kurbanı kadınların durumunu aktarıyor.

Yirmi sekiz yaşındaki Taylandlı Mimi Bankok'da bir şirkette sekreterlik yapıyor ve Avrupa'da tatil hayalleri kuruyordu. Krizle birlikte işsiz kaldı. Arabasını sattı ve aldığı borç paralarla iş bulmayı umduğu Japonya'ya gitti. Ama burada pasaportuna el koydular. Mimi pasaportunu geri alabilmek için 40 bin dolar kazanmak zorunda kaldı ve aylarca fuhuş sektöründe çalıştırıldı. İşkence dolu günlerden sonra ancak kendisine acıyan bir müşteri sayesinde bataktan kurtulabildi.

Hongkong Üniversitesi'nden yeni mezun Carmen Kwan ise yirmi iki yaşında ve işsiz. Mezuniyetinden sonra otuz işe başvurduğunu ve bir tanesinden bile yanıt alamadığını belirtti.

Endonezyalı kadınlar ise ülke dışında çocuk bakıcılığı ve hizmetçilik gibi işler yapmaya yönelmiş durumdalar. Ama bu yolda da çeşitli dolandırıcıların eline düşenler görülüyor. Yirmi iki yaşındaki Paini ve onun gibi yoksul çiftçi ailelerinden gelen 600 kadar genç kadın kendilerine yurtdışındaki zengin ailelerin yanında iş bulacağını vaadeden bir taşeron grup tarafından alıkonuldular ve iş arandığı süre boyunca senet imzalatılarak bir binaya kapatıldılar.

Endonezyalı, Taylandlı, Filipinli ve Nepalli kadınlar çoğunlukla Arap ülkelerinde çalışma şansı buluyorlar. İşleri ise aile yanında ev işleri ve çocuk bakımı. Bu amaçla yüksek miktarlarda komisyonlar ödemek zorundalar. Yanlarında kaldıkları ailelerin her türlü kötü muamelesine karşı savunmasızlar. Yoksul bir Endonezyalı çiftçi kadın, Muna Sahidi on dört ay yanında çalıştığı Suudi ailenin her türlü şiddet davranışına maruz kaldığını anlatıyor. Muna sopayla ve demir çubuklarla dövülmüş, ağır şartlarda çalıştırılmış ve sonunda karakola sığınmış. Endonezyalı bir acenta tazminat alması için uğraşıyor ama durum neredeyse umutsuz görünüyor.

Ekonomik krizin acımasız sonuçlarından biri de göç ve ailelerin parçalanması. Çoğunluğun göç edip iş bulmaya çalıştığı ülkelerden Çin, daha çok vasıfsız kadınların çalışabileceği sektörleri göçmenlere kapattı ve kasiyerlik, sekreterlik gibi mesleklerde yabancı işçi kabul etmiyor. Kadınların iş bulma şansları günden güne azalırken üzerlerindeki tehditler büyüyor.

Hâlâ Belgrad sokaklarındayız!

Bosna'ya Sırp saldırısından kısa bir süre sonra Belgrad da barış için eyleme geçen Siyahlı Kadınlar'dan daha önce de söz ettik. Aşağıda onların 1996 yılında, Dayton Antlaşması'ndan sonra, hareketlerinin 5. yılında kaleme aldıkları bildiriyi kısaltarak yayınlıyoruz.

Savaşa karşı yürüttüğümüz feminist siyaset, siyasi bir halk direnişi anlamına geliyor. 9 Ekim 1991'de Siyahlı Kadınlar adıyla biraraya geldik. O tarihten beri her çarşamba günü Belgrad caddelerinde ayaktayız.

Çarşamba sabahları nasıl siyah giyineceğimizi kararlaştırırız. Siyah giysilere bürünerek başkaldırmak bizim kişisel ve halka açık ifade tarzımızdı. Milliyetçiliğe karşıydık, öldürmeye karşıydık. Çarşamba günleri siyah giysilere bürünmek çaresizlik ve suçluluk duygularımızı azaltıyordu. Aramızda siyah giysi alışverişi yapıyorduk. Siyah giysiler giyiyorduk. Hüznün ve acının siyasi bir eyleme dönüşmesi gerektiğini biliyorduk. Siyah giymemizin anlamı, Sırp rejiminin yaptığı her şeye katılmadığımızın göstergesiydi. Onların nefret ve ölümü savunan dillerini reddediyorduk. Kendi aramızda tekrarlıyorduk: "Bizim adımıza konuşmayın. biz kendi adımıza konuşuruz."

Bir çağrı, bir anımsatma, bir uyarma amacıyla kullandığımız bedenlerimizle, savaşı arzulayan ve destekleyenlere karşı duyduğumuz öfke ve düşmanlığı dile getirdik. Eylemlerimiz sırasında sessizce dikildik, çevreden gelen geçenler laf attıklarında ya da öfkelendiklerinde birbirimize güç vermek için kendi aramızda fısıldaştık. Her çarşamba gününü boyle geçiriyorduk, ellerimizdeki pankartlar ve bildirilerle. Mevsimden mevsime beş yıl. Eylemlerimizde bazen çok azımız, bazen pek çoğumuz, bazen farklı simalar bulunuyordu. Her kadın tek başına, bireysel olarak buna tahammül edemezdi. Birlikteyken sebat gösterdik. Hep birlikte ayakta durmak, aramızdaki dayanışmayı ve dostluğu güçlendirdi.

Savaşı durduramadık. Ama güçsüzlüğe yenilip teslim de olmadık. Hep birlikte bir alternatif yaratmak için çaba harcıyoruz, bu nedenle her birimiz bireysel olarak ve beraberlik içinde umudun sorumluluğunu üzerimize alıyoruz. Belgrad caddelerinde varolmayı sürdureceğiz...

Alternatif kadın siyaseti

Eski Yugoslavya'daki milliyetçilik bizi bölmediyse de, farklı bölgeler arasındaki kadınların farklı zorluklar yaşamasına yol açtı. Birbirimize olan güvenimizi, mektuplaşmalar, küçük rastlantılar, büyük uluslarası toplantılar yoluyla en çabuk biçimde yeniden kurmayı istedik. Farklılıkları tanıyacağımız ve vurgulayacağımız bir yer yaratmaya çalıştık. 1992'nin Ağustosundan beri Savaşa Karşı Kadın Dayanışması Haberleşme Ağı'nın uluslarası toplantılarını düzenledik. Kadınlar arasında bağlantılar sağladık ve pasif direnişler gerçekleştirdik. Dayanışma ve fikir alışverişi kadar pasif destek ve ortak stratejiler de geliştirdik. Haberleşme Ağı'nın Ağustos 1996'da Novi Sad'daki beşinci toplantısında savaşın başlamasından sonra ilk kez Bosnalı arkadaşlarımızla biraraya gelmenin heyecanını yaşadık. Yirmiden fazla ülkeden ve eski Yugoslav cumhuriyetlerinden gelen iki yüz kadın konuştuk, tartıştık, beraberce şarkılar söyledik. Aynı yıl içinde, yaşadığımız kentlerde savaşa ve militarizme karşı eşzamanlı gösteriler duzenlemeyi kararlaştırdık.

Firariler bizim müttefiklerimizdir

Anti-militarizmimiz vicdani redde "ilave bir faaliyet" değildir. Günlük yaşamımız ordu bütçesinin ve ve zorunlu silahlanmanın bizi ne şekilde ilgilendirdiğini ve etkilediğini kanıtlıyor. Kadın deneyimini yalnızca "kadın konusuna" indirgemek istemiyoruz çünkü aslında bütün konular kadınları ilgilendiriyor. Militarizmin kurbanları olarak kalmayı kabullenmiyoruz, pasif direnişlerimiz yoluyla militarist değerler dizgesini sorgulamak istiyoruz.

Mülteciler bir dönüş yolu arıyor

Son iki yıldır, mülteci kamplarına gidiyoruz. Biz bildik insani yardım amacında çalışanlardan çok, kamplardakilerin arkadaşı olarak oralara gittik ve arkadaşlarımızın büyük uluslarası insani yardım kuruluşları ve bu rejimin ellerinde arkadaşlarımızın nasıl aşağılandığına tanıklık ettik. Fırsat buldukça bu baskı sistemlerini dünyaya duyurduk. Dayton Antlaşma'sının imzalanmasından sonra sürgündekiler yalnız bir eve dönüş umuduyla değil ama ondan daha da büyük ve etkili olan bir gelecek korkusuyla karşı karşıya kaldılar. Dönecek yeri olmayan mülteciler derin bir buhran ve sarsıntı geçiriyorlar. Yazgılarının adları ve soyadlarıyla belirlenmesini istemiyorlar. Etnik açıdan temizlenmiş milletlerin sömürgeleştirilme süreçlerinde birer araç gibi kullanılmak istemiyorlar. Henüz önlerinde ya hiç şans yok, ya da çok az şans var...

Anımsıyoruz, anlatıyoruz, yazıyoruz

Anımsıyoruz, anlatıyoruz, yazıyoruz. Bu nedenle kadınların deneyimleri sesizliğe gömülüp kalmıyor. Bu nedenle savaş sırasında olup biten hiçbir şeyi unutmuyoruz. Çünkü yönetenler işlenen suçların ve uygulanan şiddetin kanıtlarını silsmek için bellekleri bulandırırlar. Dergiler, basın bültenleri, kitaplar yayımlıyoruz...

Silahlı barış

Dayton Anlaşması ndan önce Bosna'ya gitmek için dört ülke geçmemiz gerekiyordu. Bu da elli saatlik bir yolculuk demek. Bu yolculuk şimdi daha kısa sürede gerçekleşiyor ama sınırları koruyan askerler eşliğinde. Silahlarla korunan barış nasıl bir barıştır? Bize göre silahlı barış diye bir şey yok. Silahsızlanma yoksa barış da yoktur. Taraflar kendilerini daha büyük güçlerin emirleri ve yönlendirmeleri doğrultusunda silahlandırıyorlar ve dengeliyorlar. Savaş sonrası denilen bu dönemin uzamasından ve kendini savaş öncesi döneme dönüştürmesinden korkuyoruz. Savaşı hazırlayan işaretleri ve sözleri tanımayı gerçekten öğrendik mi?

Dayton'dan sonra caddelerde

Dayton'dan sonra savaş başka şekillerde sürdü. Çünkü bu rejim yarattığı korku, baskı ve şantajlar yoluyla başkalarıyla savaşılmasını desteklemeye devam ediyor. Biz de protestolarımıza devam ediyoruz çünkü korkunun ve sefaletin vatandaşların çoğunu sarstığı bir ülkede yaşıyoruz. Devam ediyoruz çünkü bu rejim milyonlarca işsize, iç savaşa, kaosa ve açık diktatörlüğe rağmen otoritesini korumak yolunda her şeyi feda edebilecek durumda.

Protestolarımızı sürdüreceğiz, özellikle de şimdi

Biçimimizi, alanlarımızı, eylem zamanlarımızı ve siyah rengimizi koruyacağız. Açıklığımız ve kararlılığımızı sürdüreceğiz ve meydanı bir dialog ve alternatif ileşim alanına dönüştürmeye uğraşacağız. Ekim ayının 9'undaki eylemimiz halka açık protestomuzun beşinci yılına işaret edecek. Bu yıldönumunü 12 Ekim 1996 Cumartesi günü saat 14'de Cumhuriyet Meydanı'nda gerçekleştireceğiz.

Çeviren: Gamze Deniz

siz de tüfeğini ve çocuğunu taşıyıverin

viva che!

şimdi listelerde en üst sıralarda yer alan *hasta siempre*, che'nin mücadelesini heyecanlı ve anlamlı bir trophy'ye tebdil etmenin şahikası.

tarih, sosyalist devrim adı verilebilecek bir sürü şey gördü. sovyet devrimi, çin devrimi, ikinci dünya savaşı sonrası 'geçiş'ler, vietnam... bunların içinde en çekicisi şüphesiz küba devrimi'dir.

bir devrim, akıl, fikir gibi bir sürü zihni faaliyetin yanında inat, istikrar, cefa ve kahramanlıkla gerçekleştirilir. sadeleştirirsek, tahkimat ve kahramanlık. ikna edeceksiniz, yanmıza çekeceksiniz, hep birlikte başkaldıracaksınız.

kahramanlığın hem ifası hem de uzaktan izlenip tarihten okunması tahkimata göre daha çekici. bana sorarsanız, küba devrimi'ne ilişkin bütün aktarımlarda kahramanlık unsurunun tahkimat unsurunu kat be kat aşması da cazibesinin başlıca sebeplerinden birisi.

sovyet devrimi'ni düşünün. on yıllar boyu süren tartışmalar, ondan daha da sıkıcısı uzun ve daha da vahimi cahil ve ter koktukları her hallerinden belli olan işçiler ve köylülerin örgütlenmesi. gerçi küba'da da komünist partisi'nin böyle iğneyle kuyu kazmak şeklinde özetlenebilecek faaliyetleri olmuş ama onları hatırlayan kim, küba dedin mi, atlamışlar *grandma*'ya, hop, devrim!

ernesto che guevara'nın cazibesi biraz bundan kaynaklanır. ama şunu da teslim etmek gerekir ki küba devrimi'nin cazibesi de biraz che'den. mesela rus devrimcileriyle kıyaslayın, onlar kaba saba adamları örgütlemek için boyuna konuşup borç çorbası içer ve böylece göbek salarken, che, latin amerika nın dağlarında gerilla mücadelesi verip form tutmaktadır. sonra latin amerikalılar, mesela koreliler ya da vietnamlılar gibi "farklı" ırktan olmayıp, dünyanın cazip sayılan topluluklarındandır.

ama che, sadece yakışıklı çehresi değil fakat hayatıyla da, bu kahraman, kurtarıcı, devrimci suretine katkıda bulunmuş.

tam beş tane çocuğu olduğu söyleniyor. çocuklarla (belki de kendi çocukları) çekilmiş resimleri var.

bazı erkekler, çocuklarla birlikteyken erkekliğin o sert, işe yaramaz, yaralayıcı becerikliliğinden kurtulurlar. bazıları ise king kong gibi bir hal alırlar; hani severken öldürür denir ya öyle. çocuğu kıyak olsun diye denize sokup üşütme, ya da dondurma yedirip midesini bozma gibi gerçek tehlikelere de dayanır bu izlenim. ölmüş adamın arkasından konuşmak istemem ama toprağı bol olsun che'de de böyle bir hava var, ne yalan söyleyeyim. o sırada çocukları oyaladığı için müteşekkir olacağınız ve birazdan bu önemsiz görevi tamamlamış ve yeni ve asli görevlerine yönelecek bir adamın diken üstündeki iç huzuru. geride bıraktığı çocuklarda bir hayal olarak yaşayacağını bilmenin güveni. kendi çocuklarıyla da daha yakın bir ilişki kurabilmiş midir acaba?

insanın hayatını serüven, seyahat ve devrime adayıp birkaç çocuk sahibi olabilmesi erkeklerin kullanabildikleri bir luks. hatırlatmak isterim, lenin çocuksuzdur mesela. ernesto che guevara böyle bir tercih de yapmamış. 1965'te uzak diyarlardan beş çocuğuna şöyle yazmış: "İyi devrimciler olarak büyüyün. Devrimden daha önemli hiçbir şey olmadığını unutmayın. Hepinize kocaman birer öpücük..."

bunları yazınca, che'nin kötü bir baba olduğunu ima ettiğimi sanmayın. çünkü bir çocuk için, adeta canlanmış bir çizgi roman kahramanı olan bir baba hiç de fena bir şey değildir. gereken bakım ve şefkati anne sağladıktan sonra... böyle beş çocuğu bir mektupla idare edivermiş olmak che'nin birlikte çocuk yapmak ve tabii büyütmek için kötü bir tercih olduğunu gösterir yalnızca.

che kadınlar açısından birden fazla sorunu halleden bir kimlik, sadece yakışıklı değil aynı zamanda devrimci de. bu özellikleriyle, hem lenin ve mao, hem de james dean'le aynı kategorilerde değerlendirilebilecek tek erkek olma özelliğini taşımıyor mu? hayatındaki kadınlarla nasıl bir ilişkisi olduğunu bilmiyoruz. ama türkçe'deki versiyonu, "devrimci denizci gibidir," olan bir takım anlayışların ortaya çıkmasında katkısı olduğunu söylemek haksızlık olmaz. kadınlarla ilgili düşüncelerini tahmin etmek için söylentilere itibar edecek değiliz elbette. buyrun yazdıklarını okuyalım:

"Bu devrede, kadın barış zamanında olduğu gibi her günkü işlerini yapabilir, gerilla savaşının çok zor koşulları altındaki gerilla askeri ise, birşeylerle lezzet verilmiş nefis bir yiyeceğe güvenmekle çok mutludur (savaşın en güç katlanılır zorunluluklarından birisi de yapış yapış, soğuk, tamamen tatsız, berbat yemekler yemek olduğundan.) İyi bir kadın aşçı bayağı birşeyi hissedilir derecede iyileştirebilir, onu bu hizmetlerde alıkoymak daha kolaydır. Çünkü, karşılaşılan problemlerden biri de, erkeklerin sivil işlere pek önem vermemeleri ve savaşçı güçlere katılmak için bu işleri terketme eğilimi göstermeleridir. (...)"

"Bölgenin köylülerine ve devrimci askerlerin kendilerine okuma yazma öğretmek ve onları politize etmek kadının en önemli görevlerinden biridir. Sivil örgütün bir bölümü olan okulların çalıştırılması, özunde çocuklarda daha çok heves uyandırabilen ve halk arasında daha canlı bir sempati yaratan kadınların görevidir.

Ayrıca cepheler sabitleştiğinde ve geriler emniyetli bir hal aldığında, kadın olanaklar ölçüsünde, bölgenin ekonomik ve sosyal güçlükleriyle uğraşmak üzere sosyal hizmetler uzmanı görevi yapabilir.

Sağlık alanında, kadın sert erkek silah arkadaşlarınınkinden çok daha büyük bir yumuşaklıkla hastabakıcı olarak, hatta bazen doktor olarak önemli bir görev oynar. Erkek, kendi başına, yoksunluk içinde, rahatsız ve belki de iç ıstıraplar yüzünden acı çeker haldeyken, partizan savaşma özgü binlerce tehlikeyle karşı karşıya olduğu anlarda bu yumuşaklık çok değerlidir.

Küçük imalatın kurulduğu aşamaya gelinmişse kadın burada da özellikle Latin Amerika ülkelerinde geleneksel rolü olan giyecek dikiminde yardımcı olabilir. Basit bir dikiş makinası ve birkaç kalıpla harikalar yaratabilir. Sivil örgütün diğer kesimlerinde, hatta silahları taşımak için güç gerektiğinde kadın erkeğin yerini tutabilir (gerilla savaşında bu durumun son derece ender olmasına rağmen). Örgütün geleneklerini sarsacak her türlü aşırılığı önlemek için erkeklerle kadınlara tam bir formasyon kazandırılmalıdır. Fakat, bir kez gerilla yasalarında belirtilen formaliteler yerine getirildikten sonra, birbirini seven ve kimseyle bağı olmayan kişiler ortak bir hayat sürdürmek üzere Sierra'da bir birleşme akti yapabilirler."

devrime inanmak, her kadının bu paragraflarda önerilen rolleri benimsemesine yetmiyor. ama kadınlar için che nin örnek alınıp takip edilebilecek birisi olmamasının tek sebebi bu değil. kaç kadın onu örnek alarak hayatını düzenleyebilir? che kadınlar için model değil arzu nesnesi olabilir ancak. bu arzu nesnesi olma halini basitçe bir cinsel obje olmaya indirgemek doğru olmaz. kalbinde devrim ateşine yer vermiş her kadın daha ziyade romantik olarak bir che'ye kavuşmayı, bir che'yle âşıkdaş olmayı arzular.

ama che gibi yaşayarak che'lerle beraber olamazsınız. che mücadele ederken evde onu beklemek, çocuklarını, devrimci bilinç vermeyi de ihmal etmeden büyütmek gerekir. siz kendiniz de gerillaya katılırsanız bunları yapamazsınız. diyelim ki o yolu seçtiniz, çocuklarınıza göz kulak olarak sizi bekleyecek bir erkek bulmanız zordur. yani

che'nin hayat hikâyesini okuduğunuzda kolayca görebileceğiniz gibi, bir kadın için che olmak sözkonusu değildir. siz che'ye ancak eşlik edebilirsiniz, eş olabilirsiniz; ne hayal kırıcı bir hedef!

* * *

hasta siempre carlos puebla'mn şarkısı. şilili violetta para, uzun yıllar söyledi. maria farandouri de çok güzel okur bu parçayı. (farandouri'nin zülfü livaneli'ye eşlik etmekten daha derin bir müzik hayatı olduğunu bilmem söylemeye gerek var mı?) jan garbarek'in de parçanın ana temasıyla bir solo çalmışlığı var.

bütün bu baba müzisyenlere karşılık, nathalie cardone, şarkıcı bile değil, oyuncu. zaten *hasta siempre*'nin bütün bu değişik yorumları arasında onunkinin lafını bile etmeye değmez. parçayı okumak da onun değil, müzik yapımcısı laurent boutant'm fikriymiş. ama kendisi de che'ye hayranmış. bunda şaşacak bir şey yok, che'ye ertuğrul özkök bile hayran!

parçanın kasetini satın almaya gittiğimde matrak bir durumla karşılaştım, nathalie cardone'un kendi albümü yok, parçanın single'ını yapmış, o da tükenmiş. buna karşılık parça iki "miks" kasette yer alıyor. bunlardan bir tanesi özel bir radyonun hazırladığı *98'in seçme slowları*, öteki ise *devrim şarkıları*. başka hangi şarkı bu iki kasette birden yer alabilir? başka hangi devrimci şarkı bu şekilde ünlü olabilir?

che'nin görüntüleri satışa yetmemiş olacak ki, klipte cardone'un dekolte dans sahneleri de var. memelerinin sürekli yarı açık olmasının sebebi de herhalde bebek her ağladığında kolayca emzirebilmek olmalı! ama sorumlular yapımcılarla sınırlı değil. fidel castro üst düzey generallerle birlikte klibi havana'da izlemiş ve hepsi gözyaşlarına boğulmuşlar. bunu *sabah* gazetesinde okudum ve yalan olmasını ümit ediyorum. yalandır değil mi, ne olur yalan olsun. (acaba, castro'nun naomi campbell ve kate moss'a papa'dan daha fazla zaman ayırdığı ve moss'a, "siz top modeller dünyasında bir devrim yarattınız," dediği de yalan mıdır?)

şimdi listelerde en üst sıralarda yer alan bu *hasta siempre*, che'nin etrafında yaratılan ve adına efsane denen bir şeyin şahikası aslında. abd'ye kafa tutmuş, kendi kaderini değiştirmiş bir halkın ve onun önderlerinden birisinin mücadelesini heyecanlı ve anlamlı bir trophy'ye tebdil etmenin son noktası.

halbuki che, sadece bir devrim e devrimler macerasında kahramanca yer aldığı için değil, o devrimin sosyalizmle sonuçlanmasına sebep olduğu ve hayatı boyunca hep sosyalizmden yana olduğu için önemli ve değerli. yaşarken ehlileştirilememişti, ölümünden sonra yetişkinler için de bir çizgi roman kahramanı haline getirilmeye çalışılıyor. onun ehlileştirilmesine razı gelemeyiz, che aracılığıyla kendi evcilleşmemize razı mı gelelim...

ayşe düzkan

1. *askeri yazılar*,yar yayınları s. 120-123, çeviren, nadiye r. çobanoğlu.

Kankardeşim Aşkım

Amerika, İngiltere, İrlanda. Coğrafyası bize uzak üç ülkeden, bize hiç de uzak olmayan konular ve tartışmalar. Oralarda da Dayak Yiyen Kadınlar Barınağı, etnik savaş ve kanlı pazar'lar var. Liz, Beth, Gwen, Polly, Gerry ya da Elizabeth... Duygu, İlkay, Güner, Sevim, Fadime ya da Mina. Ya da roman kişisi olamayan sıradan insanlar. Biz. Benzeşiyoruz, söylemler ve kitapların adı farklı yalnızca.

Kınalı kızıl saçları, koyu kırmızı dudak boyasıyla Gwen konuşuyor: "Neden eşcinsel yazınıyla ilgilenmiyoruz? Örneğin Kate Millett'in *Uçan*'ıyla ilgili bir eleştiri yayımlayabiliriz. Benim hanımla bunu daha geçen gün konuşuyorduk."

"Tüm ilgi alanını kadınlar," diyor Beth, "İrlanda'ya aldırdığın bile yok, haydi itiraf etsene." "İrlanda kendi kadınlarına aldırıyor mu sanki?" diyor Liz.

"Seks ayrımı tartışmalarına girmek bizim cinsel seçimimizi kullanma hakkımıza hiçbir şey kazandırmaz."

"Gelenekler İrlanda'nın bir kadın olduğunu söyler. (...) Bu yüzden yurtseverlik bir erkeğin tutkusudur."

"Aynı vicdan duygusu feminizme, savaş karşıtı eyleme ve insan hakları savaşımına sürüklüyor. Gerçekte hepsi tek bir savaş."

ABD'li yazar Valerie Miner'ın 1982'de yazdığı *Kankardeşim Aşkım* (*Bloodsisters*) erkekleri teğet geçerek kadın dünyasını kendi içinde anlatan bir roman. Erkeklerin yerine fon olarak, yaşayan, nefes alan, tanışılan, sevilen kentler var. Özlenen ama bir türlü gidilemeyen Dublin. Yeni keşfedilen ama sanki tanıdık, bildik Londra. Ve kısıtlanmamış özgür ilişkilerde bile acı çeken kadınlar. Sanılır ki kadınlar erkeklerden birkaç darbe yedikten sonra umudu kesip sevgiyi, şefkati ve cinselliği kendi cinsinde arar. Oysa *Kankardeşim*'de lezbiyenliğin özü böyle değil. Erkeklerin kadınlara yaptığı pek bir kötülük yok. Kitaptaki erkek kişilikler sevecen, yakışıklı, güzel insanlar. İyi evlat, iyi koca, iyi sevgili, iyi militan... Ama Liz'in gözünde yine de Gwen ya da kuzeni Beth hepsinin üstünde bir yerde. "Bu, hayranlık, düşkünlük ve karşılıklı sevginin bir karışımıydı..."

Liz (...bir feminist) ve Beth (...bir "terörist") İrlanda kökenli iki kuzen. 1974'te yirmi beş yaşlarındayken ilk kez karşılaşıyorlar. "Karşı kaldırımda duran kadın kendisiydi, endomorfik kendisi." Romanın iki üst karakteri olan iki kadın, Polly ve Gerry, ikiz kardeşler. Farklı kıtalarda uzun yıllar özlemle ve haberleşerek yaşamışlar. İkisi de birer erkeği adamakıllı severek evlenmiş, genç yaşta dul kalmış ve bir daha da başka bir erkek aramamışlar. İkisi de *Antonia'nın Yazgısı*'sını çağrıştıran mükemmel kadınlar. Kızları ise, aşırı... Kurumlar, kurallar ve denizleraşırı davranıp aileyi hem bir araya hem de karmakarışık hale getiriyorlar. Dağılmıyor, birbirlerinden kopmuyorlar ama ailenin altı üstüne geliyor. Kitapta vurgulanan boyutuyla, sınıfsallıktan uzak, bir takım tarihsel (kendinden menkul bir tarihsellik) ve kişisel (cinsel tercihler anlamında bir kişisellik) nedenlerle arada bir Dublin'de yaşanan işsizliğe dair ve "çizgi film prensesi işçi sınıfı ailesini görmeye gidiyor ve gerçek yaşamla animasyon arasındaki farklılık yaşanıyor..." gibi cümleler geçse de öyküyü baştan sona alıp götüren iki kimlik var: IRA ve feminizm. IRA, İngiliz yayılmacılığına karşı olmaktan çok, kendi içindeki aktiflik-pasiflik tartışmalarıyla ve feminizm, erkek egemenliğiyle savaşmaktan çok, feminen dünyanın kendi içinde ve kız kardeşlik-lezbiyenlik noktasında tartışmalarla "...bütün feministler lezbiyen midir... lezbiyenler feminist midir?" tartışmasına dönüşmüş durumda. Aslında, kitapta lezbiyenlik hiçbir biçimde tartışılmıyor... O, bildiğimiz bir tür "aşk" olarak, her türlü ideolojinin üstünde bir yerde kutsanıyor. Bu kitaptan iyi film olur.

Kitapta sanki bir gerçek yaşam öyküsü anlatılıyor. İlk yarı, gerçek yaşamın akışı gibi ağır, sıkıcı ve hiç de sürükleyici olmadan gelişiyor, sonrası ve final ise birden hızlanıyor ve inanılmazlaşıyor. Başlardaki tutukluk, İngiltere-İrlanda sorunsalının ve ailenin soyağacının kavranması ve öteki bilgilenmelerden kaynaklanıyor. Resmi IRA ve şiddet yanlısı Provolar... Resmi IRA'ya karşı pasiflik, Provo'lara karşı ise "doğum kontrolü ve kürtaja karşı çıkıp kadınlara karşı Katolik kilisesiyle dayanışma için-

Bloodsisters, Kankardeşim Aşkım
Valerie Miner; Gandaş Yayınları

de oldukları" suçlamaları... Amerikan feminizmi ile İngiliz feminizmi arasındaki "anlamlı" karşılaştırmalar... *Womens Report*'ta çıkacak bir makalenin IRA ya da feminist ağırlıklı olması tartışmaları... Ve gündeme gelen sorular: "Önemli öteki yanımız nedir? Mutlaka bir erkek mi? Erkekler kendi istekleri gerçekleştiğinde savaşmaktan vazgeçecekler mi? Bazı şeyleri kadınların yararına değiştirmek erkeklerin umurunda mı? IRA militanları "erkek egemen domuzlar" mıdır? Lezbiyenlikte pragmatik kız kardeşlik mi baskındır, cinsel tutum mu? Kadın hareketi klitosantrik mi? Lezbiyenler iyi feminist olabilirler mi?

Ve yazdığı kitap yüzünden eleştirmenlerce "kudurmuş feminist" damgasını yemişken şimdi de lezbiyen ilişkiye girip "kudurmuş lezbiyen feminist" olarak dışlanmaktan korkuyor olmasına karşın, Liz, kuzeni Beth'e âşık oluyor, ama onunla yatmıyor. (Kuzen oldukları için mi acaba?) Gidip lezbiyen komününe, Gwen'in grubuna ev arkadaşı olarak katılıyor. Ve onlarla beraberken, ben de "onlar" gibi mi giyindim, konuştum, güldüm, diye diye. Lezbiyen olursanız, yakınlarınızın korku ve düşmanlıklarını nasıl önlersiniz, diye diye. Ve "ancak benzer bedenler arasında ortaya çıkabilecek özel bir akım" duyumsayarak, Gwen'in "eşi", "küçük kadıncığı" oluyor. O güzel kadının kız kardeşi, sevgilisi, partneri olduğuna inanamıyor. Bazen Liz, Gwen'e baktığında, sevgili olmalarının çok doğal, çok doğru olduğunu düşünüyordu. Hiçbir şey bundan daha doğru olamazdı.

Eğer koyu bir Katolik, bir köktendinci, erkek delisi ya da cinselliksiz değilseniz, adeta bir tablo gibi anlatılan bu ilişkiyi, kötü, pis, sapık, dejenere değil de "yalnızca ender bulunan mutlu bir insanlık bağı" olarak görebilirsiniz.

Liz'in iki kadına birden duyduğu "sevgili kız kardeşlik" ya da "tepeden tırnağa aşk" bana *Şehnaz Tango*'nun Billur'unun bir repliğini anımsattı: "Birini sevmeden ölmekten korkuyorum Paşa!" En kötüsü de bu galiba... Kimseyi, bir kadını bile, hatta bir erkeği bile sevmeden ölmek! Bu iki kadın-sevgilinin ilişkilerinin sonu için sizi meraklandırmıyorum. Her şey, kadın-erkek ilişkilerinde nasılsa aynı... Acısız aşk yoktur!

Kitabın feminist açıdan özeti: Kadınlık, sade suya tirit dümdüz kadın olmakla bitmiyor. Çeşitleri var; anne, kız evlat, eş, feminist, lezbiyen... seçiminiz ne olursa olsun, hepsi insana özgü. Politik özeti ise, zaten kitabın ilk cümlesinde verilen bir trajedi. IRA bombalamasında iki İrlandalı öldü!

Not: Son perdedeki "Whiteball Patlaması"nı okurken haber bültenlerinde bir alt yazı geçiyordu: Kuzey İrlanda'da barış tehlikeye girdi... Başkent Belfast yakınlarında çıkan çatışmalarda...

Suna Karaküçük

"Şeytan" Bettina "ölümsüzlük" peşinde

Bettina Brentano-von Arnim, araştırmacı Kohlagen'a göre dünyayı değiştiren kadınlardandı. 1785-1859 yılları arasında yaşadı. Ömrünü yazmakla, üretmekle, düşünmekle geçirdi. Yaşadığı dönemin
Almanya'sına ve aydınlarına ışık tutan kitaplar yazdı. Gerçekte Bettina; edebiyat tarihinin haksızlığa uğrayan onlarca kadınından biri.

Bettina'nın büyükannesi Almanya'nın ilk kadın romancısı, ağabeyi ve eşi de ünlü şairler olarak tanınıyorlar. Bettina ise daha çok fikirleriyle çevresini etkileyen bir kadın olarak biliniyor. Edebiyatın Haydar Dümen'i Milan Kundera ise *Ölümsüzlük* adlı eserinde Bettina'ya gereken teşhisi koyarak, onu bir şöhret avcısı gibi anlatarak üzerine düşen kutsal görevi (!) yerine getirmiş durumda. Gerçekte Bettina; edebiyat tarihinin haksızlığa uğrayan onlarca kadınından biri.

Bettina Brentano-Von Arnim yaşamı boyunca kendisi olarak kalmasını en büyük kazancı olarak gördüğünü söylemişti. Evet, başka da kazancı yoktu. Yaşamı ünlü sanatçılar arasında geçti. Onları birçok yönden etkiledi, kimisine ilham kaynağı oldu, kimisine yapıtlarını meydana getirmede yardnn etti. Bunlardan ve yedi çocuğundan arta kalan zamanlarında da kendi kitaplarını yazdı ve siyasetle ilgilendi. Artık iyice yaşlandığı ve ölüme yaklaştığı günlerde kolera salgım yüzünden zenginlerin korkuyla terkettiği Berlin'de kalmakta ısrar etti, yoksulların yaşadığı semtlerde yardım çalışmalarında görev aldı. Son kitabı *Cinlerle Söyleşi* yayımlandığında komünistlikle itham edildi ve kitap Bavyera ve Avusturya'da yasaklandı. Bettina yetmiş dört yaşında arkadaşı yazar Jacop Grimm'in deyişiyle, "Yaşlı ama hep genç kalan" bir kadın olarak öldü.

Bettina Brentano edebiyat kitaplarında nadiren anılıyor. Tutkuyla sevdiği, büyük aşkı kabul edilen Johann Wolfgang von Goethe saygın ve yeteneği tartışılmaz bir yazar. Ağabeyi Clemens Brentano ve eşi Arnim değerli şairler. Edebiyat kitaplarında Bettina gibi nadiren anılan ve onun üzerinde büyük etkisi olan iki kadın; büyükannesi Sophie von Laroche Almanya'nın ilk kadın yazarı, yakın arkadaşı (sevgilisi?) daha çok bir filologla yaptığı evlilikle bilinen Karoline von Günderode de bir şair. Bettina'nın yaşamöyküsü, ihmal edilmiş, anlaşılamamış, kalbi kırık kadınlar ve hep kazanan, hep kazanmaya koşullu erkeklerden oluşuyor.

Bettina 1785'te dünyaya geliyor. Yaşamının ilk on yılı kız kardeşleriyle birlikte kapandığı manastırdan ibaret. On iki çocuklu bir ailenin "yedi numarası'. Anne ve babası o küçükken ölüyorlar ve Bettina büyükannesinin yanında yetişiyor. Büyükanne Sophie van Laroche torununu dönemin şartlarına göre yetiştirmek istemiyor. Kendisi de dönemin özel kadınlarından. Üretken bir yazar, ufku geniş bir insan ve çevresinde pek çok düşünür ve sanatçı var. Kütüphanesini Bettina'ya açıyor ve onun edebiyat tarihini keşfetmesini ve Latince öğrenmesini sağlıyor. Böylece kız, çağdaşı hemcinslerinin karşı karşıya bulunduğu kısıtlamalardan kısmen de olsa uzak yetişiyor. Bettina'nın çocukluk hayallerinde yazar olma isteğinin öne çıktığını öğreniyoruz anı kitaplarından. Yalnızca yazar da değil, daha da fazlası "kendisi" olmak. İçinden geldiği gibi davranabilmek, düşüncelerini rahatça ifade edebilmek arzusunu ediniyor. Bu yüzden de ailenin "deli çocuğu" gibi görülüyor. Kardeşleri ona "Sevimli cin" adım takıyorlar.

Bu döneme dair yazılanlarda Bettina'nın ünlü şair ve filozof Herder'i tokatlama öyküsü de var. Herder Sophie'yi ziyarete geliyor ve kapıyı açan Bettina'yı öpüveriyor. Bettina da "filozoftur, şerefrir" demeden tokadı basıyor adama. Herder bu davranıştan etkileniyor ve çocuğun özgür ruhlu biri olduğu kanısına varıyor.

Bettina'nın ağabeyi Clemens romantik akım aydmlarının yer aldığı çevreye giriyor ve şair oluyor. Dikkatinizi çekeyim, bu öyküde erkek olup şair olmayan bir tek Beethoven var. Onun dışında bütün erkeklerimiz son derece şair insanlar.

Clemens kardeşiyle çok sıkı fıkı. İkisi sırdaşlar. Sık sık mektuplaşıyorlar ve aralarmdaki diyaloğun ağabeyinin çevresine giremeyen Bettina'nın fikirlerinde büyük etkisi var. Bettina Clemens'in sanatsal görüşlerinden fazlasıyla etkileniyor ve romantiklerin ütopyalarını öğreniyor. Aynı dönemde bir kadın sanatçıyla, Karoline von Günderode ile tanışıyor. Yıllar sonra aralarındaki mektuplaşmayı kitaplaştıracağı dostu Karoline onda büyük bir hayranlık uyandırıyor. Bettina'nın dünvasında "hayranlık" duygusunun yeri önemli. Hayran olduğu insanlarm yakmında durmaktan hoşlanıyor, bir çoğumuz gibi onlardan bir şeyler öğrenmeye çalışıyor ve bir yandan da renkli düşünceleriyle onlara katkıda bulunuyor. Karoline ile olan dostluğu bunun en önemli örneği. Bettina balolardan, süs bebekliğinden alabildiğine kaçınan bir kadın. Mitolojiden konuşmayı modadan konuşmaya tercih ediyor ve davetlerden kaçıyor. Zorla götürüldüğü baloların birinde bir dolabın içine saklanıyor ve ortaya çıkmıyor. O dönemin genç kadınları arasında hayretle karşılanan bir durum bu. Bu kadar da değil, uygunsuz arkadaşlar ediniyor. Yahudilerle arkadaş oluyor, Yahudi kadınlarla şiir okuma toplantıları yapıyor ve Clemens'in tepkisini çekiyor. Bettina'nın Clemens'e mektuplarından öğrendiğimiz, kadınımızın "Eyvah abim" sendromuna asla kapılmadığı. Bettina kendisini uyaran ağabeyine, "Kendi işine bak!" ültimatomu veriyor. "Deli", "acayip çocuk" laflarına kulaklarını tıkayıp kendi fikirsel gelişimine tek başma devam ediyor.

O günlerde yaşamını değiştirecek ve ölümünden onlarca yıl sonra kendini Milan Kundera büyüğümüzün diline düşürecek bir tutkuya kapılıyor; Goethe. Çok etkilendiği büyük yazarın annesiyle yıllar önce yaşadığı aşkı öğreniyor. Nereden? Büyükannesinin mektuplarından. Bu mektup meselesi de Bettina'nın kaderi gibi. Kendisi de ileride mektup roman türünde eserler verecek, çeşitli insanlarla mektuplaşmaları kitaplaştırılacak.

Bettina çok az tanıyabildiği annesinin eski aşkına, yapıtlarıyla sevdiği bu adama yakınlık duyuyor ve Karoline'in evlenip kendisinden koptuğu dönemde, Frankfurt'ta yaşayan Büyükhanım Goethe'yle dostluk kuruyor. Karoline bu kopuştan etkileniyor ve düştüğü bunalım sonucunda kendini bıçaklavarak öldürüyor. Bettina *Die Günderode*'de anacağı dostunun ölümüyle sarsılıyor ve zor günlerinde Bayan Goethe nin sıcaklığıyla avunuvor. Goethe'nin annesi valnız bir kadın ve iki kadın kısa sürede yakınlaşıyor. Aralarıtda bir anne-kız yakınlığı doğuyor. Yaşlı kadın ona yazdığı bir mektupta, "Bana artık anne de," diyor. Bettina ondan Goethe'nin çocukluğunu öğreniyor. Yaşlı kadının kimseye açmadığı görüşlerinin farkına varıyor. Daha sonra yazacağı *Kralın Kitabı* nda bu görüşlere rastlıyoruz. Bayan Goethe'nin devleti işlenen suçların en büyüğü ve tek faili olarak gören, feodal devlet yapısını reddeden ilerici bir kadın olduğunu da ancak böyle öğreniyoruz.

Bettina ve üstat Goethe hazretleri anne aracılığla tanışıyorlar. Aralarında büyük bir yaş farkı var. Bettina Goethe'nin çocuğu yaşmda ve zaten ilk baş başa kaldıklarında kucağına oturuyor ve göğsüne yaslanıp uyuyor. Aralarında bir aşk filizleniyor. Bettina zaten Goethe'ye hayranlığım hiç gizlemiyor ama asla dalkavukluk etmiyor. O Goethe'nin hoş karşılamadığı yeni kuşağın bir ferdi. Yaşam görüşü daha ilerici, kadın olarak duruşu alışılmış kalıpların dışında. Bir süre sonra aralarındaki ilişki arkadaşlığa dönüşüyor, Goethe kendi çocukluğu ile ilgili yazarken Bettina'nın annesinden dinlediği öyküleri sonuna dek kullanıyor. Annesine kendisinin esirgediği ilgiyi göstermiş bir kadının bildikleri onun büyük yazar kişiliğinin betimlenmesi açısından çok can alıcı, tabii. Bettina'nın bu ara-

da zaten başı bağlanmış, şair (ne yapalım bütün erkekler şair) Achim von Arnim diye adı soyadı uyaklı biriyle evli durumda. Bu evlilik öncesinde Bettina'nın besteci Beethoven'la yakınlaştığı da biliniyor.

Evlilik sonrası Bettina ve Goethe görüşmeyi sürdürüyorlar. Daha çok arayan, soran Bettina. Achim'le Weimar'a Goethelerde kalmaya gidiyorlar arada bir. Goethe'nin karısı Christiane onlara sinir oluyor, Goethe ikili oynuyor, Christiane büyük sanatçı kocasının arkasında kişiliğini koruyamamış biri. Oysa Bettina Achim'in gölgesinde değil. Her ne kadar evliliğinin yirmi yılında yeterince üretken olamamış ve çocuk bakımı, ev işi diye çırpınıp durmuşsa da, her konuda açık fikirli ve cesur davranmayı sürdürüyor. Goethe'nin çok ayıpladığı bir şeyi yapıyor, gözlükle dolaşıyor. Goethe ise gözlük yalnız evde takılır düşüncesinde. Yani gözlük bir nevi pijama. Nasıl pijamalarımızla sokağa çıkmıyorsak, gözlüklerimizle de çıkmamalıyız. Bu ince kuralı kadın başına yıkan Bettina ise nasıl sinir bozucu bulunmaz?

Achim ve gözlüklü Bettina. Goethe familyasıyla bir resim sergisine gidiyorlar. Ressam, Goethe'nin çok beğendiği biri. Christiane da beğendiğini söylüyor. Bettina ise resimleri beğenmiyor ve bunu söylüyor. Gözlük takması bir yana, resimleri beğenmiyor ve bunu dile getiriyor. Olacak şey değil. Christiane kocasının adına sayaşmaya yeminli. Kadınımız Bettina'ya tokadı yapıştırıyor. bu arada elini ısırıyor ve gözlük yerde paramparça oluyor.

Bu noktada devreye büyük düşünür, her şeyi çok bilen, her sahneyi görmüş aziz yazar Milan Kundera'yı sokmak istiyorum, izninizle. Kundera'nın *Ölümsüzlük* diye bir romanı var. *Ölümsüzlük*'te söz konusu gözlük sahnesi ve Goethe-Bettina ilişkisi de anlatılmış. Kundera Bettina'nın büyük üstada yakınlaşmasını bir ölümsüzlük arayışı gibi yorumlamış. Bettina dahi sanatçıdan aşk değil, ölümsüzlük kapmak istiyormuş. Bu yüzden başına ekşimiş. Gözlük takması ukalalığının göstergesiymiş. Goethe ondan yaka silkmiş. Schiller'e yazdığı mektupta onun için "Atsineği" demiş. Hatta, "Annemin başıma sardığı bela," bile demiş. Bütün bunların anlatıldığı bölümlerde Bettina gerçek bir atsineği gibi resmedilmiş, eğer kadının kim olduğunu bilmiyorsanız, ki zaten kadınların kim olduğunu bilmemize pek izin vermez tarih, Kundera'ya inanmamanız için neden yok. "Vay canına; adam tarihten bir sahne anlatmış, Goethe ustaya musallat olan kadını ne güzel yorumlamış, ne arsız kadın bu Bettina, Kundera'nın eline sağlık," demeniz gerekiyor.

Oysa gerçek olan, Bettina'nın yaşamının Goethe'yle ilişkisi üzerine kurulmadığı. Bir genç kadın olarak ondan etkilenmesi, annesiyle ilişkisini merak etmesi gayet anlaşılır. Yakınlık kurmak için çabalaması da öyle. Kundera ve benzeri erkek yazarlar enstitüsü bilginleri için kadınlar konumları, savaşları ne üzerine olursa olsun, dâhi erkeklerin yanında kolay kolay atsineğinden başka bir şey olabilirler mi? Böylesi kadınların yalnızca hak etmedikleri ölümsüzlüklerin peşinden koştuklarına nasıl inanamayız? Ama Goethe bir efsane, ölümsüzlük sunan bir tanrı, onun kadar yetenekli olmasa da Bettina da bir kişilik ve döneminin önemli, aydın kadınlarından. Yaşamı neden bir safsataya indirgeniyor ve Milan Bey, kişilik tahlillerinde Goethe'den kart zampara sözünü ısrarla esirgerken, Bettina'yı kapı komşusu Erica Hanımmışçasına bilgiçlikle, hırsla, nefretle eleştiriyor? Goethe karısına ve arkadaşına Bettina'yı kötülemiş olmalı, Bettina'nın zaten dikkafalı biri olduğunu anlıyoruz. Aslında Milan Kundera'yı da anlıyoruz. Alaylarının, yargıçlığının nedeni olan bilinçaltını da. "Şu sahneyi belleyelim," tarzındaki ifadelerindeki yüceliğin, her şeyi bilme iddiasındaki ilahi erkekliğin de farkındayız. Değil miyiz?

Bettina Brentano-von Arnim'e dönersek. Bettina, Kundera'nın imasının tersine, belli bir süreçten sonra Goethe'ye değil, kocasına âşık bir kadın olduğunu vurguluyor yazılarında. Çift gizlice evlenmiş ve kendilerine özgü bir dünyada yaşıyorlar. Yıllar sonra mektuplaşmaları iki cilt halinde yayımlanıyor ve aralarındaki özel dili, fikirsel ayrılıkları, derin dostluğu açığa çıkarıyor. Bu dönem Bettina eviyle uğraşmak durumunda kalıyor. Yirmi yılda yedi kez anne oluyor. Çocukları sık sık hastalandıkça onların başında durması gereken hep Bettina. Onlarla büyümüyor, onlarla çocuklaştığını savunuyor.

Achim von Arnim elli yaşında ölüyor. Bettina ise edebiyata gerçek anlamda dönme fırsatını ancak kırkından sonra yakalıyor. Artık çocukları büyütmüş ve kendine ayıracak zamanı var. Goethe'yle mektuplaşmalarını fantezi-roman şeklinde, kendi hayal gücünü katarak, asla belgesel nitelikte ve iddiasıyla değil, kurgusal bir roman biçiminde yayımlıyor. Milan Kundera o mektupların gerçekleri saptırdığından da söz etmiş, bütünüyle gerçek oldukları ne zaman iddia edilmiş ki?

Bettina kitabına *Bir Çocukla Mektuplaşma* adını veriyor. Goethe'nin karşısında bir çocuk olarak duruyor. Bu arada mektupların içinde gerçeklikleri kanıtlanan iki tanesinden alıntı yapmak gerek; "Senden gelen mektupları ne kadar sevinerek okuduğumu biliyorsun (...) Beni hep sev..." (Weimar, 25 Ekim 1810) "Zaman zaman ya kendin gelerek, ya da gönderdiğin güzel armağanlarla bir iyilik perisi gibi karşımıza çıkıyorsun, sevgili Bettina"(11 Ocak 1811) Goethe genç kadının aşkını beslemiş, kendisine yazmasını teşvik etmiş görünüyor. Bu yakınlıktan, ilgiden hoşnut olduğunu belirtiyor. Atsinekliği bunun neresinde?

Bettina Karoline ile ilişkisini anlatan *Die Günderode*'yi ve Clemens'le mektuplaşmalarına ve ütopyalarına yer veren *Bahar Tacı*'nı dört yıl arayla yayımladıktan sonra liberal bulduğu krala adadığı üç ciltlik *Kralın Kitabı*'nı yazıyor. Soylu bir kadın olduğu halde, eşitlikten, kralın sıradan bir vatandaştan öte olmadığından söz ediyor. *Kralın Kitabı*'nın ikinci cildi *Cinlerle Söyleşiler* komünizmi savunduğu gerekçesiyle yasaklanıyor. Bettina Von Arnim bu dönemde polis baskısına maruz kalıyor ve siyasi kimliğini geliştiriyor. Yahudileri ve dokuma işçilerini savunuyor. Ayrımcılığa ve baskıcılığa karşı savaşıyor. Ülkesinde bir lakap kazandırıyor ona bu tavırları; "Şeytan".

Dünyayı değiştirmeyi düşleyen bir şeytan-kadın olarak geçiriyor yaşamının son dönemlerini. Eşi Achim von Arnim'e göre daha ilerici ve eşitlikçi bir aydın haline geliyor. Başka ülkelerdeki kadın yazarlarla haberleşmeye çalışıyor ama polisin engellemeleri onu yaşadığı çevreye hapsediyor.

Bettina Brentano-von Arnim yetmiş dört yaşında ölüyor. Özgün kişiliğine rağmen hak ettiği yere gelmiyor. Unutuluyor. Günümüz yazarı Kundera'ya alay kaynağı oluyor. Yalnızca ölümsüzlük peşinde koşarak yaşasaydı, bu kadar başarısız ve yanlış anlaşılmış kalır mıydı? Kadın doğmasaydı, kendi kişiliğini korumakta ayak diretmeseydi, bu kadar haksızlığa uğrar mıydı? Ölümsüzlüğün yalnız erkeklere hak görüldüğü sanat ve fikir tarihinde kolayca gömebildiler onu. Bettina'yı, onun gibi kadınları. Ama gömülmüş olmak, hiç yaşamamış olmak demek değil. Büyük erkek yazarlar ne kadar toprak atarlarsa atsınlar. Bettinalar içimizde bir yerlerde şeytanlık yapmaya devam ediyor.

Gamze Deniz

PANO

• Yardım etmek isteyenlerin dikkatine! Arkadaşımız Ferda Yurtseven'in yeğeni lösemi, ilgilerinizi bekliyoruz. Banka hesap no: Samsun, Akbank Çiftlik şubesi. A0010025994101-2.

• Üniversite mezunuyum, bilgisayar kullanıyorum, sigara içmiyorum ve idari iş arıyorum. *Pazartesi*'yi arayabilirsiniz.

• Yaşlı baya bakacak, gündüzlü ya da yatılı bayan aranıyor, Behice Arseven. Tel: 0216 455 20 55.

• Artık tatil bitti, şimdi ders çalışma zamanı. Beni arayın, bu seneki matematik dersini birlikte başarıyla sonuçlandıralım, Didem Köse. Tel: 0216 352 24 80.

• Zevkli ve ucuz bir alışveriş yapmak ister misiniz? Buldan el işlemeleri, otantik bezler, hediyelik ve havlu çeşitleri için, Aşirefendi Caddesi, Emek Han, No: 6/1, Yeşildirek adresine uğrayın. Tel: 527 25 63.

• Cafe Erdost 3 Ekim'de açılıyor. Galatasaray Lisesi yanı, Şenay Han, 24. Zeynep Ercost bütün kadınları çağırıyor.

Gatien'in Tutkusu

Jeanne Cordelier

Türkçesi: A. Banu Karadağ
roman

Gatien; sahibesine çılgınca aşık bir papağanın adı... ama Gatien görünüşte papağan, özde bir insan... **Pamuk Prensesin Ölümü** yazarından sürprizlerle dolu yeni bir roman.

*SEL YAYINCILIK
BABIALİ CAD. 20/1 CAGALOGLU
İSTANBUL Tel, fax: (0212) 511 10 05

ABONE OLAN MUTLU OLUR (BİZ DE!!!)

Pazartesi'ye abone olursanız mutlu olursunuz! Her sayı bayiye geldi mi, gelmedi mi stresini yaşayacağınıza ***Pazartesi*** ayağınıza kadar gelir. Az mutluluk mu? Hem dergiye olur da zam gelirse, siz muaf olacaksınız. (Abone olursanız ayrıca bizi de mutlu edeceksiniz.)

5 Abone yapana bir kitap, 10 abone yapana bir yıllık abone hediye!

ABONE FORMU
Adı: .....
Soyadı: .....
Adres: .....
.....
.....
.....
Abone süresi: .....
Başlangıç tarihi: .....

Türkiye içi:
Posta Çek Numarası: 662 965.
Yıllık abone ücreti: 2.400.000 TL.
Altı aylık abone ücreti: 1.200.000 TL.
Türkiye dışı:
Bir yıllık 50 DM, altı aylık: 25 DM.
Döviz hesabı: Semra Emre,
Türkiye İş Bankası, Parmakkapı Şubesi, İstanbul.
Hesap Numarası: 1042 / 103502

Dikkat: Abone ücretini yatırdığınıza dair belgeyi ve abone formunuzu bize gönderin. Biz de size her ay ***Pazartesi***'nizi postalayalım.

Dergimize Almanya'da bulunan Heinrich Böll Vakfı destek vermektedir.

Hangi ceza öfkemizi yatıştıracak!

• 13 yaşındaki G.H. iki yüzük karşılığında satıldı, tecavüze uğradı, şuurunu yitirmiş bir halde sokakta bulundu.

• 16 yaşındaki Z.K. kaçırıldı. 5 ay boyunca 5 kişinin tecavüzüne maruz kaldı.

PAZARTESİ

Kadınlara Mahsus Gazete
(Aylık kadın dergisi)

Sahibi: Kaçın Kültür İletişim Vakfı
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Filiz Koçali

Her gün büroda olanlar: (Yazı Kurulu)
Ayşe Düzkan, Filiz Koçali, Nesrin Tura.
(Görsel Yönetmen) Semra Emre.
Sadece Pazartesi Günü Gelenler: (Yayın Kurulu)
Beril Eyüboğlu, Fadime Gök, Filiz Kerestecioğlu, Füsun Özlen, Gülnur Savran, Handan Koç, Meltem Ahıska, Minu İnkaya, Nermin Coşkun, Nural Yasin, Şahika Yüksel, Tüten Ateş, Yaprak Zihnioğlu.
Almanya Temsilcisi: Hülya Eralp.

Günü saati belli olmayanlar (Çizerler):
Ayşen Baloğlu, Feyhan Güver, Ramize Erer, Semra Can. (İllüstratör): Rana Mermerlaş.
Adres: Abdullah Sokak, No:9, Beyoğlu, İstanbul.
Tel, faks: (0212) 249 59 59, 292 07 39, 292 07 47, 244 23 94
Ankara faks: (0312) 215 34 82
Renk ayrımı: Mondo
Baskı: *Prizma Press A.Ş.* Merter, İstanbul.
Dağıtım: Bir-Yay.